

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUITELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dziñwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha mañwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiṅisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

- 1 Kha vha rumele imeiḷi kha iresi yo teaho:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi, vha ñwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 3 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47
- 3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeiḷi, vha ñee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeiḷi.
- 4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoḍa uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḷEKITHI YA DZINGU
- 5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeiḷi.
- 6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeiḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayoy na nomboro dza luṅingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhoḍea ya u vha na therisano navho.
- 7 **Ri vha livhutshela u engedza ndivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoḍa u vha na vhuṭanzi ha uri mañwalwa a luambo luñwe na luñwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Thikho ya Maitele	xii
Vhege ya 1 Thero: U funana	1
Musumbuluwo	3
Ḳavhuvhili	8
Ḳavhuraru	14
Ḳavhuḡa	21
Ḳavhuḡanu	25
Vhege ya 2 Thero: U funana	31
Musumbuluwo	33
Ḳavhuvhili	39
Ḳavhuraru	46
Ḳavhuḡa	53
Ḳavhuḡanu	58
Vhege ya 3 Thero: U fhulufhedzea	63
Musumbuluwo	65
Ḳavhuvhili	71
Ḳavhuraru	77
Ḳavhuḡa	84
Ḳavhuḡanu	88
Vhege ya 4 Thero: U fhulufhedzea	93
Musumbuluwo	95
Ḳavhuvhili	101
Ḳavhuraru	108
Ḳavhuḡa	115
Ḳavhuḡanu	120
Vhege ya 5 Thero: U tandulula thaidzo	125
Musumbuluwo	127
Ḳavhuvhili	133
Ḳavhuraru	139
Ḳavhuḡa	147
Ḳavhuḡanu	152

Vhege ya 6 Thero: U tandulula thaidzo	157
Musumbuluwo	159
Ḳavhuvhili	165
Ḳavhuraru	172
Ḳavhuḡa	180
Ḳavhuḡanu	184
Vhege ya 7 Thero: U guda zwithu zwiswa	189
Musumbuluwo	191
Ḳavhuvhili	197
Ḳavhuraru	203
Ḳavhuḡa	211
Ḳavhuḡanu	215
Vhege ya 8 Thero: U guda zwithu zwiswa	221
Musumbuluwo	223
Ḳavhuvhili	229
Ḳavhuraru	235
Ḳavhuḡa	243
Ḳavhuḡanu	248
Vhege ya 9 Thero: Vhuḡe	
Musumbuluwo	255
Ḳavhuvhili	260
Ḳavhuraru	267
Ḳavhuḡa	274
Ḳavhuḡanu	278
Vhege ya 10 Thero: Vhuḡe	283
Musumbuluwo	285
Ḳavhuvhili	290
Ḳavhuraru	297
Ḳavhuḡa	304
Ḳavhuḡanu	309

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Theme heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila
- Vhagudi vha tea u kona u bvedza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṅalutshedza zwiṅori
- Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhaipfi i tevhelaho:

u funa	u funana	vhuludu	katela	sia	katelwaho
siiwaho	livhuwa	fanela	fara	tshiphiri	thembiso
fulufhedzea	mazwifhi	u ḁinetshedzela	gungula	ṅenga	ṅhoni
haṅula	khombo	khole	u fhulufhedzea	u sa fhulufhedzea	ngoho
mazwifhi	tenda	bengele	penya	tama	vivho
ṅoda	galatsha	galatshani	tshigahela	vhulambati	ḁiedza
dina	ṅunga	mutsiko	masiandoitwa	fhura	furalela
tshipelupelu	mudagasi	inzhiniara	ṅdala	gomemelo	u ḁidzima
takadza	takadzaho	gwara	ramafhungo	fombe	beṅiri
bvedza	fana	u ṅuvha hayani	vhusiki	u lingedza na u khakha	zwima
bvedza	ṅhodisiso	inthanete	mafhungo	zwishumiswa	athikiḁi
ḁaiburari	hadzima	data	puṅedza	tsitsa	astronoto
rambalo	ṅalifha	gravithi	khethekanya	zwi si zwavhudi	khiredithi
khoda	rekena	vhune	luaviavi	khetheaho	mbeu
murafho	vhurereli	vhune	zwi si mulayoni	vhugevhenga	museisi
mvelele	Burundi	vhuṅambo	sialala	vhurereli	mvelele
vhune	vhuṅambo	shaka			

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u țalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshelesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u țivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisandowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u țanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

iu	ie	oo	ee	uu	oi
ue	ai	eu	uo	ia	ou
ea	ui	aa	ae		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

tshiulu	miumo	miunga	swiela	dzhiela	tshienge
mielo	tshotoo	loiwa	poidza	muunga	muumba
muelo	muedzi	muembe	maitete	aina	waini
kwaila	baisigira	vhaisa	dzeula	vheula	muomva
muoki	miano	siana	țolou	peama	muila
muingameli	maandxa	saathu	maele	swaela	maemu
thaela					

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

poidza	poidza	poidza	poidza	poidza	poidza
mielo	mbool	tshotoo	vhee	tshee	see
weel	duul	muunga	muumba	loiwa	thoi
poidza	muelo	muedzi	muembe	maitete	aina
waini	kwaila	baisigira	vhaisa	dzeula	vheula
muomva	muoki	miano	siana	vhia	via
khou	tou	țolou	vhea	sea	rea
tshea	peama	muila	muingameli	maandxa	saathu
baa	maele	swaela	maemu	thaela	

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o đowealeho a tevhelaho:

mwemwela	mmbete	humbula	bureiki	edela	tshiswițulo
tshizi	sendewitshi	dodomela	vhuragane	bendele	penya
khonani	dzuma	dzula	matsheloni	lisa	mađautsha
lisa	mađautsha	zwishumiswa	funge	tshipelupelu	fhața

mavhone	mutumbuli	ṭumekanya	tshīṭitshi	radio	ḡiimisela
siṭiroberi	vidio	inthanete	ṭalela	ṭavha	makone
Metse	mbeu	muvhala	tshīṭalula	tendelwi	vhatswu
ṭanganelana	phakhani	Soweto	sialala	mitshino	mvelele
vhufa	khetheaho				

Vhagudi vha tea u kona u vhala mañwalwa o ṭumekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

A sa funi mvelele yawe u a ḡivhenga. Lushaka lu ḡihudza nga maanḡa nga mvelele yalwo. Ndi zwa ndeme u pembelela ḡuvha ḡa vhufa. Tshaka dzoṭhe dzi ambara zwiambaro zwa lushaka lwavho. Nandi mvelele a si yavhugli?

U PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha mañwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidodombedzwa nga mañwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭalutshedza mañwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhékanya zwiwo u bva mañwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfelesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u ṭumekanya, u humbulela, u ḡivhudzisa nga mañwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga mañwalwa vha tshi shumisa fureme ya u ṭalutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho kha mañwalwa.
- 8 Vhagudi vha tea u kona u bveledza manweledzo nga mañwalwa.

U NŴALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ḡirowa zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza ḡebulu nthihi kana mbili kha zwe vha ola.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u nŵala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u nŵala na u pulana.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u nŵala 1 pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u nŵala na u pulana.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u nŵala: mutevhe/vhurifhi.



Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zve vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho newa zwiko zwi tevhelaho:

1 Bodo dza u tana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nwala.

2 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phanda klasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugandiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 3 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

3 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini duvha nga duvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

4 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise linwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nwala duvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

5 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiitori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiitori zwa malo zwa themo yeneyo.

6 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭaṭhanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo newa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiitori** o newa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiitori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshituku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho newa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

7 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 $\times 8$

Vho newa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musu wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.



Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musu vha tshi vho divha rothini.
- 4 Rothini iyi yo disendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipida tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha tane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i divha nga thoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUNA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	



Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza thodea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha di todea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha tangeane na vhashumisani navho (vhagudisi vhothe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhothe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.

- 2 Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi ‘Thikho ya maitele’ vha vusuludze he zwa tea.
- 3 Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhofhe nga luḷekere.
- 4 Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5 Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6 Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7 Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndondangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.



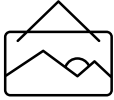
Sheduḷu ya Thero na U vhalala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAṅWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI ḲA U SHUMELA ḲA U VHALA
1	Ṅdowendowe i ya khwiṅisa	Baisigiri ntswa ya Bheki	
2	Ṅdowendowe i ya khwiṅisa	Li Jie muthuntshi wa vhukuma o ṅewaho	
3	Miṭa i a londana	Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho vhu khou ḍa!	3
4	Miṭa i a londana	Vhuḍifungi hu hulu ha Candice na Carla	4
5	Vhukhunzi	Tshikolo tshiswa tsha Jojo	5
6	Vhukhunzi	Vho Timeo vha thusa muṭa wavho	6
7	Ri vha ṅwali	Dayari ya Mandu ya tshiphirini	7
8	Ri vha ṅwali	Vhaṅwali vha u thoma kha ḷifhasi	8
9	Zwithu zwine zwa ri shusha	Hu na guru kha khabodo yanga	9
10	Zwithu zwine zwa ri shusha	U thuswa ha khovhe ya vhimbi	10



Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuḥifhadzwaho Tshitatamennde Tsha Pholisi Tsha Kharikhulamuna na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha Thirekha ya themo inwe na inwe.



Maṭano a kilasini

BODO DZA MAṬANO

- 1 Sa tshipiḁa tsha phurogireme iyi, vha ḁo fhiwa bodo nṅa khulwane dza u ṭana dza mivhalavhala.
- 2 Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i ḁo shumiswa kha u ṭana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- 3 Kha vha shumise bodo idzi nga nḁila i tevhelaho:
 - a **Bodo dala** – kha vha ṭane maipfi a ḁivhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.
 - b **Bodo ya lutombo** – kha vha ṭane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - c **Bodo ya muṭaḁa** – kha vha ṭane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - d **Bodo ya pinki** – kha vha ṭane fureme ya u ṅwalela ya vhege yeneyo.
- 4 Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege inwe na inwe.
- 5 Vha songo ṭana ḁivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa ṅwaha woṭhe. Maṭano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayo. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou ḁadza kilasi yoṭhe, zwi ḁadisa vhagudi nahone hu ḁo swika hune vha sa tsha zwi londa.
- 6 Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi faile nga vhuronwane.
- 7 Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise ṅwakani.

ṬAFULA YA THERO

- 1 Kha vha lingedze u ita ṭafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2 Kha vha shumise fhethu afha kha u ṭana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3 Kha vha ṅwale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele



Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṭirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṭirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṭhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṭhe.

***Ndivho:** U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhudifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.*

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṬUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṭhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṭhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḍa vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṭuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṭavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṭuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṭuku zwa vhaṅa nga u ṭavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṭavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṭhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḁa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2 Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3 U nga vha muhumbulo wavhuḁi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḁa/tombo/tshiṅwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe tshithu tshi no nga lubaḁa kana tombo, zwa mivhalavhala.
 - b Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4 Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwiṅesa ya mbudziso iṅwe na iṅwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1 Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Nḁila, vhadededzi/vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwivhili izwi.
- 2 U bva kha tshiṅwe tshigwada u ya kha tshiṅwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḁa u shumela.
- 3 Kha vha zwi ite nga ndila i tevhelaho:
 - a Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c Kha vha ite nyito ya Phanḁa u Vhalala na kilasi yoṭhe.
 - d Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri ḁa U shumela ḁa U vhalala.

- e Kha vha ṭalutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri ḷa U shumela ḷa U vhala.
 - f Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g Kha vha vhidze Tshigwada tsha vhuvhili tshi ḑe tshi shume navho.
- 4 Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhala nṅa vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ṭalutshedze uri vha khou ya u ita miṭharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara ṭhoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ṅingo; u fhufha kararu; nzw.
- 3 Vha thoma nga u amba uri ‘mudededzi/mugudisi vha ri’, vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4 Arali vhone vha nga ri ‘mugudisi vha ri’, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri ‘mugudisi vha ri’, mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
- 6 Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e eṭhe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ṭalutshedze uri vha ḑo tamba muzika kha founu yavho.
- 3 Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4 Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii! lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga! bidiga! dzii!

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha ri: bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! dzii!
- 3 Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri ‘bidiga!
- 4 Musi vha tshi swika kha u ‘dzii!’ vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5 Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡhe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowendḡowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshanu.
 - nzw.



Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhalala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani.
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡhe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero.
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi.
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bambiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero.

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholele ipfi lunzhlunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhaa divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

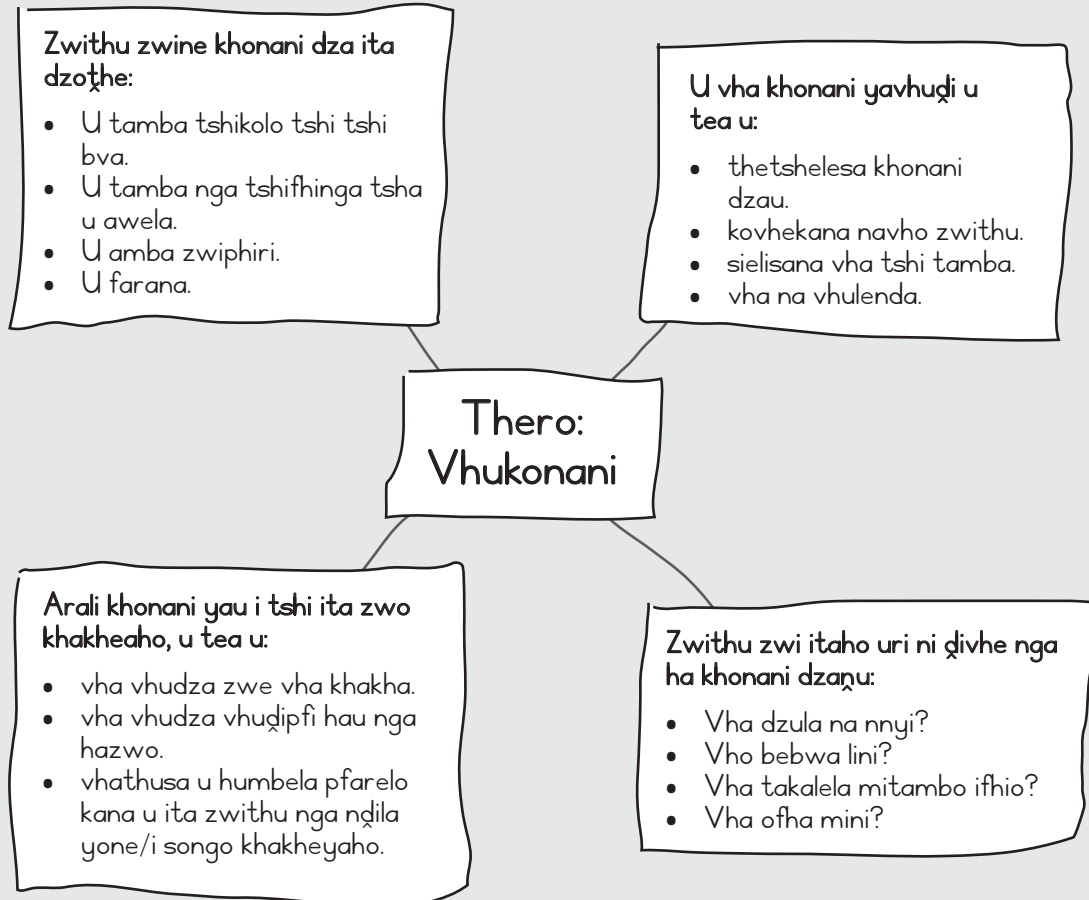
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tanganedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhaa kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithirathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u n'walela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho divha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha n'wala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:



- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetshandu, mugudisi vha do shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetshandu.
- 6 Mugudisi vha do vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshitori Vhege ya 1

Ndivho: U nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhanene, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshitori tshi no amba zwi pfallaho. U fhatata tshikili tsha u tevhokanya. U nea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshituku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabammbiri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabammbiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia laṅwe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshela zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabammbiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/idaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshela tshiṭori Vhege ya 2

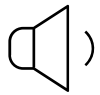
***Ndivho:** U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.*

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha nea tshifhinga tsha u ita ndowendowe uri vha bveledze izwi zwikili. U fhaṭa vhudifulufheli ha vhagudi nga u vha nea tsha u fhaṭa na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo disendeka nga vhuṭanzi na u humbula. U nea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga Lavhuṭanu liñwe na liñwe.
- 2 Kha vha thome nga u ñwala fureme ya u rera kha bodo ya u ñwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha ṭalutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khaṭhulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela nṭha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshiñwe tshigwada tshi sumbedze zwiñwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na ṭhodea ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u ṭokonya muhumbulo.



U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo zwi shuma zwoṭhe kha heyi phurogireme.

U Pfumbisa/khwathisedza: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: U linga ṭhalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na muñwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwathisedza ndivho ya foniki na muñwalo nga u dikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwiñisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u ñwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siaṭari nga vhukati, vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siaṭari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi ḍo fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou ɿi amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ɿola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ɿivha u vhumba ɿedere zwavhuɿi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ɿalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ɿedere, vha tea u ɿi guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ɿoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ɿavhuvhili na ɿavhuraru ɿiñwe na ɿiñwe

Ndivho: U bveledza na u ɿalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ɿivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaɿatai n̄ɿa, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovhoolola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi afhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maña.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ɿhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko.

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshauḽa ṅḽha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshauḽa u tevhedzela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahuru ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dungo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅwe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo:/o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi:/o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi:/b/
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi:/a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi:/n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi:/i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko:/mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi:/o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi:/mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovhoolole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: **maba**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho?/m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho?/a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho?/b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho/a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : **maba**.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u tanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone:/m/-/a/-b/-a/= **maba**.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?:/ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?:/ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṅa/ma/-/ba/= **maba**.
- 14 Kha vha dovhoolole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ndowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

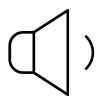
bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo: **/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa **/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa **/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa: **/zw-/-i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayi sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayi, sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.



U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme.

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bveledza zwikili zwa u vhalala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipida zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḁu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudahho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiñisa na u khwaṭhisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na ṭhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitete ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

3 Goloi.

Dzigoloi.

4 Muthu.

Vhathu.

5 Mutukana.

Vhatukana.

- 11** Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
- 12** Kha vha n̄ee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13** Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwiñisa na u khwathisedza foniki na muñwalo u ḁilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1** Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
- 2** Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḁhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3** Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4** Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḁu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6** Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1** Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Dzikhuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Dzigoloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u nṱwala ḷedere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭoḏathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷinwe na ḷinwe

***Ndivho:** U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe muṱe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisanḏowelo.*

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṭanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṭanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?: /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?: /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṭanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bwise bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u ṅwala nomboro i no bva kha 1–5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwikili zwa fhandekanya na u țanganya uri zwi vha thuse u peleta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi kha bodo ya tshoko nga ndila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha țalutshedze vhagudi uri vha do guda u ñwala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUÑWALO

U ñwala ma/leđere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru liñwe na liñwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ndila yone na u ñwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ndila ya u țandavhudza nga u tevhkana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leđere nga ndila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze mađere mațuku na madanzi a mubvumo muñwe na muñwe.
- 3 Kha vha edzisele u ñwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha țalutshedze maitele a u vhumba leđere musi vha tshi khou ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee țoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshauła nța.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshauła u tevhezela musi vha tshi khou ñwala (ma)leđere vha tshi khou ñwala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muñwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muñwe vhe vhavhili vha tshi ñwalana mițana nga minwe.
- 10 Murahhu ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ñwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leđere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u ñwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwațhisedze nga ndila ine mađere a țumana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo mañwe na mañwe o ñwaliwaho.

FONIKI

U tshintshana ha majedere: Lavhuna linwe na linwe

Ndivho: u khwinisa na u khwathisedza ndivho ya foniki. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi ri do ita ndowendowe ya u sedza phambano thukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha talutshedza uri namusi ri do lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufho wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha talutshedze phambano, sa mubvumo/b/na/s/yo fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...

Tshipida tsha 1

- 1 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a de a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha talutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufho une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha nwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u nwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufho u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha fhatxe maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha de kha bodo ya u nwalela vha nwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha talutshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho bola, lila, bula, bala.

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u nea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebulu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: /**kh/na/th/-**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na movango u re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mubvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: /**th/-/u/-/th/-/a/= thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa /**th/kana/kh/.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo manwe maipfi, sa: /**b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiñwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fhola, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**



U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma/ranga

Ḳavhuṅa: U vhala ha vuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho ḍigeḍa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANDA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḍa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 *Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḍaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo ḷa u vhala.*
- 2 *Mugudisi u vhalela tshiṭori nṯha a tshi edza zwiñwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siṭari ḷa u thoma u ya kha siṭari ḷa u fhedza, u vhala u bva nṯha a tshi ya fhasi ha siṭari, u vhala u bva kha tshanda tsha u ḷa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḡa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḷiga ḷo teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḍipfi, hezwi zwi ita uri ṯhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḍi nga ḷiga ḷo teaho.*
- 3 *Musi mugudisi a tshi vhala, u ṯahisa ṯhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḍa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḍa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṯhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṯalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḷa amba zwone. Nga u*

thetshelesa na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

- 4** *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- U ṭala maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya kana u livhanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo/humbulela.
- U ṭhaṭhuvha/sengulusa.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḷu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhalwa maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumba, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhalwa. Vhagudi vha nga tou ṭunguwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaḥio, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ḷithihi ḷa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiřirathedzhi tsha vuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
řhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiřori, sa kha bono řa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiřori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musi vha tshi khou endela u vhala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u řea řhaluso ya maipfi a re kha siařari tsha a shandukisa a nga sa a bono řa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi řumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhařa u pfesesa nga ha tshiřori tshořhe tsho fhelela, u fhira u vhala siařari nga siařari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mařwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musi ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye mařo. Kha vha řalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhala mařwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshařu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi wařu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiřori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha mařwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ři tshi tou phopha řhoho yořhe heyi. Ndo vhona mařo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u řhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshařu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini wařu?
Tshiřirathedzhi tsha vhuraru (3): řalani mařwalwani/řalani kha mařwalwa	
řhalutshedzo.	U řala mařwalwani ndi iřwe ya nřila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha mařwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siařari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siařari. Siřirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u řořa maipfi a ndeme a ne a řo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u řala kha mařwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mařwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha mařwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou řořa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha řoře mafhungo maipfi ayo ndeme kha mařwalwa. Hezwi zwi vha isa nřilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou řořa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini nřowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅḽila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḽa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhathusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḽa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshotḽhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḽa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḽa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḽaho (ḽivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḽivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅḽha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḽa musii u tshi khou humbula/kana u ḽivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhalala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vhuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅḽila kwae dza u vhalala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḽi thoma u ita izwi zwithu zwoḽhe nga vhoḽhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḽaho (ḽivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhalala ha u ranga na ha vhuvhili kha buḽoko ire kha puḽane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḽivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḽivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiřirathedzhi tsha vhurathi (6): U řumekanya mafhungo/u livhanya	
řhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi řumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiřori na zwa matshilo avho a řuvha na řuvha, kana mafhungo ane vha a řivha na e vha vhala huńwevho.
Ndivho.	<i>U řumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese mańwalwa zwavhuđi nga u řumekanya ayo mafhungo na zwińwe zwine vha zwi řivha, kana vho vhuyaho vha řangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u řumekanya mafhungo: u bva kha mańwalwa u ya kha mańwe mańwalwa, mańwalwa u ya kha iwe muńe, matshilo avho, na mańwalwa a zwa shango – mańwe mafhungo a ne a řivhea shangoni.</i>
Maga a u řumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modela u řea phindulo sa tsumbo yańu, sa: Musi Joe a tshi řođa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi řařisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza nřha kha zwořhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi řihudza ngae. Ndo vha ndi tshi řođa uri vhabebi vhanga vha řihudzevho nga nře.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo hańu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi řo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o řipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbedzwa ufho?
Tshiřirathedzhi tsha vhusumbe (7): U řahisa mihumbulo/humbulela	
řhalutshedzo.	U řahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi řivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuđi nga ha tshiřori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi řođa u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi řahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuđi zve vha vhala kha tshiřori. Tshińwe tshifhinga muńwali hańwali zwidodombedwa zwořhe nga ha tshiřori. Muńwali u siya zwińwe zwiřođa zwa mafhungo kha tshiřori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiřori nga u řahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwońwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi řivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshińwalwa tshiřori.</i>
Maga a u řahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwala kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni řivha mini nga hezwi? Mańwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwiřho zwińwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha mańwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga řahisa mihumbulo ufho musu no sedza nřila ye Joe a vha a tshi khou ita nřowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha řea phindulo dzi pfalaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha řeeni tsumbo ya řahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apuḷayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U ṭahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apuḷaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhoneala o takala, ri bvumba uri o ṭanganedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U ṭhaṭhuvha/sengulusa	
Ṭhalutshedzo.	Musi ri tshi ṭhaṭhuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḍa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi ṭhaṭhuvha zwine vha vhala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfulaho.</i>
Maga a u ṭhaṭhuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u ṭhaṭhuvha mañwalwa: ni vha humbele uri <i>tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfulaho.</i> 3 <i>Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani?</i> 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṅea phindulo dzi pfulaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṅeeni tsumbo ya u ṭhaṭhuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u ṭhaṭhuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haḡu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi ṭhalutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhala ha u thoma, u vhala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḍo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḍo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḍo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 Ṭalutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhusaka ḍe. Vha tea u ṭmekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumekanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siaṭari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siaṭari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vhuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siaṭari ilo, kha va awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela

- kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
 - 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
 - 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u vhala na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *‘Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (khatihi) na vhagudi’ Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetshesela tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. ‘Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.’*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari liṅwe na liṅwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwaṭhisedza thalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari liṅwe na liṅwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: ‘hu na mini kha buloko?’ Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama.
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhoṭhe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama.

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo wanu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhañwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfeselese kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nna:

- 1 Tsumbedzelo dza mañwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3 Nganetshelelo ya tshitori ya orała kana ya u tou ñwalwa.
- 4 Thelokanyondivho ya u tou ñwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MAÑWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ñwalela kana siatari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha mañwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na muñukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwiteñwa zwi re kha mañwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maño, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele mañwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maño, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha mañwalwa. Vhagudi vha nga lebulu na u talutshedza, muñukho, muthetshelo, Nzw
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u ñwalwa fhungo kana u ñwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nnda.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipiđa zwa tshitori tshe vha vhala.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane ntha. Kha vha vhale siatari la u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siatari liñwe na liñwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siatari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHITORI YA ORALA KANA YA U TOU N'WALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhudi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u talutshedza vhagudi zwipiḁa zwa tshitori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḁo edza u ita nganetshelelo ya zwiñwe tsha zwipiḁa kha tshitori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiñwe tsha zwipiḁa kha tshitori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshitori tshavo.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhone vhañe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḁo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ñee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou ñwala, vhagudi vha tea u ola/kana u ñwala nganetshelelo buguni dzavho dza u ñwalela.

THOLOKANYONDIVHO YA U TOU N'WALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha ñwalele thoho ya mañwalwa sa thoho ya mafhungo kha bodo ya u ñwalela.
- 2 Ha tevhele, uri vha ñwalele kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u ñwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ñea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ñee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u ñwalela vha kone u ñwala thoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u ñwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha ñee thalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u ñwala mbudziso, vha tea u ñwala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.



U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muñwe na muñwe a tshi vhalela ntha nga muthihi, na u fhaḁa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yothe u wana tshifhinga u ita ndowendowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo ñwalwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshesele mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e ethe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KIŁASI YOŦHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kiłasi yoŦhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuțanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kiłasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha țalutshedze bambiri ła nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshesele mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatshe.
 - e Kha vha nee kiłasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuțambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nne.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhatuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kiłasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha țalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiwa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuđi wa u dzudza mugudi a no konđelwa tsini na muvhali a sa konđelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri ła mushumo wa vhege inwe na inwe lı na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha đo fhedza nyito dza bammbiri ła mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha đo ita đuvha lıñwe na lıñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Mațo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoŦhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

- e Tshanda tsho faraho tsha u n̄wala zwi humbudza vhagudi uri vha tea u ola kana u n̄wala.
- 3 Mutevhe wothe wa foniki na maipfi a no didovholola lunzhi e a funziwa a vhulungwe. Zwiṭori zwiswa zwo dzudzanyiwa hu tshi khou shumiswa foniki na maipfi a no dovhola lunzhi a vhege yeneyo na o gudwaho tshifhinga tsho fhiraho. Hezwi zwi amba uri vhagudi a vha tei tangana na maipfi vha sa athu a vhona kha bammiri la mushumo

KOVHELANI ZWIGWADA LIṆWALWA LO NANGELWAHO U VHALA HA TSHIGWADA:

- 1 Kha vhege mbili dza u thoma dza tshikolo, kha vha thetshesele mugudi muṁwe na muṁwe a tshi vhala e ethe.
- 2 Kha vha shumise ruburiki i re afho fhasi u dzudzanya vhagudi u ya nga vhukoni havho
- 3 Kha vha kovhekane vhagui u ya nga zwigwada zwa vhukoni vhu no fana.
- 4 Kha phurogireme hei, hu na zwifhinga zwa 10 zwa u thetshesele u vhala. Zwi amba uri vha nga vhumba zwigwada zwa 10. Arali vha nga vhumba zwigwada zwiṭuku kha 10, vha nga shumisa tshifhinga tsho salaho kha u shuma na vhavhali vhane vha kondelwa.
- 5 Kha thireka yavho vha do wana fomo ine vha do n̄wala madzina a vhagudi u ya nga zwigwada, na thebulu i ne ya do vha tendela u dzula vhe na vhuṭumani na zwe vhagudi vha vhala.
- 6 **Kha vha elelwe:** ruburiki i fhandekanya vhagudi zwo disendeka kha zwikili zwa maitele a vhukoni havho.
- 7 Arali hu na vhagudi vhanzhi kha vhuimo vhufanaho, vha nga shumisa u vhala hu na u pfesesa sa in̄we ndila ya u isa phanda na u kovhekanya tshigwada.
- 8 Kha kilasi ya vhagudi vha 40, hu nga vha hu:
 - a si na vhuimo ha u 1 ha tshigwada tsho dalaho, hu na vhagudi vhaṭuku.
 - b tshigwada tsha 1 kha vhuimo ha 2.
 - c zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 3.
 - d zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 4.
 - e zwigwada 1 kana 2 kha vhuimo ha 5.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha vhunzhi ha mibvumo ya maḽedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ḽowealeaho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ṽoḽa thuso nnzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho. Hoyu mugudi u ṽoḽa thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho na u kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ṽoḽa thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiṽuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho. Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuḽinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kiḽasini.

ZWINE VHA ḽO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuṽanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na ḽiñwalwa ḽo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovhoolola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariṽatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiṽiḽa zwa ḽiñwalwa nga vhoṽhe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nṽha tshipiḽa tsha ḽiñwalwa, e eṽhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhoolola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhona.
 - fhaṽa zwikili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ṽavhanya, vha nga tou muṽuṽuwedza uri kha vhale iḽo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u ḽi ṽanganya mibvumo u vhumba ipfi na mugudi.

- c khoda na u tutuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḍifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwiṅisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi ṭhohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tutuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1** Ndi muhumbulo wavhuḍi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2** Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḍi o no shumiswa.
- 3** Vha ḍo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kiḷasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḍifari hu si havhuḍi kiḷasini musi vha tshi khou thetshelesa tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1** Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri ḷa mushumo.
- 2** Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḍe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3** Kha vha thetshelese mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha ḷiṅwalwa ḷi bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4** Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5** Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kiḷasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao.
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshelesa hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.



U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musu vha tshi shumisa u tevhekana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwiṭṭa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musu vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭṭu nga zwiṭṭu.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musu vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musu vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musu vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1** Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2** Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3** Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vha husa u ita mvetomveto
- 4** Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1** Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2** Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3** Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhaki ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1** Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musu vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3** Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4** Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḷa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṭhaḍu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6** Ri tshi ombedzela, vhuḍifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.



Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha ḷa u vha thusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege iṅwe na iṅwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḍo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḍivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḍifulufheli.
- 3 Vha ḍo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḍi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḍifulufheli siani ḷa zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṅWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kiḷasi kushumele (u sumbedza kiḷasi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho p̄sesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṅWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṅWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u khetha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a** Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toḁa u li ñwala, vha li bulela nḁha.
- b** Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c** Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva nḁha ha siaḁari i tshi ya fhasi ha siaḁari.
- d** Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e** Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f** Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiwelo.
- g** Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u ñwalela maipfi ane a ḁivhiwa, kana a lingedze u ñwala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h** Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaḁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u ñwala mañwalwa nga ḁila yenyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a** Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u ñwala maipfi oḁhe ane vha sa a ḁivhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li ḁivhe. Sa tsumbo:
- b** Maipfi a re luvhondoni.
- c** Bugu dziñwe vho.
- d** Mitevhe ya mupeleḁo.
- e** Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kiḁasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a** Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a ñwala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAṆWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yaḷo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ṅwala mubvumo muṅwe na muṅwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleṭa ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ṅwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thoṭha** li nga ṅwalwa sa **thoṭha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muṅwali mupeleṭo wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala maṅwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḍe uri vho shumisa ndivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAṆWALI VHA VHALA ZWINE VHA ṆWALA

- a** Vhagudi vha vhalela ṅṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhaṅwe ngavho. U vhalela vhaṅwe nga iwe kḷasini zwe wa ṅwala zwi ita uri maitele a u ṅwala a pfaḍe.
- b** Musi vha tshi ita ngaaurali, vha ita vha tshi ṭola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ṅḍila ine vhana vha diphṅa nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAṆWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhaṅwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha do ṅwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u ṭola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshelese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/ṭoḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

1

THERO:

U funana



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: nganeapfufhi nga ha u funana, zwifanyiso zwine zwa sumbedza vhathu vhane vha ṭhogomelana, vhane vha funana, vhane vha pfelana vhuṭungu.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Mihumbulo nga ha u sumbedza u funana ha dzikhonani.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzar vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 2, Kha ri vhale na Siaṭari ḷa 3, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 2: Siaṭari ḷa 4 na 5, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 6 na 7, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha musu we na vhuya na sumbedza uri ni funa khonani yaṅu.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Thomas a tshi sumbedza u vha na vhuludu kha tshiṭori tsha bugu khulwane: **Khumo u vha na khonani ntswa**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **U funana**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ĵa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a U funana zwi amba mini?
 - b Ndi vho nnyi vhane vha tea u funana?
 - c Ndi vho nnyi vhane vha ri funa?
 - d Ni nga sumbedza hani vhaṅwe uri ni a vha funa?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - U funa
 - U funana
 - Vhuludu.

Maipfi	Maitele
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muṅwe a ni zwi divhi!	<i>Vulani zwanḁa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou ṭangedza tshthu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhaṅwe vha tshi u ita!	<i>Ḑikuvhatedzeni inwi muṅe</i>
Na iwe vha ite zwenezo;	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>



Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ñwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina nduni yanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2-5:
 - 2 Ene
 - 3 Riñe
 - 4 Inwi
 - 5 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwale maipfi a thomaho nga masala o ñewaho afho ntha.
- 6 Kha minete miñanu ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwiswa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Nñe ndi imba luimbo ndi tshi khou tshina.
 - 2 Ene u imba luimbo a tshi khou tshina.
 - 3 Ri imba luimbo ri tshi khou tshina.
 - 4 Inwi ni imba luimbo ni tshi khou tshina.
 - 5 Vhone vha imba luimbo vha tshi khou tshina.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Khumo u vha na khonani ntswa**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na vhabvumedzwa vha sumbedzaho u funana.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na mafhungo a 10 tshine tsha ḍo shumiswa kha mushumo wa u vhala kilasini.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite tsukamuhumbulo

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu n̄wala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa:
Ndi khou ya u n̄wala nga tshiṭori tsha muṭhannga we a fara lwendo lwa vhuḍifungi na murathu wawe na khonani dzavho, ngauri o vha a tshi vhona murathu wawe e na vhuludu. O sumbedza u funa murathu wawe nga u mu fara nga n̄dila ine na ene a lavhelela u farwa ngayo.

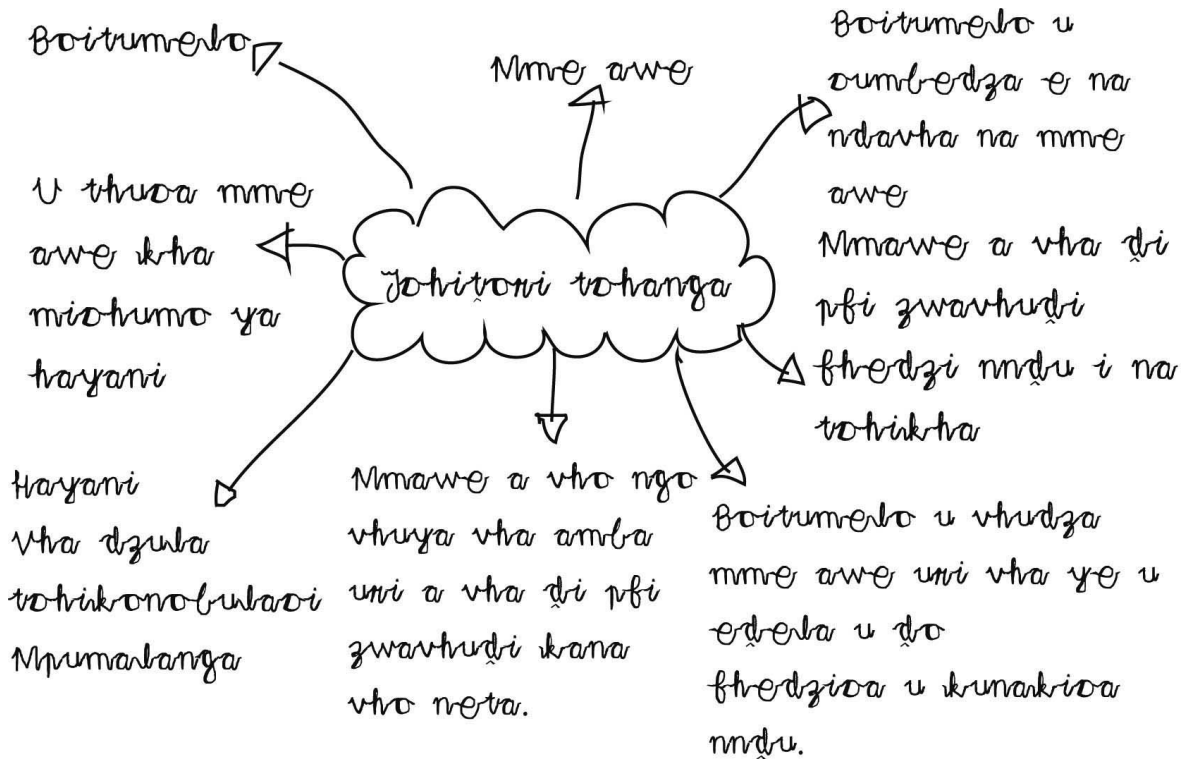
U EDZISELA/U MODELA: (N̄NE NDI ...)

- 1 Kha vha n̄walele vhagudi fureme ya u pulana luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **tsukamuhumbulo** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

Pulane ya tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Mubvumbedzwa muhulwane tshiṭorini itshi ndi nnyi?	Hu na vhabvumbedzwa tshiṭorini itshi?	Ndi nnyi o sumbedzaho lufuno?	Peter	Murathu wawe Michael.	Peter sumbedza lufuno kha murathu wawe Michael.
Mubvumbedzwa o sumbedza hani lufuno?	Tshiṭori tshanga	Thaidzo tshiṭorini ndi ifhio?	O ita uri vha ṭuwe na khonani dzawe uri Michael a sa vhe na vhuludu.	Tshiṭori tshanga	Michael u na vhuludu u ṭoda u ṭuwa na mukomana wawe Peter.
Fhethuvhupo tshiṭorini ndi vhufhio?	Hu na zwiṅwe zwa ndeme?	Thaidzo yo tandululwa hani?	Hayani. Peter na Michael vha dzula na muṭa wa havho Pretoria.	Khonani dza Peter a dzi ṭodi uri vha ṭuwe na Michael fhedzi Peter a mu imelela.	Peter u sumbedza lufuno nga u ṭuwa na Michael.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga mubvumbedzwa ane a sumbedza u funa na u ṭhogomela vhaṅwe.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḑo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhalala 1.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalala kana nyito dza u vhalala.

Ḳavhuvhili



U Ḳalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Ḳanganya Na U Fhandekanya

NḲE NDI ITA

- 1 Kha vha bule mubvumo: **iu**
- 2 Kha vha bule ipfi **miumo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṱhe: /**m/-/iu/-/m/-o/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo: / **m** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi Ḳo: /**iu/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /**m/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi Ḳo: /**o/**
- 8 Kha vha Ḳwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **miumo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u Ḳanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**m/-/iu/-/m/-/o/**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo Ḳa u thoma Ḳa ipfi Ḳo: /**miu/**
- 11 Kha vha bule dungo Ḳa vuvhili Ḳa ipfi Ḳo: /**mo/**
- 12 Kha vha modeḲe vha tshi sumba madungo na u a Ḳanganya uri a vhumbe ipfi Ḳo: /**miu/-/mo/ = miumo**

RḲE RI

- 1 Kha vha bule mubvumo: **iu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **miunga**
- 3 Kha vha vuvdzise vuvagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo ndi ufho? /**m/**
- 4 Kha vha vuvdzise vuvagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa Ḳo ndi ufho? /**iu/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /**ng/**
- 6 Kha vha vuvdzise vuvagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi Ḳo ndi ufho? /**a/**
- 7 Kha vha Ḳwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **miunga**
- 8 Kha vha Ḳee vuvagudi ndaela ya u Ḳanganyisa mibvumo kha ipfi navho /**m/-/iu/-/ng/-/a/**
- 9 Vha vha vuvdzise vuvagudi uri: Dungo Ḳa u thoma Ḳa Ḳo ipfi ndi Ḳifho? /**miun/**
- 10 Vha vha vuvdzise vuvagudi uri: Dungo Ḳa vuvhili Ḳa Ḳo ipfi ndi Ḳifho? /**ga/**
- 11 Kha vha vuvdze vuvagudi uri vha Ḳanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**miun/-/ga/ = miunga**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vuvdze vuvagudi uri vha bwise bugu dza Ḳdowedzo vha Ḳwale deithi na ṱoho: **maipfi a iu**

- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-3 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tshiulu**
 - 2 **miumo**
 - 3 **miunga**
- 4 Vogudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

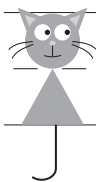


Muñwalo:

Minete ya 15

U N̄wala Ma(L̄eḁere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḁeḁere maṭuku na u pomba: **iu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḁeḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁeḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁeḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḁeḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhunao buguni dzavho.

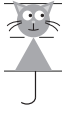




tshiulu



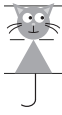
miumo



miunga



Uhanani tshiulu tsho tingiwa



ngq / miunga na miumo.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<u>Khumo u vha na khonani ntswa</u> Khumo u ita tshiṅwe na tshiṅwe na Bonga na Bantu. Tshifhinga tshoṅhe vho vha vha dzula fhasi ha muri muthihi vha tshi ḽa tshiswiṅulo. Tshifhinga tshoṅhe vho vha vha tshi raha vhoṅhe bola ya milenzhe phanḽa na murahu kha lurumbu luthihi lwa mudavhi.	Khumo u fhedza tshifhinga tshawe tsha u sa ita tshithu e na havha khonani dzwawe mbili.

Līnwalwa	U vhalā ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Līnwe ḡuvha tsimbi l tshi lila ya bureiki, Vho Ngoma vho vhidza Khumo uri a sale kilasini. Khumo a sedza Bonga na Bantu. Na vhone vho mu sedza-vho. 'l ḡo ṭangana na vhiwe nnḡa,' hu amba Khumo</p>	
<p>'Khumo, ndo ni vhidza uri ri ambe nga ha muṭwe wav ha ne na dzhena navho kilasini nthihi,' Hu amba Vho Ngoma. Ndo vhone uri Thomas u a shona. Ndi vhone uri nga bureiki u vha o dzula e eṭhe. Ndi khou fulufhela uri n inga mu katela na khonani dzaṅu.'</p>	<p>Khomo o vha a sa funi u katela Thomas, fhedzi o vha a sa funi uri hai kha mudededzi wawe, Ndi a mangala uri u ḡo dzhia tsheo ifhio?</p>
<p>Musi khumo o bvēla nnḡa, Bonga na Bantu vho vha vho no dzula fhethu havho ha maḡuvha. 'Ni khakhathini?' Ndi Bantu a tshi vhudzisa.</p> <p>'Hai- Vho Ngoma vho wana penisela ya fhasi,'ndi Khumo a tshi zwifha. O vha a sa khou pfa u nga a nga vha vhudza zve Vho Ngoma vha amba. U swikela zwezwo a tshi ḡo vha o no humbula nga hzwo.</p>	<p>Khumo u ṭoḡa tshifhinga tsha u humbula nga ha zwi ne a ḡo ita. Ndi nga ita vhuṭumanyi! Tshinwe tshifhinga nṅe na munna wanga ri sa tendelani, Ndi a ṭoḡa tshifhinga tsha u humbulaphanḡa ha musi ndo no lugela u amba nga hazwo!</p>
<p>Vhusiku hoho Khumo o gungulela mme awe. 'Uu!Vho Ngoma vho nhkumbela u vha khonani na houḷa mutukana a sa pfesesei, Thoma,' ndi Khumo a tshu gungula. 'Ha na khonani na nthihi u dovha a sa ambe na muthu na muthihi. A thi pfesesi uri ndi ngāni vho humbela nṅe uri ndi tambe nae?'</p> <p>Mme a Khumo vho musedza vha tshi khou humbula. 'Zwo luga a ni tei u zwi ita. Vho Ngoma vho tou humbela fhedzi. Zwavhukuma a hu na na tshithu na tshithihi tshine Vho Ngoma vo nga tshi ita uri inwi ni zwi ite arali ni sa funi,' vho amba vho tou khwaṭhisa. Hezwo Khumo zwo mu ita uri a pfe a khwiṅe. a thi tei u tamba na houḷa ṛwana a sa pfesesei, Ndi musi a tshi humbula.</p>	<p>Khumo u ḡipfa a khwiṅenyana murahu ha musi o no amba na mme awe nga ha zve zwa bvelela tshikoloni. Musi ndo dzikukana, tshifhinga tshoṭhe ndi pfa khwiṅenyana musi ndo amba na muṭwe muthu ane nda mu funa nda mufulufhela, sa khumo.</p>
<p>Fhedzi musi Khumo o eḡela kha mmbete wawe vhusiku, o humbula nga ha musi a tshi thoma tshikolo, phanḡa musi a saathu ḡivha Bonga na Bantu. O humbula nga ha vhege ṭhukhunzana, musi o dzula e eṭhe nga bureiki, a tshi fulufhela uri munwe muthu u ḡo ḡa a dzula nae. Ṭhamusi a thi tei u zwi ita, ndi khumo a tshi humbula, 'fhedzi ndi ṭoḡa u zwi ita.'</p>	<p>Khumo u ita vhuṭumanyi na Thomas. Khumo u humbula musi o dzula e eṭhe,sa Thomas. Musi a tshi ita hovhu vhuṭumanyi, u dzhia tsheo ya u katela Thomas, naho mathomoni o vha a sa zwi ṭoḡi.</p>

Liñwalwa	U vhalo ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Ḑuvha Ḑi tevhelaho, Khumo a dzula na Bantu na Bonga. O sedza Thomas o dzula e eṭhe. Ndi humbula uri kha vhone arali Thomas a tshi nga dzula na riṅe, ndi Khumo a tshi amba.</p> <p>'Thomas? Nd inga'ni ni tshi ṭoḑa u mu katela? Ho vhudzisa Bantu, a tshi khou sea.</p> <p>'Ehee! Ha vhuivho a sa sumbedza a tshi takadza, hu amba Bonga</p>	
<p>Khumo a ya hu re na Thomas. 'Hei! Ni a ṭoḑa u ḑa na dzula na riṅe?'</p> <p>Thomas a sedza hoṭhe hoṭhe. O vhudzisa a ri, 'Nṅe?'</p> <p>'Ee, inwi. Ni ṭoḑa ṭoḑa ndi tshi ḑa nda dzula na riṅe?' Ha vhonala u mwemwela kha tshifhaṭuwo tsha Thomas. O amba ari, 'Zwo luga.'</p>	<p>Khumo ho ngo vhuya a vhudzisa Thomas u tamba nae na khonani dzawe. Mafheleloni ndi ene a no dzhia tsheo. Khumo a ita vhuṭumanyi! O ita zwe a vha a tshi tama muṅwe a tshi nga ita khae!</p>
<p>Musi vho no Ḑa, vhatukana vho shumisa matombo u ita zwipikwa zwivhili. Vho vha vha tshi khou tamba nga vhavhili vhavhili. 'Heyo yo vha bola ya milenzhe ya khwiṅe ye ra vhuya ra i tamba!' Ndi Bonga a tshi vhudza Thomas.</p>	
<p>Ndi a ḑi hudza nga inwi, Khumo, hu amba Vho Ngoma, mafheloni a ḑuvha. Ndi musii Khumo a tshi bva nga muṅango, o pfa a tshi ḑihudza-vho.</p>	<p>Hoo! Vho Ngoma vha nga vha vho vhona Khumo u katela Thomas! Hezwo zwi fana na musii ndi tshi nga ndo vhona musidzana wanga a tshi ramba murathu wawe uri a tambe nae. Ndo pfa ndo ḑihudza uri o vha na vhulenda kha murathu wawe!</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo navhelelwa
Mudededzi wa Khumo ndi vho nnyi?	Dzina Lavho ndi Vho Ngoma.
Ndi mini tshe Vho Ngoma vha humbela uri Khumo a ite?	Vho humbela Khumo u katela Thomas nga bureiki.
Thomas o vha a tshi anzela u dzula na nnyi nga bureiki?	O vha a tshi anzela u dzula e eṭhe.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Vho Ngoma vho ḑi hudza nga Khumo?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Khumo o dzhia tsheo ya u humbela Thomas a dzule nae na khonani dzawe. • Ngauri Khumo o vha e na vhulenda. O vha a songo tea o vha! • Ngauri Khumo o katela Thomas. • Ngauri Khumo o ita zwe Vho Ngoma vha mu humbela.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru



Nyito Dza OraḲa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - katela
 - sia
 - katelwaho
 - Siiwaho

Maipfi	Maitele
Misi yoḡhe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muḡwe a ni zwi ḡivhi!	<i>Vulani zwanḡa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou ḡanganedza tshthu</i>
Misi yoḡhe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhaḡwe vha tshi u ita!	<i>Ḑikuvhatedzeni inwi muḡe</i>
Na iwe vha ite zwenezozo;	<i>Sumbani khonani yaḡu</i>
Misi yoḡhe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaḡwe ngavho zwiḡori zwavho.





U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

VHEGE YA 1

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo:
- 2 Kha vha bule ipfi: **mielo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/ie/-/l/-/o/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /ie/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /o/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **mielo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/ie/-/l/-/o/ = **mielo**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: /mie/
- 11 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ilo ipfi: /lo/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /mie/-/lo/ = **mielo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ie**
- 2 Kha vha bule ipfi: **swiela**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /sw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ie/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /sw/-/ie/-/l/-/a/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo khathihi na vhone: /sw/-/ie/-/l/-/a/= **swiela**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /swie/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /la/
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: **swiela**
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /swie/-/la/ = **swiela**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: maipfi a **ie**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-4 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **swiela**
 - 2 **dzhiela**
 - 3 **tshienge**
 - 4 **mielo**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

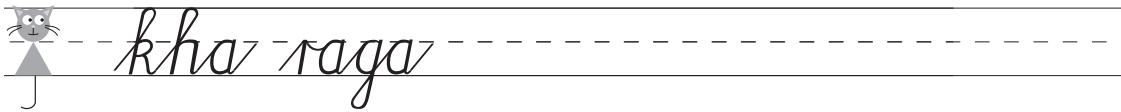
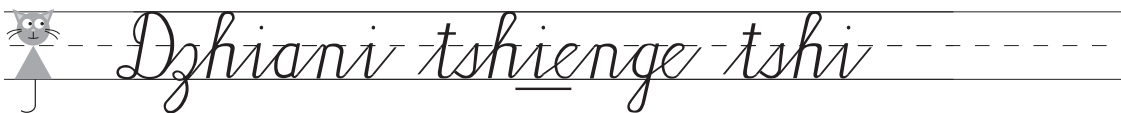
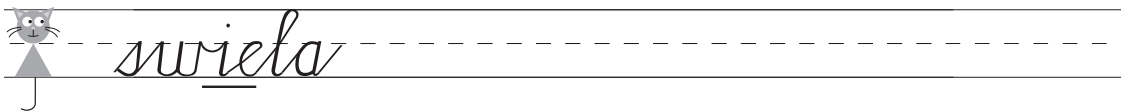
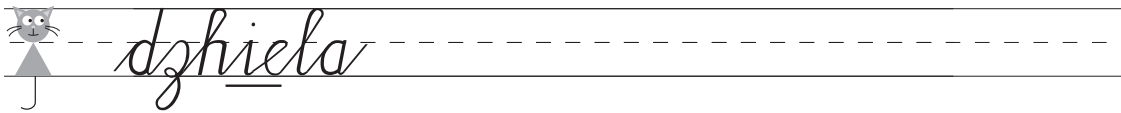
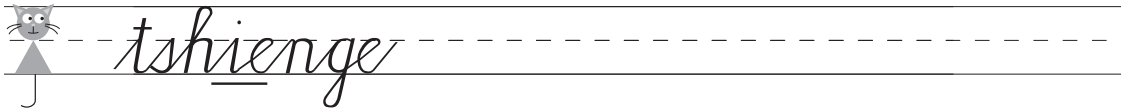
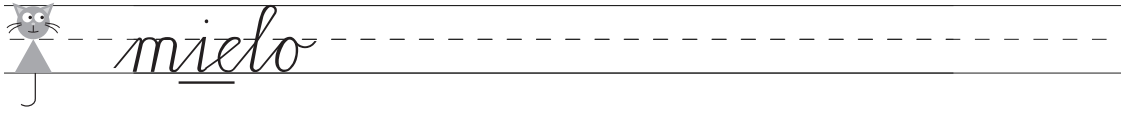
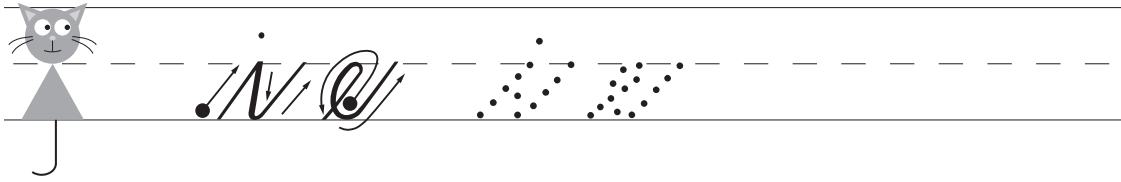


Muṅwalo:

Minete ya 15

U N̄wala Ma(ḽeḽere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **ie**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na vhabvumedzwa vha sumbedzaho u funana.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na mafhungo a 10 tshine tsha ḑo shumiswa kha mushumo wa u vhala kilasini.

FUREME YA U N̄WALA:

Nga liṅwe ḑuvha... (ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa)

O mbo ḑi.... (ṭalutshedzani thaidzo ndi ifhio?)

Fhedzi ha.... (ṭalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni... (pfunzo ya tshiṭori ndi ifhio?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yaṅu, sa:
Peter o vha a tshi dzula Pretoria na vha muṭa wa hawe. O vha e na murathu wawe we a vha a tshi pfi Michael. Peter o vha a muthu wa vhatu wa u funa vhukonani. Michael o vha a tshi shona. **Nga liṅwe ḑuvha** Peter na Michael vho vha tshi khou tamba dzharaṭani ya hayani musi khonani dza Peter dzi tshi swika uri vha ye phakani. Michael a humbela u ṭuwa navho, fhedzi khonani dza Peter vha mu sea. Peter a gidimela khonani dzawe a sia murathu wawe.
O mbo ḑi sedza murahu a vhona Michael a tshi sumbedza u vha na vhuludu. A huwelela a tshi khou mu vhidza uri a ḑe. Michael a setshelela. Peter a vhudza khonani dzawe uri u khou ṭoḑa uri vha katele na murathu wawe na uri vha mu fare zwavhudi.
Fhedzi ha, khonani dza Peter naho dzo vha dzi sa ṭoḑi u katela Michael vho fhedzi vho tenda vha tshi pfa Peter a tshi mu ambela
Mafheleloni, vho tamba vhoṭhe vha ḑiphina. Peter o pfa o takala uri o takadza murathu wawe.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u n'wala deithi na thoho: **Miṭa i a londana: Mvetamveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha n'wala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n'wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze maṅwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

8 Julwana 2020

Johitoni tota kufuno: mvetamveto

Boitumenko o dzuka mahayani na me awe,
kotoi awe na khandadzi awe mutuku. Musi
Boitumenko a toi lva totikoboni dutha linwe
na linwe, o vha a toi vha a toi khou tamba
mwe awe vha toti khou kunankisa ndu.
Linwe dutha, Boitumenko a vona me awe vha
toi khou owota thoto yavho vha thi bonye
na matro. Boitumenko o vha a toti kona u zwi
vona uri mme awe a vha di pfi zwanthudi,
fedzi vho isa panda na u
kunankisa ndu.

Boitumenko a vha na mumbulo wa thusa zwino.
A dzhienka me awe kuwienko o vha vhudza
uri vhaye u edenka. me awe vha ya u edenka
musi Boitumenko a toi khou kunankisa ndu
yothre. Mafhedzisenoni, mme awe vho pfa
vhe khwine vha ya vha kuwathedza
Boitumenko. Boitumenko a kona u zwi vho na uri
u tea u thusa mme awe nga maanda.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Talukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshintsha Maḷedere

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **miumo, miunga**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **miumo, miunga**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /mo/ na /ung/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzhiela, swiela**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **dzhiela, swiela**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **mielo**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshintsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **dzhavhelo, muelo, khumbelo, dyelo**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho shandulwa maḷedere afhio. **wela, bvelela, bvela, lela, imela**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Khumo u vha na khonani ntswa</u></p> <p>Khumo u ita tshiṅwe na tshiṅwe na Bonga na Bantu. Tshifhinga tshoṭhe vho vha vha dzula fhasi ha muri muthihi vha tshi ḵa tshiswiṭulo. Tshifhinga tshoṭhe vho vha vha tshi raha vhoṭhe bola ya milenzhe phanḵa na murahu kha lurumbu luthihi lwa mudavhi.</p>	
<p>Liṅwe ḵuvha tsimbi l tshi lila ya bureiki, Vho Ngoma vho vhidza Khumo uri a sale kilasini. Khumo a sedza Bonga na Bantu. Na vhone vho mu sedza-vho. 'l ḵo ṭangana na vhiwe nḵa,' hu amba Khumo</p>	<p>Sedzani Khumo! U vhone a tshi khou vhilahela. Nd inga zwi ṭumanya Tshiṅwe tshifhinga, musi ṭhoho ya tshikolo, vha tshi mmbidzela muṭangano, Ndi pfa ndi tshi vhilahela uri ndo ita mini tsho khakheaho!</p>
<p>'Khumo, ndo ni vhidza uri ri ambe nga ha muṅwe wav ha ne na dzhena navho kilasini nthihi,' Hu amba Vho Ngoma. Ndo vhona uri Thomas u a shona. Ndi vhona uri nga bureiki u vha o dzula e eṭhe. Ndi khou fulufhela uri n inga mu katela na khonani dzaṅu.'</p>	<p>Khumo u tea u pfa a sin a vhuṭanzi nga ha zwi ne a nga ita. U khou vhilahedzwa nga zwine zwa nga bvelela arali hai kha mudededzi wawe. Fhedzi, o dovha a vhilahedzwa nga ha zwine khonani dzawe dza ḵoamba musi a tshi katela Thomas. Nd inga ita vhuṭumanyi! Khonani yanga na khaladzi yanga vho nthamba u ḵa tshilalelo nga Mugivhela. A thongo ḵivha uri ndi ḵo ri hai kha nnyi, ngauri ndo vha ndi sa ṭoḵi u ṭungufhadza na muthihi wavho!</p>
<p>Musi khumo o bvela nḵa, Bonga na Bantu vho vha vho no dzula fhethu havho ha maḵuvha. 'Ni khakhathini?' Ndi Bantu a tshi vhudzisa.</p> <p>'Hai- Vho Ngoma vho wana penisela ya fhasi,' ndi Khumo a tshi zwifha. O vha a sa khou pfa u nga a nga vha vhudza zwe Vho Ngoma vha amba. U swikela zwezwo a tshi ḵo vha o no humbula nga hzwo.</p>	
<p>Vhusiku hoho Khumo o gungulela mme awe. 'Uu! Vho Ngoma vho nhkumbela u vha khonani na houḵa mutukana a sa pfesesei, Thoma,' ndi Khumo a tshu gungula. 'Ha na khonani na nthihi u dovha a sa ambe na muthu na muthihi. A thi pfesesi uri ndi nga'ni vho humbela nḵe uri ndi tambe nae?'</p>	

Lṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mme a Khumo vho musedza vha tshi khou humbula. 'Zwo luga a ni tei u zwi ita. Vho Ngoma vho tou humbela fhedzi. Zwavhukuma a hu na na tshithu na tshithihi tshine Vho Ngoma vha nga tshi ita uri inwi ni zwi ite arali ni sa funi,' vho amba vho tou khwaṅhisa. Hezwo Khumo zwo mu ita uri a pfe a khwiṅe. a thi tei u tamba na houḷa ṅwana a sa pfeesei, Ndi musi a tshi humbula.</p>	
<p>Fhedzi musi Khumo o eḡela kha mmbete wawe vhusiku, o humbula nga ha musi a tshi thoma tshikolo, phanḡa musi a saathu ḡivha Bonga na Bantu. O humbula nga ha vhege ṅhukhunyana, musi o dzula e eṅhe nga bureiki, a tshi fulufhela uri munwe muthu u ḡo ḡa a dzula nae. 'ṅhamusi a thi tei u zwi ita, ndi khumo a tshi humbula, 'fhedzi ndi ṅoḡa u zwi ita.'</p>	<p>Khumo o humbula vhuludu he a vhu pfa musi o vha a si na khonani dza u u dzula nadzo nga bureiki. A ita vhuṅmanyi na zwa Thomas. O kona u zwi vhona uri Thomas u khou pfa vhuludu, sa zwe ene a zwi pfisa zwone. U a zwi ḡivha uri hezwo zwi sinyusisa hani. Ndi humbula uri ndi zwone zwe Khumo a dzhia tsho ya u tamba na Thomas.</p>
<p>ḡuvha ḷi tevhelaho, Khumo a dzula na Bantu na Bonga. O sedza Thomas o dzula e eṅhe. Ndi humbula uri kha vhona arali Thomas a tshi nga dzula na riṅe, ndi Khumo a tshi amba.</p> <p>'Thomas? Nd inga'ni ni tshi ṅoḡa u mu katela? Ho vhudzisa Bantu, a tshi khou sea.</p> <p>'Ehee! Ha vhuivho a sa sumbedza a tshi takadza, hu amba Bonga</p>	<p>Ndi humbula uri Khumo u tea u pfa zwi tshi ḡo mutakadza a tshi vhona ṅhomas a tshi mwemwela.</p>
<p>Khumo a ya hu re na Thomas. 'Hei! Ni a ṅoḡa u ḡa na dzula na riṅe?'</p> <p>Thomas a sedza hoṅhe hoṅhe. O vhudzisa a ri, 'Nṅe?'</p> <p>'Ee, inwi. Ni ṅoḡa ṅoḡa ndi tshi ḡa nda dzula na riṅe? Ha vhone u mwemwela kha tshifhaṅuwo tsha Thomas. O amba ari, 'Zwo luga.'</p>	<p>Khumo u a tea u ḡi hudza uri o ita zwiṅwe zwithu zwa vhulenda, o ita uri muṅwe muthu a pfe o takala! Ndi nga ita vhuṅmanyi! Tshiṅwe tshifhinga, ndo vha ndi bisini ndo ṅea vhaṅwe mufumakadzi vha mualuwa vhe vha vha vho tou ima nda vha vhudzulo hanga, fhedzi ndo zwi ḡivha uri ndo vha ndi tshi khou vhuṅoḡa hoho vhudzulo. Fhedzi vho vha vha tshi khou vhu ṅoḡa u fhira ṅṅe. Vho vhone vho takala musi ndo no fha houḷa vhudzulo. Ndo pfa ndi tshi hudza u nanga u ita vhulende na u ita muṅwe muthu uri a pfe e wavhuḡi.</p>
<p>Musi vho no ḷa, vhatukana vho shumisa matombo u ita zwipikwa zwivhili. Vho vha vha tshi khou tamba nga vhavhili vhavhili. 'Heyo yo vha bola ya milenzhe ya khwiṅe ye ra vhuya ra i tamba! Ndi Bonga a tshi vhudza Thomas.</p>	
<p>Ndi a ḡi hudza nga inwi, Khumo,' hu amba Vho Ngoma, mafheloni a ḡuvha. Ndi musi Khumo a tshi bva nga muṅango, o pfa a tshi ḡihudza-vho.</p>	<p>Khumo a nga vha a tshi khou ḡipfa zwavhuḡi nga uri vhatu vhanzhi vha takale.</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Zwo dzhiela Khumo tshifhinga tshingafhani u dzhia tsheo ya u katela Thomas?	Zwo mu dzhiela vhusiku vhuthihi.
Thomas o ġi pfisa hani musi Khumo a tshi thoma u mu humbela tamba?	mangala/tamba
Mathomoni, Khumo o vha a sa ʒoġi u katela Thomas. Ni nga ita vhuʒumanyi? No vhuya na ʒoġa u sa katela muñwe? Ndi nga mini?	Phindulo dza vhagudi vhone vhaġe
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Khumo o dzhia tsheo ya u katela Thomas?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o humbula uri zwi tou tou nga mini u dzula u woʒhe nga bureiki. • Ngauri o humbula musi o vha a tshi khou dzula e eʒhe, o tama arali muñwe o vha o ʒoġa u dzula nae. • Ngauri o humbula uri ndi vhulenda na u pfela zwi ne zwa tea u itwa.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nġila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiłasi yoʒhe, muñwe na muñwe e na **Bambiri ġa U shumela ġa U vhala 1.**
- 2 Kha vha ʒalutshedze kiłasi yoʒhe **Nyito ya 1** ya **ġavhuġa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ʒalutshedze kiłasi yoʒhe **Nyito ya 2** ya **ġavhuġa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ɗadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ʒalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Livhuwa
 - fanela
 - fara

Maipfi	Maitele
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muṅwe a ni zwi ḡivhi!	<i>Vulani zwanḡa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou ṭangedza tshthu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhaṅwe vha tshi u ita!	<i>Dikuvhatedzeni inwi muṅe</i>
Na iwe vha ite zwenezozo;	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>

THERISANO YA MAṅWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi tshi amba nga ...
Khumo u na lufuno ngauri...
Tshitori hetshi tshi na vhushaka na thero ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.



U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

iu	ie	t
s	h	l
u	m	n
g	a	o
e	g	w
d	z	

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **iu** / and / **ie** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**t/-/s/-/h/-/ie/-/n/-/g/-/e/= tshienge**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **iu** / **or** / **ie** /
- 6 Kha vha sumbedze vhana uri maipfi a vhumbiwa hani, sa: /**y/-/e/-/l/-/a/-/n/-/a/ = yelana**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **iu, ie**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **tshiulu, miumo, miunga, mielo, tshienge, dzhiela, swiela**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

**U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:**

15 minutes

Thevhelauvhala**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA****NYITO YA ORALA YA U ṆEA MANWELEDZO A TSHIṬORI**

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwipiḍa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwine vha ḍivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 2-3)
Ndi a kona u ṭumanya mafhungo nga uri....
Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana nga uri...
Nṭhani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori ...nga uri...
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḍivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḍa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Nga u modela/u edzisela** kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: ***Tshiṭori hetshi tshi amba nga Khumo a tshi sumbedza lufuno kha Thomas. Ndi a kona u tumanya mafhungo nga uri*** Khumo u tea u dzhia tsho ya uri ndi zwifhio zwine a tea u ita nga eṭhe. Tshinwe tshi fhinga ndi ṭoḍa u humbula nga zwithu tshifhinga tshilapfu nga tsho dzine nda tea u dzhia. ***Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana nga uri mafheleloni, Khumo u ṭoḍa fara Thomas nga ṅḍila ine na ene a ṭoḍa u farwa ngayo. Zwi vhidzwa u pfi lufuno! Nṭhani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori 3 nga uri ndo tshi takalela. fhedzi hu si nga maandḍa.***
- 7 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḍa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 9 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḍi i vhe fhethu huthihi.
- 10 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: ***Tshiṭori hetshi tshi amba nga Khumo. U tea u dzhia tsho ya uri u ya katela Michael kana u ya mu siya naa. Ndi tsho I konḍaho vhukuma nga uri khonani dza khumo a vha khou ṭoḍa u katela Thomas, fhedzi mugudisi wa Khumo vha khou ṭoḍa a tshi mu katela. Ri a kona u ita vhuṭumanyi kha haya***

mafhungo ngauri vhunzhi hashu tshikoloni ro vha ri tshi pfa ri songo tangedzea u fana na Thomas. **Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana ngauri** Khumo o fara Thomas zwavhuḍi a mu sumbedza lufuno. O imela tsho ye a I dzhia musi khonani dzawe dzi tshi ṭoda u mu sathula. **Nthani ha naledzi 5**, ndi nea hetshi tshiṭori 4 ngauri vhunzhi hashu ro tshi takalela. fhedzi a tsho ngo tou vha tsha khwiṅesa u fhira zwiṅwe zwe ra vhala nanwaha.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwiḥio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

VHEGE YA 1

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

2

THERO:

U funana



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vhaite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudisi, sa tsumbo: Garaṭa dzi bvaho vhengeleni dza u livhuwa, u khuthadza, u fhola nga u ṭavhanya.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Tshikili tsha u thetshelesa nga vhuronwani. Tshinwe tsha zwithu zwine zwa sumbedza u funana ndi u thetshelesa nga vhuronwanwi! Kha vha thuse vhagudi u ita ndowendowe ya tshikili hetshi!
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2 Siaṭari la 8 na 9, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2 Siaṭari la 10, kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2 Siaṭari la 11, 12 na 13, kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha muthu ane a ni sumbedza lufuno.

Musumbuluwo



Nyito Dza Orala

15 minete

U DOVHOLOLA THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Matuma a tshi khou nea Ntsako sendewitshi kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: Tshiswitulo tsho engedzwaho
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero i no pfi: U funana
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha n'wale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri nga sumbedzana hani uri ri ya funana?
 - b Ndi ngani zwi zwa ndeme u funana?
 - c Ri dipfa hani musi muthu a tshi sumbedza uri funa?
 - d Lifhambanyi la funa ndi lifhio?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshiphiri
 - thembiso
 - fulufhedzea

Maipfi	Maitele
Misi yothe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muñwe a ni zwi divhi!	<i>Vulani zwanḁa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou tangedza tshthu</i>
Misi yothe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhañwe vha tshi u ita!	<i>Dikuvhatedzeni inwi muḁe</i>
Na iwe vha ite zwenezo;	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>
Misi yothe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>



Munwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u n̄walela vha n̄wale deithi na thoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi.**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ite muvhidzelo wa maipfi a tevhelaho: Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi aya nga thungo kana tsini ha nomboro.

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 mulenzhe
 - 2 lino
 - 3 sekwa
 - 4 lufhanga
 - 5 tari
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule maipfi a ye kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
 - 5 Tshi tevhelaho, kha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄walulula ipfi li tshi bva kha vhuthihi li tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
 - 6 Kha minete miṭanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha n̄wale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha t̄alutshedze muṅwalo wavho wa u pomba uri u i n̄waliswa hani
 - 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.

- 8 Kha vha talele phatheni, sa:

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 mulenzhe
milenzhe
 - 2 lino
mano
 - 3 sekwa
masekwa
 - 4 lufhanga
dziphanga
 - 5 tari
matari
- 9 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
 - 10 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: y: **Tshiswitulo tsho engedzwaho**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

THOHO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na vhabvumedzwa vha sumbedzaho u funana.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale tshiṭori tshi re na mafhungo a 10 tshine tsha ḑo shumiswa kha mushumo wa u vhala k̄lasini. Zwiṭori zwa u sumbedza u funana.

NDUGISELO:

- Kha vha n̄wale mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u n̄wala ngudo.
- Kha vha n̄wale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA/U EDITHA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsha zwino?
- 2 Ndo thoma ndaela iṅwe na iṅwe nga nomboro i no bula vhuimo?
- 3 Ndi na mafhungo a mitaladzi ya 10?
- 4 Ndo peḑeṭa maipfi zwavhuḑi?
- 5 Ipfi liṅwe na liṅwe li thoma nga ḑederedanzi?
- 6 Fhungo liṅwe na liṅwe li fhela nga zwiga zwa u vhala zwo teaho?

U MODEḑA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNZANYO (N̄NE NDI ITA...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli n̄ṭha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetamveto n̄ṭha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭoḑa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḑa kha vha sumbedze vhagudi n̄ḑila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u n̄wala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na k̄lasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho ḑowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou n̄wala.

- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha n'wale vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

8 Julwana 2020

Johitoni toha kufuno: mvetamveto

B
 (Boitumelo o dzula mahayani na^m me^h awe,
 kotoi awe na khabadzi awe mutuku. Muoi
 Boitumelo a^h toi^h lva^h tohikoboni dutha^h biwe
 na biwe, o vha a^h toi^h vha a^h toi^h khou tamba
 mwe awe vha tohi khou kunankisa ndu.
 biwe dutha^B, (Boitumelo a vona^m me^h awe vha
 toi^h khou owota thoko yavho vha^h thi bonya
 na mato. B (Boitumelo o vha a^h tohi kona u zwi
 vona uni mwe awe a vha di pfi zwanhudi,
 fedzi vho^h ioa panda na u
 kunankisa ndu.

h
 (Boitumelo a vha na mumbulo wa thosa zwinu.
 a dzhera^m me^h awe kuwilelo o vha vhudza
 uni vaye u edera. me^h awe vha ya u edera
 muoi Boitumelo a^h toi^h khou kunankisa ndu
 yotho. Mafhedziboni, mwe awe vho pfa
 vhe khwine vha ya vha kuwathedza
 Boitumelo. Boitumelo a kona u zwi vho^h na uni
 u tea u thosa mwe awe nga maanda.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo Ya Mibvumo, U Fhandekanya Na U Ṭanganya

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

NṆE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mboo!**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: **/mb/-/oo/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: **/mb/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo: **/oo/**
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **mboo!**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/mb/-/oo/= mboo!**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: **/mboo!/**
- 9 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ḷo: **/mboo/ = mboo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshotoo!**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? **/tsh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? **/o/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: **/ṭ/**
- 6 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio? **/oo/**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? **/tsh/-/o/-/ṭ/-/oo/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **tshotoo!**
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ṭanganyisa mibvumo kha ipfi navho. **/tsh/-/o/-/ṭ/-/oo/= tshotoo!**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: **/tsho/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa vhuvhili ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: **/ṭoo/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **tsho/-/ṭoo/ = tshotoo!**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄ho: **maipfi a oo.**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-2 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **mboo!**
 - 2 **tshotoo!**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

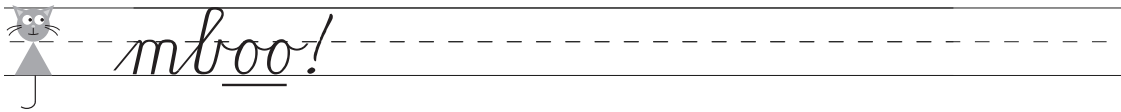
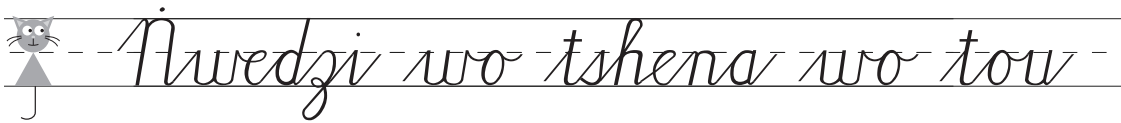
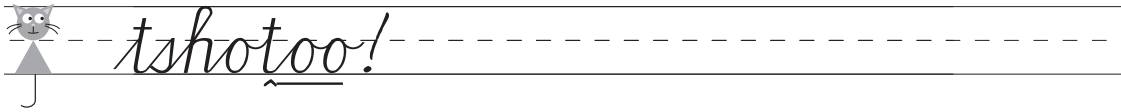
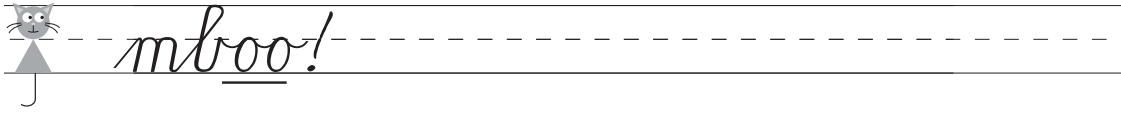
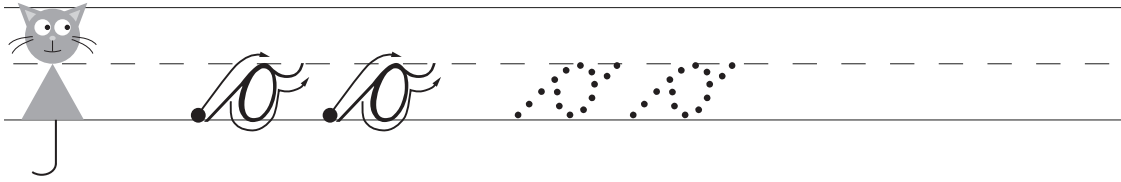


Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha U vha n̄wale n̄wala ma(ḁere), maipfi/muṅwalo wa mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **oo**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U PFELA VHUṬUNGU

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshiswiṭulo tsho engedzwaho</u></p> <p>Muṅwe Musumbuluwo, Matuma a bvisa sendewitshi begeni yawe. Ho vha hu hu ṅama ya khuhu na mayonaise- zwine a zwi takalelesa. A mbo ḡi thoma u ḡa a songo zwi vhona uri Ntsako ha khou ḡa.</p> <p>Tshiswiṭulo tshaṅu tshi ngafhi? Ndi Matuma a tshivhudzisa Ntsako.</p> <p>A thi na tshiswiṭulo ṅamusi, 'Hu amba Ntsako. 'Mme anga vho ṅangana na khombo ya golo zwino vha vhuongeloni. 'A ri na vhurotho hayani. Fhedzi ni songo vhudza muthu.</p> <p>Matuma a ṅwata sendewitshi yawe nga vhukati, Hafu a ifha Ntsako. A ri, 'Ndi a fulufhedzisa – ndi nga si vhudze muthu.'</p>	
<p>Nga ḡavhuhili nga matsheloni, Matuma a ya ṅshiṅangani. 'Mmawe ndi khou humbela, ndi nga wana sendewitshi mbili dza tshiswiṭulo ṅamusi?' o humbela zwavhuḡi.</p> <p>'Mbili? Ndi nga'ni mbili?' Ho vhudzisa mme awe.</p> <p>'Um..Ndi na ṅdala nnzhi ṅamusi!' O amba o ḡiimisela.</p> <p>'Ṭhamusi u khou hula?' ndi mme a Matuma vha tshi khou humbula, musi vha tshi khou dzhenisa sendewitshi ya vuhuhili begeni yawe.</p>	<p>Matuma ha khou vhudza mme awe ngoho. Ndi nga si dzhie tsheo ya uri zwo luga a tshi zwifhela mme awe kana hai.</p>
<p>Nga bureiki, Matuma a bvisa sendewitshi mbili begeni yawe, iṅwe a i ṅekedza Ntsako.</p> <p>'Ndi yanga? Ndi Ntsako a tshivhudzisa, a tshi vhonala o mangala.</p> <p>Ndi ḡo ni ḡela na tshiswiṭulo u swika mme aṅu vha tshi vhuya hayani, 'Ho amba Matuma, 'Ni songo vhilahela.'</p>	<p>Ndi vhona uri Matuma o amba mazwifhi maṭuku a tshi itela u thusa khonani yawe. Kha muhumbulo wanga, mazwifhi awe ndi avhuḡi ngauri o vha e a u thusa khonani a si a u vhaisa.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Nga Ḳavhuraru tshikolo tshi sa athu dzhena, o dodomela tshiḱangani u yo ita sendewitshi ya Ntsako. O vha sa tsha ḱoḱa mme awe vha tshi mu vhudzisa hafhu nga ha sendewitshi ya vuvhili. Fhedzi mme awe vha dzhena musi a tshi khou ḱodza phinathi batha kha vurotho.</p> <p>‘Inwe sendewitshi hafhu hafhu?’ Mme awe vha vhudzisa vha tshi khou ḱoḱa u ḱivha. A zwifha ari, ‘Oho... Ndi na zwipotso ḱamusu zwino ndi ḱo ḱoḱa zwiḱwe zwiḱiwa,’</p>	<p>Matuma u dovha a amba mazwifhi maḱuku a tshi khou itela zwe a fulufhedzisa khonani yawe. Ndi ita tsenguluso uri u khou ita zwone, ngauri u khou lingedza u vha khonani yavhuḱi.</p>
<p>Nga bureiki, Matuma a bvisa sendewitshi mbili begeni yawe.</p> <p>Sendewitshi ya ḱama na tshizi ye a itelwa nga mme awe na sendewitshi ya phinati batha ye a ita ene muḱe. ‘Ndi ifhio ine na i ḱoḱa?’ O vhudzisa khonani yawe.</p> <p>‘Ni nga mpha ya ḱama na cheese?’ ho amba Ntsako.</p> <p>‘Ee!’ Hu fhindula Matuma nga u pfela vhuḱungu, naho o vha a tshi khou ḱoḱa ya ḱama na tshizi ene muḱe.</p>	
<p>Nga Ḳavhuḱa nga matsheloni, Matuma a fhedza tshifhinga tshilapfu a tshi khou ḱamba na u ambara u itela uri a si vhe na tshifhinga tsha u ḱa vhuragane.</p> <p>‘Matuma! Ni khou lenga!’ Ndi mme awe vha tshi vhidzelela.</p> <p>‘Ndi khou hambela pfarelo mmawe,’ u a vhidzelela murahu.</p> <p>‘Ndi khou hambela u itelwa sendewitshi ya vhuragane!’</p> <p>Musi a tshi khou ya tshikoloni, a vhea sendewitshi ya vuvhili kha bege yawe ya tshiswiḱulo. O hambula uri a nga kona u fhedza ḱuvha ḱithihi a songo ḱa vhuragane.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso ya uri zwo vha zwi tshi konḱela Matuma u zwifhela mme awe. O vhuya a pfukha na u ḱa vhuragane hawe uri vhoḱhe vha wane a tshi khou tinya u zwifhela hafhu mme awe.</p>
<p>Nga tshiswiḱulo, Matuma thumbu ya mukgadi yo vha i tshi khou vavha, fhedzi a ḱea khonani yawe sendewitshi nga dakalo.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso ya uri Matuma o tou fombe kha u thusa khonani yawe- O vhuya a nanga u ḱwa na ḱala matsheloni oḱhe arali zwi tshi amba uri Ntsako u ḱo wana tshiswiḱulo.</p>

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Vhusiku honoho, Musi Matuma a tshi khou tamba nṅa hu sa athu swika tshilalelo, Mme a Matuma vha wana luṅingo.</p> <p>'Havha ndi mme a Ntsako, nga ipfi ḽi re kha luṅingo.</p> <p>Vha amba vhari, 'Ntsako o mmbudza uri vho mu rumela tshiswiṅulo vhege yoṅhe musu ndi vhuongeloni. Ndi khou livhuwa vho mu londa.'</p> <p>Mme a Matuma vha ḽimwemwelela. Vho kona u pfesesa sendewitshi mbili mafheleloni.</p>	
<p>Mme a Matuma vha mu vhidza. 'Matuma, ndi khou ṅoḽa u amba na inwi, iḽani ni dzule fhasi,' ho amba mme awe.</p> <p>O humbula uri, 'Yoo, vha khou ya u ntsemela u ḽa sendewitshi nṅzhi!</p> <p>'Ndi a zwi ḽivha uri ndi mini no vha ni tshi khou ṅoḽa tshinwe tshiswiṅulo,' ndi mme awe vha tshi mwemwela, ndi mini ni songo mmbudza vho?</p> <p>Ndi uri ndo vha ndo fulufhedzisa Ntsako uri a thi nga vhudzi na muthihi uri a hu na zwiljiwa hayani,' hu amba Matuma.</p> <p>'Hezwo ndi zwavhuḽi zwi no tea u itwa, Matuma. Ndi a ḽihudza nga inwi!'</p>	<p>Ndi humbula uri mme a Matuma vho pfesesa uri ndi nga mini a songo fulufhedzea tshoṅhe, ngauri vho vha vhe na u pfela vhuṅungu vha tshi vha ṅalutshedza. Ndo sengulusa uri mme a Matuma vho humbula o ita zwithu zwavhuḽi.</p>
<p>Duvha ḽi tevhelaho nga tshiswiṅulo, Ntsako a bvisa ḽoḽipopo begeni yawe.</p> <p>'Heyi ndi yaṅu, i bva kha nṅe na mme anga.' Hu amba Ntsako.</p>	
<p>Musi Matuma a tshi khou muṅa ḽoḽipopo yawe, o humbula uri o pfa zwi zwavhuḽi u thusa khonani yawe.</p>	<p>Nyito ya Matuma yoṅhe yo vha i ya u thusa khonani. Zwi a ntakadza ngauri u pfa e wavhuḽi nga nyito dzoṅhe</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Matuma o vha a tshi takalela sendewitshi ya lushaka lufhio?	Sendewitshi i ne Matuma a i funa ndi ya ḡama ya khuhu na mayonaise.
Matuma o ḡela na nnyi sendewitshi inwe ya vhuvhili?	O ḡa na inwe sendewitshi ya khonani yawe Ntsako.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Matuma a songo vhudza mme awe uri inwe sendewitshi ndi ya Ntsako?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o fulufhedzisa khonani yawe uri ha nga vhudzi muthu. • Ngauri o vha a sa ḡoḡi u bva kha zwe a fulufhedzisa Ntsako. • Ngauri o vha a tshi khou ḡoḡa u vha khonani yavhuḡi. • Ngauri u pfela vhuḡungu/vhulenda/u humbulela khonani yawe.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuraru



Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ᱠane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - mazwifhi
 - U ᱢiᱠetshedzela
 - gungula
 - ᱠenga

Maipfi	Maitele
Misi yoᱠhe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muᱠwe a ni zwi ᱢivhi!	<i>Vulani zwanᱢa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou ᱠanganedza tshthu</i>
Misi yoᱠhe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhaᱠwe vha tshi u ita!	<i>ᱢikuvhatedzeni inwi muᱠe</i>
Na iwe vha ite zwenezo;	<i>Sumbani khonani yaᱠu</i>
Misi yoᱠhe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIᱠORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiᱠuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiᱠori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiᱠori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ᱠee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muᱠwe na muᱠwe wavho a tshi anetshela tshiᱠori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiᱠori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiᱠori zwa vhaᱠwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaᱠwe ngavho zwiᱠori zwavho.





U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ee**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhee!**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/vh/-/ee/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/vh/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/ee/**
- 6 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhee!**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/vh/-/ee/= vhee!**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **/vhee!/**
- 9 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi ilo / **vhee/ = vhee!**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ee**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshee!**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/tsh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/ee/**
- 5 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? **/tsh/-/ee/**
- 6 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **/tsh/-/ee/**
- 7 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo khathihi na vhone: **/tsh/-/ee/= tshee!**
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/tshee/**
- 9 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: / **tshee/ = tshee!**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: **maipfi a ee**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-4 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **vhee!**
 - 2 **tshee!**
 - 3 **see**

4 wee!

- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

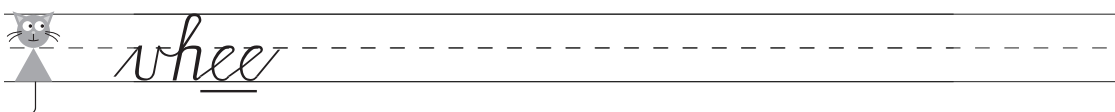
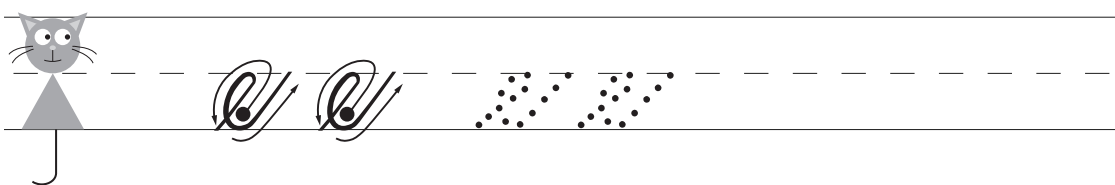



Muṅwalo:


Minete ya 15


U N̄wala Ma(ḽeḽere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: ee
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḁa tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



 *tshee*

 *see*

 *wee*

 *Kha vhee bege yawe a see.*

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha n̄wale tshiḡori tshi re na vhabvumedzwa vha sumbedzaho u funana.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale tshiḡori tshi re na mafhungo a 10 tshine tsha ḡo shumiswa kha mushumo wa u vhalā kilāsini u no pfi. Zwiḡori zwa u sumbedza u funana.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Nga liḡwe ḡuvha...(ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa)

O mbo ḡi.....(ḡalutshedzani thaidzo ndi ifhio?)

Fhedzi ha....(ḡalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni...(pfunzo ya tshiḡori ndi ifhio?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḡA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuḡoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḡo anḡadza na u n̄ea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maḡwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha n̄walulula hani tshipiḡa tsha maḡwalwa avho, vha n̄wale na ḡhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza nḡowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na ḡhoho: **Ndaela: U sumbedza u funana**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḡi tshipiḡa tsha u fhedzisa tsha maḡwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ḡavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilāsi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA N̄EA MAKUMEDZWA A MAḡWALWA AVHO

- 1 Kha minete miḡanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane maḡwalwa avho na phathinara.

- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha de vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha tane mañwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maño avho, uri vha kone u vhalelana mañwalwa nga tshavho.

15 Julwana 2020

Boitumenbo u oumbadza lufuno

Boitumenbo o dzula mahayani na mme awe, khotoi awe na khankadzi awe mutukru. Musi Boitumenbo a tohi lva tohikoboni duwha linwe na linwe, o vha a tohi vha a tohi khrou tamba mmwe awe vha tohi khrou kunankisa ndu. Linwe duwha, Boitumenbo a vtona mme awe vha tohi khrou owoya thoto yavho vha tohi bonya na maño. Boitumenbo o vha a tohi kona u zwi vtona uri mme awe a vha di pfi zwanhudi, fhedzi vho isa phanda na u kunankisa ndu.

Boitumenbo a vha na mutumbulo wa thusa zwino. A dzhienka mme awe kuwienbo o vha vhudza uri vhaye u edhela. Mme awe vha ya u edhela muso Boitumenbo a tohi khrou kunankisa ndu yothre. Mafhedzioboni, mme awe vho pfa vhe khwine vha ya vha kuwatedza Boitumenbo. Boitumenbo a kona u zwi vtona uri u tea u thusa mme awe nga maanda.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

Maḷedere A A Ṭhadulana

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **see, wee**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **see, wee** Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /s/ na /w/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe othe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vhee, tshee**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **vhee, tshee**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya tshoko: **tshee!**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ili na ita uri ipfi ili li ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **tshali, tshovha, tshikolo, tshena, tshutshudza**

NNE NDI ITA ...

- 1 kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya tshoko: **vhee!**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **vhekanya, vhofhekanya, nkhwivha, dzhavhelo**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: HUMBULA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshiswiṭulo tsho engedzwaho</u></p> <p>Muṅwe Musumbuluwo, Matuma a bvisa sendewitshi begeni yawe. Ho vha hu hu ṅama ya khuhu na mayonaise- zwine a zwi takalelesa. A mbo ḡi thoma u ḡa a songo zwi vhona uri Ntsako ha khou ḡa.</p> <p>Tshiswiṭulo tshaṅu tshi ngafhi? Ndi Matuma a tshivhudzisa Ntsako.</p> <p>A thi na tshiswiṭulo ṅamusi, 'Hu amba Ntsako. 'Mme anga vho ṅangana na khombo ya goloi zwino vha vhuongeloni. 'A ri na vhurotho hayani. Fhedzi ni songo vhudza muthu.</p> <p>Matuma a ṅwata sendewitshi yawe nga vhukati, Hafu a ifha Ntsako. A ri, 'Ndi a fulufhedzisa – ndi nga si vhudze muthu.'</p>	<p>Musi ri tshi sumbedza u pfela vhuṭuku, ri ḡi dzhenisa mabutsuni a muṅwe. Ri vha fara nga ṅḡila ine ra lavhelela u farwa vho ngayo. Ndi ita tsenguluso Matuma ndi muthu wa u pfela vhuṭungu ngauri o mbo ḡi kovhekana zwiliwa na khonani yawe, ha vhuyi a ṭoḡa u thoma u humbelwa.</p>
<p>Nga ḡavhuvhili nga matsheloni, Matuma a ya ṭshiṭangani. 'Mmawe ndi khou humbela, ndi nga wana sendewitshi mbili dza tshiswiṭulo ṅamusi?' o humbela zwavhuḡi.</p> <p>'Mbili? Ndi nga'ni mbili?' Ho vhudzisa mme awe.</p> <p>'Um..Ndi na ṅḡala nnzhi ṅamusi!' O amba o ḡiimisela.</p> <p>'Ṭhamusi u khou hula?' ndi mme a Matuma vha tshi khou humbula, musi vha tshi khou dzhenisa sendewitshi ya vhuvhili begeni yawe.</p>	<p>Ndi humbula uri Matuma u sumbedza u pfela vhuṭungu nga u sa amba tshiphiri tsha Ntsako. Zwi ntsumbedza uri u khou humbula nga ha vhuḡipfi ha khonani yawe.</p>
<p>Nga bureiki, Matuma a bvisa sendewitshi mbili begeni yawe, iṅwe a i ṅekedza Ntsako.</p> <p>'Ndi yanga? Ndi Ntsako a tshivhudzisa, a tshi vhonala o mangala.</p> <p>Ndi ḡo ni ḡela na tshiswiṭulo u swika mme aṅu vha tshi vhuya hayani,' Ho amba Matuma, 'Ni songo vhilahela.'</p>	<p>Waaw, Ndi tama arali ndi tshi nga fhelelwa nga zwiliwa, ndi nga vha na khonani ya u pfela vhuṭungu na u londa sa Matuma.</p>
<p>Nga ḡavhuraru tshikolo tshi sa athu dzhena, o dodomela tshiṭangani u yo ita sendewitshi ya Ntsako. O vha sa tsha ṭoḡa mme awe vha tshi mu vhudzisa hafu nga ha sendewitshi ya vhuvhili. Fhedzi mme awe vha dzhena musi a tshi khou ḡodza phinathi batha kha vhurotho.</p>	<p>Hu na vhuṭanzi vhunzhi ha Matuma ha u vha na u pfela vhuṭungu. U mazwifhi a tshi itela u wana sendewitshi ya vhuvhili uri a si vunḡe pfulufhedziso ye a tendelana na Ntsako.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Inwe sendewitshi hafhu hafhu?' Mme awe vha vhudzisa vha tshi khou ṭoḡa u ḡivha. A zwifha ari, 'Oho... Ndi na zwipotso ḡamusi zwino ndi ḡo ṭoḡa zwinwe zwijiwa.'</p>	
<p>Nga bureiki, Matuma a bvisa sendewitshi mbili begeni yawe.</p> <p>Sendewitshi ya ḡama na tshizi ye a itelwa nga mme awe na sendewitshi ya phinati batha ye a ita ene muḡe. 'Ndi ifhio ine na i ṭoḡa?' O vhudzisa khonani yawe.</p> <p>'Ni nga mpha ya ḡama na cheese?' ho amba Ntsako.</p> <p>'Ee!' Hu fhindula Matuma nga u pfela vhuṭungu, naho o vha a tshi khou ṭoḡa ya ḡama na tshizi ene muḡe.</p>	<p>Ndi humbula uri ndi muhumbulo wavhuḡi musi o ḡea Matuma sendewitshi ye na ene a vha a tshi khou i ṭoḡa. U khou fara khonani yawe nga ḡila yavhuḡi.</p>
<p>Nga Ḳavhuḡa nga matsheloni, Matuma a fhedza tshifhinga tshilapfu a tshi khou ṭamba na u ambara u itela uri a si vhe na tshifhinga tsha u Ḳa vhuragane.</p> <p>'Matuma! Ni khou lenga!'Ndi mme awe vha tshi vhidzelela.</p> <p>'Ndi khou humbela pfarelo mmawe,' u a vhidzelela murahu.</p> <p>'Ndi khou humbela u itelwa sendewitshi ya vhuragane!'</p> <p>Musi a tshi khou ya tshikoloni, a vhea sendewitshi ya vhuvhili kha bege yawe ya tshiswiṭulo. O humbula uri a nga kona u fhedza ḡuvha Ḳithihi a songo Ḳa vhuragane.</p>	<p>Waaw! Matuma u na u pfela vhuṭungu lune a vhuya a ḡidzima vhuragane hawe a tshi itela u thusa khonani yawe.</p>
<p>Nga tshiswiṭulo, Matuma thumbu ya mukgadi yo vha i tshi khou vhavha, fhedzi a ḡea khonani yawe sendewitshi nga dakalo.</p>	
<p>Vhusiku honoho, Musi Matuma a tshi khou tamba nnḡa hu sa athu swika tshilalelo, Mme a Matuma vha wana luṭingo.</p> <p>'Havha ndi mme a Ntsako, nga ipfi Ḳi re kha luṭingo.</p> <p>Vha amba vhari, 'Ntsako o mmbudza uri vho mu rumela tshiswiṭulo vhege yoṭhe musi ndi vhuongeloni. Ndi khou livhuwa vho mu londa.'</p> <p>Mme a Matuma vha ḡimwemwelela. Vho kona u pfesesa sendewitshi mbili mafheleloni.</p>	

Lĩwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mme a Matuma vha mu vhidza. 'Matuma, ndi khou ɽoɽa u amba na inwi, iɽani ni dzule fhasi,' ho amba mme awe.</p> <p>O humbula uri, 'Yoo, vha khou ya u ntsemela u ɽa sendewitshi nanzhi!</p> <p>'Ndi a zwi ɽivha uri ndi mini no vha ni tshi khou ɽoɽa tshinwe tshiswiɽulo,' ndi mme awe vha tshi mwemwela, ndi mini ni songo mmbudza vho?</p> <p>Ndi uri ndo vha ndo fulufhedzisa Ntsako uri a thi nga vhudzi na muthihi uri a hu na zwijiwa hayani,' hu amba Matuma.</p> <p>'Hezwo ndi zwavhuɽi zwi no tea u itwa, Matuma. Ndi a ɽihudza nga inwi!'</p>	<p>Mme a Matuma vha ɽihudza nga u pfela vhuɽungu ha musidzana wavho, ngauri o ɽea zwijiwa khonani yawe, tsha vha tshiphiri tshawe.</p>
<p>ɽuvha ɽi tevhelaho nga tshiswiɽulo, Ntsako a bvisa ɽoɽipopo begeni yawe.</p> <p>'Heyi ndi yaɽu, i bva kha ɽe na mme anga.' Hu amba Ntsako.</p>	<p>Ndi sengulusa uri Ntsako na mme awe vho vha vha tshi ɽoɽa u sumbedza Matuma uri vha khou sumbedza u livhuwa u pfela vhuɽungu hawe- ndi ngazwo vho mu rengela ɽoɽipopo!</p>
<p>Musi Matuma a tshi khou muɽa ɽoɽipopo yawe, o humbula uri o pfa zwi zwavhuɽi u thusa khonani yawe.</p>	<p>Hu na vhuɽanzi vhunzhi kha tshiɽori tsha Matuma uri ndi khonani ya u pfela vhuɽungu. Ndi humbula uri nga ngoho u fanelwa nga u farwa nga u raɽa.</p>

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi mini zwe Matuma a vha o tea u sa vhudza muthu?</p>	<p>O vha a songo tea u vhudza muthu uri Ntsako ha na zwijiwa hayani.</p>
<p>ɽalutshedzani tshifhinga tshe na pfela vhuɽungu khonani, sa Matuma.</p>	<p><i>Ndo sumbedza u pfela vhuɽungu kha khonani musi ndi...</i></p>
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Matuma o sumbedzisa hani u pfela vhuɽungu khonani yawe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O mu ɽela na zwijiwa ɽuvha ɽinwe na ɽinwe musi mme awe vha tshi khou lwala vhe vhuongeloni. • O dzumba tshiphiri tsha khonani yawe. • O vha a tshi sokou amba zwino na zwija u itela u wana zwinwe zwijiwa, a tshi khou itela fhedzi u tsireledza khonani yawe. • O ɽea khonani yawe sendewitshi ine na ene a khou ɽoɽa. • U litsha u ɽa vhuragane u itela uri khonani yawe a wane tshiswiɽulo.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - ṭhoni
 - haṭula
 - khombo
 - khole

Maipfi	Maitele
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda;	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi dinaho muṅwe a ni zwi ḑivhi!	<i>Vulani zwanḑa no zwi balanganya ni tshi nga ni khou ṭanganedza tshthu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Ingani no takula tshithithu kha khana</i>
Zwi ne wa funa vhaṅwe vha tshi u ita!	<i>Ḑikuvhatedzeni inwi muṅe</i>
Na iwe vha ite zwenezozo;	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>
Misi yoṭhe ivhani wa vhulenda	<i>Itani u nga ni no takula tshithithu kha khana</i>

THERISANO YA MAṅWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori hetshi tshi ...
Ndi na vhuṭanzi ha uri Matuma o vha a muthu a sumbedzaho lufuno nga uri...
Ndi hanedzana/tendelana na uri zwo vha zwo luga/zwi songo luga uri Matuma a zwifhe nga uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ng.
- 9 Thank learners for their contributions.



U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḲu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

oo	ee	t
s	h	o
m	b	v
ṭ	w	a

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **oo** / and / **ee** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: /v/-/h/-/ee/= **vhee**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **oo** / **or** / **ee** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /o/-/m/-/o/ = **omo**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḲowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **oo, ee**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **mboo, tshoṭoo, vhee, tshee, see, wee**

PHUROGIREME YA U ṪHAḲUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minutes

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA

NYITO YA ORAḶA KANA YA U ṆWALA YA U ṆEA MANWELEDZO A TSHIṬORI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḁo tea u humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḁo tea u humbula nga zwine vha ḁivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Ri ḁo ṅea hetshi tshiṭori mupimo ya ṅaledzi Ri ṅea ṅaledzi 5 arali ri tshi pfa ri tshi takalela tshiṭori. Ri ṅea ṅaledzi dza 0 arali ri tshi pfa ri sa takaleli tshiṭori.
- 4 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 2-3)
Ndi vhona u nga Matuma o ita zwone/ha ngo ita zwone ngauri....
Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana ngauri...
Nṭhani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori ...ngauri...
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḁivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḁa zwi re na ndeme fhedzi.
Nga u modela/u edzisela kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: *Tshiṭori itshi tshi amba nga Matuma a tshi thusa khonani yawe. Ndi vhona u nga Matuma o ita zwone ngauri ngauri na mme awe vho pfa vha tshi ḁihudza ngae nga u sa bulula tshiphiri tsha Ntsako. Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana ngauri Matuma o fara Ntsako zwavhuḁi a mu sumbedza lufuno. Nṭhani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori ...ngauri...*
Ndi vhona u nga Matuma ndi khonani kwae ine a thi athu vhuya nda ṭangana nayo.
- 8 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 9 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 10 Kha vha dzudze kiḶasi yavho zwavhuḁi i vhe fhethu huthihi.
- 11 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kiḶasini.
- 12 Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa:
- 13 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza phathinara dzavho nga mihumbulo yavho nga ha tshiṭori Kha vha ri vhagudi vha ṅwale manweledzo avho vha tshi khou shumisa fureme kana muhanga wa u ṅwala.
- 14 Kha vha dzudze kiḶasi yavho zwavhuḁi i vhe fhethu huthihi.
- 15 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kiḶasini.
Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshiṭori itshi tshi amba nga Matuma a tshi thusa khonani yawe. O fara tshiphiri tsha thama yawe a sa tshi vhudze muthu naho zwo ita uri a zwifhele mme awe. Ri vhona u nga Matuma o ita zwone ngauri mazwifhi awe**

ha ngo vhaiſamuthu – o vha a u thusa khonani yawe na u fulufhedzisa zwe a thembisa. Tshitori hetshi tshi na vhushaka na thero ya u funana nga uri Matuma u fara Matuma yavhuḍi I sumbedzaho lufuno. Nṭhani ha naledzi 5, ndi nea hetshi tshitori 3 nga uri vhaṅwe vho tshi takalela vhaṅwe a vho ngo tshi takalela.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

3

THERO:

U fhlufhedzea



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi,sa tsumbo: Kha vha ṅwale 'mbuno' dzo fhambanaho nga ha vhone vhane kha kubambiri kwa kale. Zwiṅwe zwi tea u vha zwa ngoho zwiṅwe zwi vhe zwi si zwa ngoho. Kha vha ḍe na zwifaredzi zwivhili vha lebuḷe tshiṅwe tshifaredzi 'Ngoho' vha lebuḷe tshiṅwe 'Si ngoho'. Kha vha tendele vhagudi u bvumba uri vha khou amba ngoho kana vha khou amba mazwifhi naa vha sothe mabambiri u ya nga ho fanelaho sa zwe vha lebulisa zwone vha tshi dzhenisa kha tshifaredzi. Mafheleloni kha vha vudze vhagudi arali vho sotha mbuno dzine dza vha dzone.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: U tamba mutambo u no pfi 'Ngoho mbili na zwifhi liṭhihi'. Kha vha ite tshifhinga tsha u tamba mutambo hoyu na vhagudi.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ṅdowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 14, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 15 na 16, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 17, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha u sumbedza zwine na vha zwone musu ni sa khou amba ngoho.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Zandile a tshi wana bengele lawe kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: **Bendele la lutombo**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: U fhulufhedzea
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha n'wale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Zwi amba mini u fhulufhedzea?
 - b Zwi amba mini u sa fhulufhedzea?
 - c Ndi nga mini zwi zwa ndeme u fhulufhedzea?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - u fhulufhedzea
 - u sa fhulufhedzea
 - ngoho
 - mazwifhi

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani ngoho- zwi do luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaḁo ni funa	<i>ḁi kuvhatedzeni</i>



Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi na thoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ñwala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Ndi ðo tamba liño
 - 2 Mulenzhe wanga u khou rothola.
 - 3 Sekwa li khou gidima murahu hanga.
 - 4 Ndi ðo tshea nga lufhanga.
 - 5 Tari li ðo wa murini.
- 4 Tshi tevhelaho, kha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Ndi ðo tamba
Ndi ðo tamba liño
 - 2 Mulenzhe wanga u khou rothola.
Milenzhe yanga i khou rothola.
 - 3 Sekwa li khou gidima murahu hanga.
Masekwa a khou gidima murahu hanga.
 - 4 Ndi ðo tshea nga lufhanga.
Ndi ðo tshea nga dziphanga.
 - 5 Tari li ðo wa murini.
Matari a ðo wa murini.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musu vha tshi khou vhala kana u ñwala.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

**U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:**

Minete ya 15

Thangelauvhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Bendele la lutombo**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṁhe nga khathihi, vha sa imi.

**U Nwala:**

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha n̄anga u fhulufhedzea nga ha zwiñwe vho, naho zwo vha zwi songo leluwa.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale mafhungo mitaladzi ya 10 I re na pharagirafu mbili.

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha n̄wale mutevhe.

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu n̄wala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa:
Tshinwe tshifhinga ndo vhuya nda xedza dzhesi ya mukomana wanga. Ndo vha ndo I dzhiya ndi songo humbela, nda mbo ḁi I hangwa bisini. Nga murahu ha maḁuvha, a vha

a tshi khou tōḁa u ambara dzhesi yawe, a mbudzisa arali ndi songo I vhona. Ndo pfa ndi tshi tōḁa u nga zwifha nda ri a thi ḁivhi-fhedzi nda mu vhudza ngoho.

U EDZISELA/U MODELĀ: (NNE NDI ...)

- 1 Kha vha ḁwalele vhagudi fureme ya u pulana luḁa luḁwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **mutevhe** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḁa luḁwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

Mbudziso dza u pulana	Pulane
<p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Hoi tea mini? 2 No fulufhedzea nga zwifhio? 3 No vha ni tshi nga vha no zwifha na ri mini? 4 Ndi ngani no vha ni tshi tōḁa u amba mazwifhi? No ḁipfa hani? <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 5 Hoi tea mini ḁalutshedzani zwiwo nga u tevhokana hazwo? 6 Ni humbula u nga ho vha hu tshi ḁo itea mini arali no zwifha? 7 Ni vhona u nga u fhulufhedzea zwo ni thusa? Ndi nga mini ni tshi ralo? 8 Ni ḁipfa hani musi ni tshi humbula nga nyimele iyi zwino? 	<p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 9 Mukomana wanga o rengelwa dzhesi ntswa. Nda I dzhia ndi songo humbela nda I hangwa bisini ya na mba yo ḁuwa lwa tshoḁhe. 10 Ndo vhudza mukomana wanga uri ndo I xedza. 11 Ndo vha ndi tshi khou toda u muvhudza uri a thi divhi uri dzhesi igai. 12 Ndo vha ndi tshi khou shavha uri u do sinyuwa. <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ndo mu vhudza uri ndi do mu rengela dzhesi ntswa. Ndo mbo ḁi wana mushumo wa dzivhege dzi si gathi we nda u ita nga tshifhinga tshanga tshine nda vha ndi sa khou ita tshithu nda wana tshelede. O vha a songo sinyuwa na luthihi. 2 O vha a sa nga ḁivhi tshithu, fhedzi o vha a sa ḁo zwi pfesesa nahone zwo vha zwi tshi ḁo mu vhaisa. 3 Ndo dzhiya tsheo yavhuḁi – Naho zwo vha zwi songo leluwa. Mukomana wanga o mpfarela na zwino ri a zwi humbula ra amba ngazwo ra sea. 4 Ndi a ḁisola uri ndi ngani ndo dzhia dzhesi yawe! Ngavhe ndo vha ndo I ḁhogomela!

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIḁIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Vha vha vhudze vhagudi vha bonye maḁo vha humbule nga musi we vha vhuya vha fhulufhedzea naho zwo vha zwi songo leluwa.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ḁeani vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulana kha bodo ya tshokho, vha vhudze vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḁo ḁwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ḁee vhagudi bugu dza ḁḁowedzo.

- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u n̄wala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

Pulane

Phanaginafu 1

1. 1. Ndo ka totokobeithi ye ya vha i kharoboni, nathe ndo vha ndi tohi zwi divha uni ndi ya kharadzi yanga.
2. Ndo vhudza kharadzi anga uni ndo ka totokobeithi yawe.
3. Ndo vha ndi tohi khou toda u mu vhudza uni mu-nathu wanga o ka totokobeithi.
4. 4. Ndo vha ndi tohi khou ofha uni kharadzi anga u do ntoema.

Phanaginafu 2

1. Ndo mu vhudza uni ndi do mu nengela inwe totokobeithi. Ndi tea u ita mihumo minghi u ni ndi tohe tohebe.
2. O vha a tohi do oinyutheba kharadzi awe nathone vho vha vha tohi do lwea.
3. Ndi humbula uni zwi khwi e ngani ho ngo tou oinyuwea. O vha a tohi do oinyuwea muoi o wana uni ndo mu zwifheba.
4. Nd inga oi vhuje nda dzhia tohithu tohi oi tohanga. Ndo pfa ndo ohona vhuuma.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili



U Talukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Tanganya Na U Fhandekanya

NNE NDI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **uu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muunga**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: / **m** /-/**uu**/-/**n**/-/**g**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **m** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**uu**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**ng**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muunga**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **m** /-/**uu**/-/**ng**/-/**a**/ = **muunga**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**muun**/
- 11 Kha vha bule dungo la u vhuvhili la ipfi ilo: /**ga**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi ilo: / **muun**/-/**ga**/ = **muunga**

RINE RI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **uu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **duu**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? / **d** /
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**uu**/
- 5 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **duu**
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u tanganyisa mibvumo kha ipfi navho / **d** /-/**uu**/ = **duu**
- 7 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: / **duu**/
- 8 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**duu**/ = **duu**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: **maipfi a uu**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-3 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **duu**
 - 2 **muunga**
 - 3 **muumba**

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha ñwale mafhungo nga ñdila kwayo kha bodo ya tshokho, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

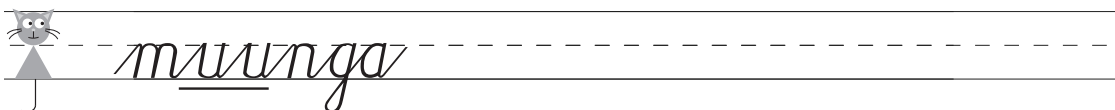
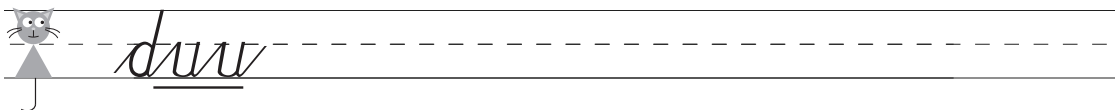
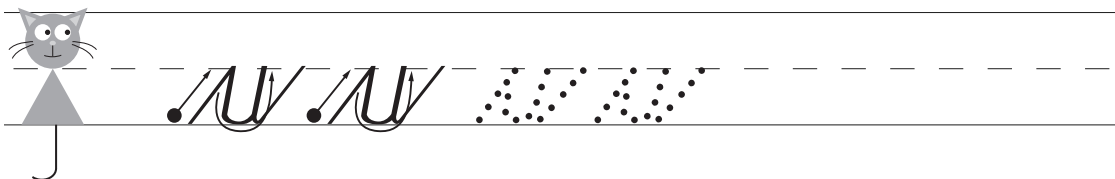



Muñwalo:


Minete ya 15


U ñwala ma(ḽedere), maipfi/ wa mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **uu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḽa tshaulḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



 *muumba*

 *Matodzi o dzula fhasi ha*

 *muungo ari duu*

PHUROGIREME YA U ḲHAḲUKANYA MUḲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIḲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Ḳinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Bendele Ḳa buḲuu/lutombo</p> <p>Zandile o vha a tshi khou gidima a tshi bva hayani ha khonani yawe Sindiswa. O vha e tsini na hayani musi tshiḲwe tshithu tshi tshi kokodza maḲo awe. TshiḲwe tshithu tsha tsha u penya tsha lutombo. O gwadama fhasi a doba bendele Ḳa u naka, Ḳo no penya Ḳa lutombo. Zandile a Ḳi domba a Ḳa phanḲa na u gidima. Ḳuvha Ḳo vha Ḳi tshi vho kovhela, o vha o fulufhedzisa mme awe uri u Ḳo vhuya hayani Ḳi saathu swifhala.</p>	<p>Ndi nga ndi khou muvhona Zandile a tshi khou ima nga u Ḳavhanya musi atshi vhona u penya mahatsini!</p>
<p>Musi a tshi swika hayani, o fhefheḲisa bendele muyani.</p> <p>U a Ḳivhadza a ri, 'Kha vha vhone tshe ndadoba !'</p> <p>O Ḳi ambara tshanḲani a Ḳi takalela. Lo vha Ḳi tshi tou vha Ḳa muelo wawe!</p>	<p>Ndi nga ndi khou mu vhona Zandile na u mwemwela hawe hu hulu musi a tshi khou sedza fhasi kha bendele Ḳawe Ḳiswa!</p>

Liñwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>'No li doba ngafhi, Zandile?' hu vhudzisa mme awe. 'Muriwe a nga vha o li xedza zwavhukuma!'</p> <p>'Ee! Ndo li doba badani, sa zwenezwo zwino ndi Janga!' Zandile, a tshi khou qi sedza kha tshivhoni.</p>	
<p>Nga matsheloni, Zandile o bvela nnda. O imisela tshanda tshawe ntha uri tshedza tshi penyele kha benede Lawe Jiswa Ja lutombo. O li talela li tshi khou penya penya. Ha athu vhuya a vha na tshinwe tshithu tsho nakaho.</p>	<p>Ndi nga ndi khou mu vhona Zandile a mwemwela hawe hu hulu musi a tshi sedza benede kha tshanda tshawe!</p>
<p>A mbo qi vhona muhura wawe, Geeta, a tshi khou kokovha kha kuqila phanda ha dza havho.</p> <p>'Ni khou ita mini?' Zandile. 'Ndi khou toda benede Janga. Ndi humbula uro lo wa ndi tshi khou tamba mulovha!' Ndi Geeta a no amba, a tshi vhonala o sinyuwa. 'Ndi benede li ne nda li funesa.'</p>	<p>Ndi nga ndi khou mu vhona Geeta a tshi vhonala o dinalea a tshi khou todana na benede Jawe lo xelaho.</p>
<p>'Hoo, Zandile o vha a tshi khou mangala arali li leneli benede Je a li doba. A kokodzela fhasi tshanda tsha dzhesi yawe.</p> <p>A amba ari, 'Ndi a fulufhela no li doba!' A humela hayani nga u gidima.</p>	<p>Ndi nga ndi khou mu vhona Zandile o putela benede Ja lutombo kha tshanda tshawe, uri Geeta a si li vhone!</p>
<p>Musi Zandile o dzhena nga ngomu, o takalela benede li tshandani tshawe. O qi sedza kha tshivhoni, Benede lo vha li tshi khou penya lo naka. Ho nho kona u lindela u ri a sumbedze khonani dzawe tshikoloni quvha li tevhelaho. Fhedzi a humbula nga ha Geeta. 'Hu nga itea mini Geeta a tshi vhona benede Janga Jiswa, ndi lone Je a li xedza?' Hu qi vhudzisa Zandile. O bvula bendela a li dzumba.</p>	<p>Ndi nga ndi khou vhona Zandile a tshi khou vhea bendela nga ngomungomu ha qirrowari, uri hu li songo wanwa nga muthu!</p>
<p>Quvha li tevhelaho nga bureiki Zandile a dzula na Geeta na Sindiswa.</p> <p>'Ndo xedza benede Janga li ne nda li funesa mafheloni a vhege. lo vha li Ja lutombo li tshi penya,' ndi Geeta a no ralo.</p> <p>Zandile a humbula nga ha benede Ja u penya Ja lutombo li re nga ngomu ha qirrowari yawe.</p> <p>Zwino o no vha na vhuṭanzi uri ndi Ja Geeta.</p> <p>'Fhedzi ndo you li doba. Ndi Janga' ndi Zandile a tshi humbula. Ho ngo amba tshithu.</p>	<p>Sedzani tshifhatuwo tsha Zandile! A tshi vhonali tsho takala! Ndi nga ndi khou vhona Zandile o dzula o tou tshete! A tshi khou fulufhela uri tsimbi i do lila hu si kale</p>

L̥inwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Zandile a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, a bvela benedele n̥ṅa a ʘi ambara. O takalela benedele ʘi kha tshanḡa tshawe. O mbo ḡi ḡisedza kha tshivhoni. Benedele ʘi khou penyesa. Ha athu vhuya a vha na tshin̥we tshithu tsho nakesaho. Fhedzi Zandile o humbula nga ha tshifhaṡuwo tsho sinyuwaho tsha Geeta nga tshi swiṡulo. O bvula benedele a ʘi vhea tshikwamani tshawe.</p>	<p>Sedzani Zandile! U khou ambara benedele, fhedzi zwino ha vhoneali o takala! Ndi nga ndi khou vhona tshi khou humbulesa! A nga vha a tshi khou humbula nga uri u funisa hani benedele ʘa u naka. Fhedzi, a nga vha a tshi khou humbula nga ha tshifhaṡuwo tsho sinyuwaho tsha khonani yawe nga tshiswiṡulo.</p>
<p>Zandile o ya ha Kapoor kha vhahura a swika a khokhonya vothini. Musi Geeta a tshi fhindula, a fhefheḡisa benedele muyani. ‘Sedzani tshe nda doba!’ u a ḡivhadza.</p>	<p>Hoo! O vhea benedele tshikwamani uri a ʘi ise kha Geeta! Ndi nga ndi a vhona u mwemwela ha Zandile musi a tshi sumbedza Geeta uri o doba mini!</p>
<p>Tshifhaṡuwa tsha Geeta tsha tsha. Zandile o pfa na ene o takala sa Geeta a tshi muthusa u ambara benedele ʘa lutombo ʘa u naka kha tshanḡa tshawe. ‘Ndo livhuwa Zandile’, ndi Geeta a no ralo. ‘No nnyitela ḡuvha!’</p>	

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Zandile o doba mini?	O doba benedele ʘa u penya ʘa lutombo.
Zandile o doba benedele ngafhi?	O ʘi doba badani/ kuḡilani.
Ndi nga’ni Geeta o vha a tshi khou kokovha kuḡilani vhukati ha n̥ṅu dza havho?	Ngauri o xedza benedele ʘawe! O vha a tshi khou sedza benedele ʘawe.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga’ni	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga’ni Zandile a songo ambara benedele a sthiya tshikoloni?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha na vhuṡanzi uru benedele zwa hukuma ndi ʘa Geeta. • Ngauri o vha a sa ṡoḡi Geeta a tshi vhona benedele. • Ngauri o vha a tshi khou ṡoḡa u dzula na benedele.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraruru



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ʒane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - tenda
 - bengele
 - penya

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani nghoho- zwi ḑo luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaḑo ni funa	<i>ḑi kuvhatedzeni</i>

VHEGE YA 3

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḐTORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiḑuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḑwe na tshiḑwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḑori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḑori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ʒee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḑwe na muḑwe wavho a tshi anetshela tshiḑori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḑori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḑori zwa vhaḑwe nga vhurongwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḑwe ngavho zwiḑori zwavho.





U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NṆE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oi**
- 2 Kha vha bule ipfi: **thoi**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /th/-/oi/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /th/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /oi/
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **thoi**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /
thoi/ = thoi
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **thoi**
- 9 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /
thoi/ = thoi

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oi**
- 2 Kha vha bule ipfi: **loiwa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /l/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /oi/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /w/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:
/l/-/oi/-/w/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **loiwa**
- 9 Vha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo vha tshi vhumbe fhungo
na vhone: /l/-/oi/-/w/-/a/= **loiwa**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /loi/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u vuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /wa/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /loi/-/
wa/ = loiwa

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ṅdowedzo vha ṅwale deithi na ṭhoḥo:
maipfi a oi.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṅwale nomboro 1-3 kha
lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:

- 1 **loiwa**
- 2 **thoi**
- 3 **poidza**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

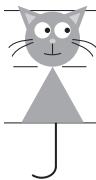


Muñwalo:

Minete ya 15

U N̄wala Ma(ḲeḲere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḲeḲere maṭuku na u pomba: **oi**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḲeḲere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḲeḲere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḲeḲere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḲeḲere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



oi n̄



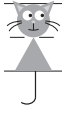
loiwa



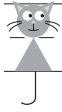
thoi



poidza



Thoi yawe i sokou



poidza poidza.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha nanga u fhulufhedzea nga ha zwinwe vho, naho zwo vha zwi songo leluwa.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale mafhungo mitaladzi ya 10 I re na pharagirafu mbili.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Muñwe musi...

Ndo vha ndi tshi nga vha ndo...

Ndo vha ndi tshi t̄oda u zwifha...

Fhedzi, nda...

U bva afho...

Arali ndo vha ndi songo fhulufhedzea...

Ndi humbula u nga zwo vha zwi zwone / zwo vha zwi si zwone u fhulufhedzea ngauri...

Ndi tshi humbula ngazwo zwino...

NDUGISELO: Vha sa a thu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI A ITA)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko kha luḽa luñwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Muñwe musi mukomana wanga o wana dzhesi ntswa. Ndo I dzhia ndi songo amba, nda mbo ḽi I hangwa bisini, ya namba yo xela. **Ndo vha ndi tshi nga vha ndo** tou humbela zwavhuḽi, zwino a thi tsha ḽivha uri dzhesi I gai. **Ndo vha ndi tshi t̄oda u zwifha** musi a tshi khou I toda fhedzi nda pfa ndi tshi rwiwa nga luvalo. Ndo vha ndo tshuwa na uri u ḽo sinyuwa. **Fhedzi, nda** fhedzi ndo muvhudza ngoho uri ndo xedza dzhesi yawe. **U bva afho** mukomana wanga o vha o sinyuwa, o fhedza o mpfarela. Ndo shuma vhege dzi si gathi nda wana tshelede. Nda mu rengela dzhesi.

Arali ndo vha ndi songo fhulufhedzea, o vha a tshi ḽo vha a songo ḽivha uri dzhesi I gai. Zwo vha zwi tshi ḽo nanisa mafhungo u konḽa! **Ndi humbula u nga zwo vha zwi zwone u fhulufhedzea ngauri** thaidzo yo fhedzi yo tanduluwa.

Ndi tshi humbula ngazwo zwino, ndi pfa ndi tshi ḽisola, ndo vha ndo fanela ndo I thogomela!

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u n'wala deithi na thoho: **Tshinwe tshifhinga u fhulufhedzea zwi a konda: Mvetamveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha n'wala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n'wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze manwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

16 Julwana 2020

Tshinwe tshifhinga u fhulufhedzea zwi a konda: mvetamveto

tshinwe tshifhinga ndo la tohokobeithi ya kharardzi yanga ye o vha o i vheya khararddoni. ndo vha ndo tea ndo amba uri munatu wathu o la tohokobeithi yawe. Madzudoni a u zwifha ndo amba ngotro nda ni ndo la tohokobeithi

nga munatu ha trezwo kharardzi anga o oinyuwa fhedzi a ni zwo vha zwavhudri ngaruni ndo amba ngotro. Anaki ndo vha ndi oongo fhufhedzea ndi musoi vha tohi do vha vho lwea na munathu wanga.

ndi humbula uri zwo vha zwavhudri u fhufhedzea ngaruni kharardzi anga ho ngo tou oinyuwea. O vha a toi do vha o oinyuwea musoi o wama uri ndo mu zwifhera. Musoi ndi tohi humbula nga hazwo zwino ndi a zwi divha uri zwo vtrifha u dzhia tohithu tohi oi tohanga.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

Maḷedere A A Ṭhaḍulana

NNE NDI ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **muunga, muumba**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **muunga, muumba**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /**nga**/ na /**mmba**/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **loiwa, poidza**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **loiwa, poidza**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya tshoko: **loiwa**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere liḷhio line na nga tshentsha kha fhungo ili na ita uri ipfi ili li ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine la amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **fhufhwa, pfhiwa, zuwa**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya tshokobodo ya tshoko: **poidza**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha liṅwe ḷedere vha dzhenise liṅwe. Vha dzhenise ḷedere liṭhihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho shandulwa maḷedere afhio. **tshutshudza, mmbudza, mmbidza**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Bendele la buḽuu/lutombo</u></p> <p>Zandile o vha a tshi khou gidima a tshi bva hayani ha khonani yawe Sindiswa. O vha e tsini na hayani musi tshiṅwe tshithu tshi tshi kokodza maṭo awe. Tshiṅwe tshithu tsha tsha u penya tsha lutombo. O gwadama fhasi a doba bendele la u naka, lo no penya la lutombo. Zandile a li domba a Isa phanḁa na u gidima. Ḑuvha lo vha li tshi vho kovhela, o vha o fulufhedzisa mme awe uri u ḁo vhuya hayani li saathu swifhala.</p>	<p>Ndi nga ndi a a vhona Zandile o ruḁa maṭo nga u mangala musi a tshi gwadama ha tsini a doba bendele liṅswa!</p>
<p>Musi a tshi swika hayani, o fhefheḁisa bendele muyani.</p> <p>U a ḁivhadza a ri, 'Kha vha vhone tshe nda doba!'</p> <p>O li ambara tshanḁani a li takalela. Lo vha li tshi tou vha la muelo wawe!</p> <p>'No li doba ngafhi, Zandile?' hu vhudzisa mme awe. 'Muṅwe a nga vha o li xedza zwavhukuma!'</p> <p>'Ee! Ndo li doba badani, sa zwenezwo zwino ndi ḁanga!' Zandile, a tshi khou ḁi sedza kha tshivhoni.</p>	<p>Ndi nga ndi khou mu vhona Zandile a tshi khou mona na nṅu yahawe a tshi khou tshina, e na bendele laṅwe liṅswa la lutombo a tshi khou li fhefheḁisa muyani</p>
<p>Nga matsheloni, Zandile o bvela nṅa. O imisela tshanḁa tshawe nṅa uri tshedza tshi penyele kha bendele Lawe liṅswa la lutombo. O li ṅalela li tshi khou penya penya. Ha athu vhuya a vha na tshiṅwe tshithu tsho nakaho.</p>	<p>Ndi nga ndi khou tshivhona tshifhaṭuwo tsha Zandile a tshi khou takalela bendele laṅwe liṅswa.</p>
<p>A mbo ḁi vhona muhura wawe, Geeta, a tshi khou kokovha kha kuḁila phanḁa ha dza havho.</p> <p>'Ni khou ita mini?' Ndi Zandile. 'Ndi khou ṭoḁa bendele ḁanga. Ndi humbula uro lo wa ndi tshi khou tamba mulovha!' Ndi Geeta a no amba, a tshi vhonala o sinyuwa. 'Ndi bendele li ne nda li funesa.'</p>	<p>Hoo! Ndi nga ndi khou vhona Zandile o aṭama mulomo nga u mangala musi a ḁivha uri bendele li nga vha li la Geeta! A thi humbuli uri Zandile o vha a tshi khou humbula uri bendele li nga vha li la muthu ane a mu ḁivha!</p>
<p>'Hoo,' Zandile o vha a tshi khou mangala arali li leneḁi bendele la a li doba. A kokodzela fhasi tshanḁa tsha dzhesi yawe.</p> <p>A amba ari, 'Ndi a fulufhela no li doba!' A humela hayani nga u gidima.</p>	<p>Zandile a nga vha a tshi khou vhona bendele laṅwe liṅswa la u penya la lutombo li tahi khou wela tshanḁani tsha Geeta! U tea u zwi ḁivha uri bendele ndi la khonani yawe Geeta!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Zandile o dzhena nga ngomu, o takalela benedele ḽi tshandani tshawe. O ḽi sedza kha tshivhoni, Benedele ḽo vha ḽi tshi khou penya ḽo naka. Ho ngo kona u lindela u ri a sumbedze khonani dzawe tshikoloni ḽuvha ḽi tevhelaho. Fhedzi a humbula nga ha Geeta. 'Hu nga itea mini Geeta a tshi vhona benedele ḽanga ḽiswa, ndi ḽone ḽe a ḽi xedza?' Hu ḽi vhudzisa Zandile. O bvula bendela a ḽi dzumba.</p>	<p>Ndi humbula u vhona khonani dzawe dzi tshi khou tamelela benedele ḽawe ḽiswa. Fhedzi, u vhona Geeta a tshi khou sumba benedele a tshi ri 'Hei! Ndi ḽanga helo!' Ndi nga ndi a vhona a tshi khou humbula nga vhuronwane, a dovha a vhea benedele kha ḽirowari yawe, Hune ḽa sa ḽo wanwa nga muthu</p>
<p>ḽuvha ḽi tevhelaho nga bureiki Zandile a dzula na Geeta na Sindiswa.</p> <p>'Ndo xedza benedele ḽanga ḽi ne nda ḽi funesa mafheloni a vhege. ḽo vha ḽi ḽa lutombo ḽi tshi penya,' ndi Geeta a no ralo.</p> <p>Zandile a humbula nga ha benedele ḽa u penya ḽa lutombo ḽi re nga ngomu ha ḽirowari yawe.</p> <p>Zwino o no vha na vhuḽanzi uri ndi ḽa Geeta.</p> <p>'Fhedzi ndo you ḽi doba. Ndi ḽanga' ndi Zandile a tshi humbula. Ho ngo amba tshithu.</p>	<p>Ndi nga ndi khou vhona Zandile a tshi khou thetshelesa khonani dzawe a pfa a sa fulufhedzei! U khou pfela Geeta vhuḽungu, fhedzi nae ne u khou ḽoḽa u dzula naḽo!</p>
<p>Musi Zandile a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, a bvula benedele nḽa a ḽi ambara. O takalela benedele ḽi kha tshandani tshawe. O mbo ḽi ḽisedza kha tshivhoni. Benedele ḽi khou penyesa. Ha athu vhuya a vha na tshinwe tshithu tsho nakesaho. Fhedzi Zandile o humbula nga ha tshifhaḽuwo tsho sinyuwaho tsha Geeta nga tshiswiḽulo. O bvula benedele a ḽi vhea tshikwamani tshawe.</p>	<p>Zandile u vhone a songo dzudzanyea zwino. Nd inga ndi a vhona Zandile atshi khomurahu na phanḽa, a tshi khou lingedza u dzhia tsho uri a ite mini nga benedele. Ndi nga ndi khomu vhona a tshi khou ḽi bvula. Ndi humbula uri o dzhia tsho ya uri a nga si fheḽe khonani yawe nga mulandu wa benedele!</p>
<p>Zandile o ya ha Kapoor kha vhahura a swika a khokhonya vothini. Musi Geeta a tshi fhindula, a fhefheḽisa benedele muyani.</p> <p>'Sedzani tshe nda doba!' u a ḽivhadza.</p>	<p>Ndi nga ndi khou vhona Zandile a tshi khou tshimbila nga u ongolowa, ngauri u tama u dzula na benedele! Fhedzi ndi tou nga ndi khou vhona Zandile a tshi fhefheḽisa benedele muyani uri Geeta a ḽi vhone a mwemwele.</p>
<p>Tshifhaḽuwa tsha Geeta tsha tsha. Zandile o pfa na ene o takala sa Geeta a tshi muthusa u ambara benedele ḽa lutombo ḽa u naka kha tshandani tshawe.</p> <p>'Ndo livhuwa Zandile', ndi Geeta a no ralo. 'No nnyitela ḽuvha!'</p>	<p>Ndi nga Zandile a tshi femuluwa. Ndi humbula uri u kha ḽi tama benedele ḽi tshi kha ḽi vha ḽawe, Fhedzi ndi nga ndi a vhona Zandile e na u mwemwela ha u ḽi hudza, ngauri u a zwi ḽivha uri zwa vhukuma ndi u ḽea Geeta benedele ḽawe!</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo
Ndi nga mini Zandile o kokodzela fhasi tshanḡa tsha dzhesi yawe?	U dzumba benedele Ḳe a Ḳi doba o Ḳi ambara?
Ndi mini tsho itela Geeta ḡuvha?	U doba benedele Ḳawe murahu.
Vhonani hu nwi no doba tshirḡwe tshithu tshi ne na tshi funesa badani! Ni nga ita mini murahu ha musi no tshi doba?	Ndi humbula uri ...
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Zandile o dzhia tsho ya u humisela benedele kha Geeta?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o zwi divha uri benedele ndi Ḳa khonani yawe Geeta. • Ngauri o zwi ḡivha uri u ḡo tou kona fhedzi u ambara benedele tshidzumbeni. • Ngauri o zwi ḡivha uri zwi ḡo takadza khonani yawe u doba bebede Ḳawe murahu. • Ngauri ndi zwithu zwo teaho u itiwa.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 3.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuᱠanu



Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ᱠane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - tama
 - vivho
 - ᱠoda

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani ngoho- zwi ᱠo luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaᱠo ni funa	<i>ᱠi kuvhatedzeni</i>

ᱠHERISANO YA MAᱢWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ᱢwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiᱠori hetshi...
Arali ndo vha ndi Zandile ndo vha ndi tshi ᱠo / ndo vha ndi sa ᱠo humisa bengela ngauri...
Tshiᱠori hetshi tshi na vhushaka na thero 'U fhulufhedzea' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiᱠuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoᱠhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iᱢwe na iᱢwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiᱠasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ᱢekane phindulo na vhaᱢwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu katelwa na thangi.

uu	oi	d
m	n	g
a	b	l
w	t	h
p	z	i

VHEGE YA 3

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **uu** / and / **oi** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**t/-/h/-/oi/ = thoi**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **uu** / **or** / **oi** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u vhumba Ḳiṅwe dzina, sa: /**m/-/a/-/b/-/a/ = maba**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **uu, oi**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.

Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): duu!, muunga , muumba , loiwa , thoi , poidza

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ḲINWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha desike dzavho, na bugu dza ndowedzo na bammbiri Ḳi si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 **Nga u modela/u edzisela kha vha sumbedze vhagudi** uri vha ḍo shumisa hani tshifanyiso tsha **muhumbulo na u ola zwi bvaho maḱwalwani sa tsumbo: Musi Zandile a tshi khou ya hayani, o doba bendele Ḳavhudi Ḳa u penya. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi a tshi Ḳi ambara maḱo awe a funga nga dakalo! O vha a tshi ḱoda uri bendele Ḳavhudi Ḳa u penya Ḳi vhe Ḳawe.**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tshavho kha bodo ya tshokho tsha Zandile a tshi khou ambara bendele.
- 4 **Nga u modela/u edzisela kha vha engedze mafhungo mavhili kha tshifanyiso tshavho, sa tsumbo: Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mato a Zandile a tshi funga nga dakalo musi a tshi vhona bendele. U ḱoda uri bengele Ḳavhudi Ḳa u penya Ḳi vhe Ḳawe.**
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha **shumise tshifanyiso tsha muhumbulo nga maḱwalwa a bvaho kha tshitori.**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maḱo vha ḍigede. Kha vha dovhe hafhu u vha vhalela maḱwalwa.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maḱo, vha ole zwine vha vha nazwo muhumbuloni.
- 8 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe nga nyolo yavho na phathinara.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muṅwalo waṅu wo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiṅisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

4

THERO:

U fhlufhedzea



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudisi sa, tsumbo: Athikili dza gurannḍa dzi ambaho nga mazwifhi.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero: ṭhoḍisiso nga ha u amba mazwifhi a tshidzaho muṭwe muthu. Ndi zwa ndeme u thusa vhagudi u vhudzisa mbudziso na u ri vha fhaṭe u pfesesa ha vhagudi nga zwine zwa itea shangoni!
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 18, Kha ri vhale na Siaṭari la 19, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 20 na 21, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 22 na 23 Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Ṇwalani kha dayari ni ṭalutshedze uri mutsho wo tou ita hani ṅamusi.

Musumbuluwo



Nyito Dza Orala

15 minete

U DOVHOLOLA THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Modise a tshi khou hambekanya ndau kha tshitori tsha Bugu Khulwane: **Mulisa we a lila ari 'Ndau'**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero i no pfi: **U fhulufhedzea**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha nwale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nwale mihumbulo ya vhagudi kha tsukamuhumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi mini zwine zwa ita uri muthu a fhulufhedzee?
 - b Ni fhulufhela nnyi?
 - c Hu do vha ho iea mini uri ni si tsha fhulufhela muthu?
 - d Ndi lini hu ne na vhona zwo fanela u nga zwifha? (*Kha vha tutuwedze vhana u rerisana nga ha hezwi! Vha songo vhudza vhagudi uri a si zwavudi u zwifha. Tsumbo, kha vha vhudzise vhagudi vha humbulule nga Matuma, o ambaho mazwifhi a tshi khou thusa khonani yawe...arali mazwifhi a hone a tshi nga u thusa...arali mazwifhi a hone a tshi nga tshidza vhutshilo ha munwe? Arali mazwifhi a hone a tshi nga tsireledza munwe muthu? Arali mazwifhi a hone e u itela munwe tshimangadzo tsha divha la mabebo, nzw?*)

VHEGE YA 4

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - galatsha
 - galatshani
 - tshidahela
 - vhulambati
 - liedza

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani nghoho- zwi do luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaqo ni funa	<i>qi kuvhatedzeni</i>



Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ñwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina nduni yanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2-5:
 - 2 Nñe
 - 3 Rñe
 - 4 Ene
 - 5 Inwi
 - 6 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwale maipfi a thomaho nga masala o ñewaho afho ntha.
- 6 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwaliswa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Vhone vha do tamba mutambo wavhuḁi.
 - 2 Nñe vha do tamba mutambo wavhuḁi.
 - 3 Ri do tamba mutambo wavhuḁi.
 - 4 Ene vha do tamba mutambo wavhuḁi.
 - 5 Inwi vha do tamba mutambo wavhuḁi.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Mulisa we a lila ari 'Ndau'**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha n̄anga u fhulufhedzea nga ha zwiṅwe vho, naho zwo vha zwi songo leluwa.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale mafhungo a mitaladzi ya 10 i re na pharagirafu mbili.

NDUGISELO:

- Kha vha n̄wale mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u n̄wala ngudo.
- Kha vha n̄wale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA/U EDITHA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsha ndo?
- 2 Ndo shumisa muthu wa u thoma (N̄ne na Ri)?
- 3 Ndi na mafhungo a mitaladzi ya 10 i re na pharagirafu mbili?
- 4 Ndo peḷeṭa maipfi zwavhuḍi?
- 5 Ipfi liṅwe na liṅwe li thoma nga leḍeredanzi?
- 6 Fhungo liṅwe na liṅwe li fhela nga tshithoma kana tshigagarukela?

U MODELA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NNE NDI ITA...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemutoli ntha.
- 2 Tshi tevhelaho , kha vha vhalele vhagudi mvetamveto ntha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemutoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi toda u khakhululwa.
- 4 Nga u modela kha vha sumbedze vhagudi ndila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u nwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemutoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u nwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou nwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha nwale vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

16 Julwana 2020

Johnwe tohifinga u fukufhedzea zwi a

kondu: mvetamveto

^y Johnwe tohifinga ndo la ^h tookobeiti ya
 khabadzi yanga ye o vha o i vheya
 khabadzi. Ndo vha ndo tea ndo amba uri
 munatu ^h wathu o la tohokobeiti yawe. Madzu-
 loni a u zwiifha ndo amba ngoto nda ni ndo la
 tohokobeiti ^h
 nga munatu ha twezwo khabadzi anga o
 oinyuwa fhedzi a ni zwo vha zwanthi ngauni
 ndo amba ngoto. Anabi ndo vha ndi oongo
 fukufhedzea ndi muoi vha tohi do vha vho
 lwea na munathu wanga.
 ndi humbula uri zwo vha zwanthi u
 fukufhedzea ngauni khabadzi anga ho ngo tou
 oinyuwea. O vha a tohi do vha o oinyuwea
 muoi o wanna uri ndo mu zwiifha. Muoi ndi
 tohi humbula nga hazwo zwino ndi a zwi divha
 uri zwo vhiifha u dzhia tohithu tohi oi tohanga.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo Ya Mibvumo, U Fhandekanya Na U Ṭanganya

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

NṆE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ue**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muelo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: / **m/-/ue/-/l/-/o/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **m/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vhuvhili wa ipfi ilo: /**ue/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo: /**o/**
- 8 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muelo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **m/-/ue/-/l/-/o/ = muelo**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: / **mue/**
- 11 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: /**lo/**
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: / **mue/-/lo/ = muelo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ue**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muembe**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? / **m/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**ue/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**mb/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio?? /**e/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: / **m/-/ue/-/mb/-/e/**
- 8 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muembe**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **m/-/ue/-/mb/-/e/= muembe**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /**muem/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /**be/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**muem/-/be/ = muembe**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a ue**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-3 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **muelo**
 - 2 **muedzi**
 - 3 **muembe**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

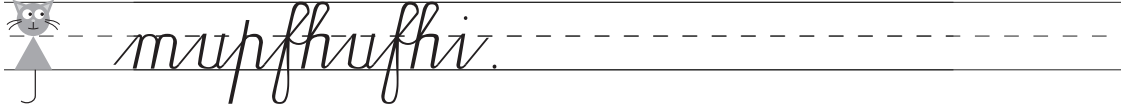
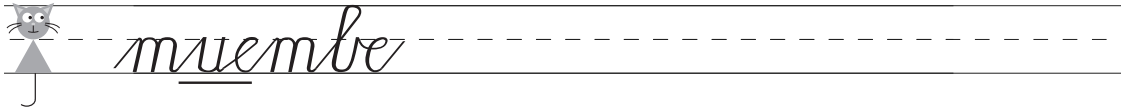
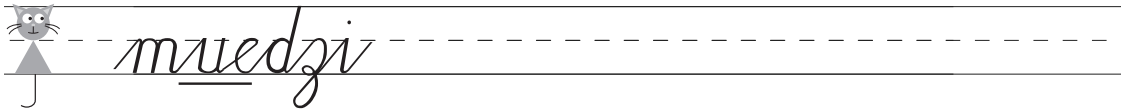
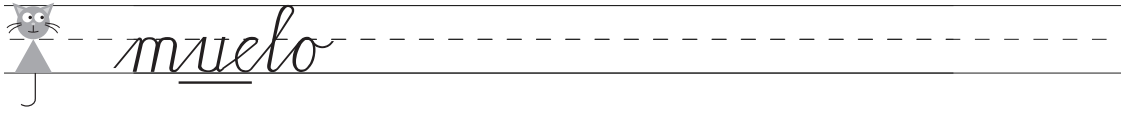
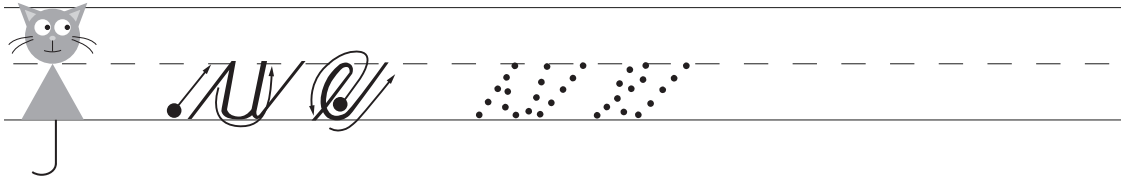


Muñwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḽedere), maipfi/ nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **ue**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Mulisa we a lila ari 'Ndau'</p> <p>Matsheloni maṅwe na maṅwe nga maḍautsha, Modise u anzela u bva a tshi yo ṭoḍela kholomo dzawe hatsi vhudala hune dza ḍo fula hone.</p>	
<p>Liṅwe ḍuvha nga madekwana, Musi Modise e tsini na hayani, o fhira vhatu vha muvhundu wonoyo vho ita danga, vho dzula nṅa vha tshi khou amba nga ha mafhungo a ḍuvha.</p> <p>'Ndo pfa uri iṅwe ndau yo tshotṅa ngei phakhani ya zhotṅa tshinamana!' Muṅwe wa vhadzulapo o ṭavha mukosi.</p> <p>'Ndo vhala nga ha rasaintsi we a vha a tshi ṭoḍa ri tshi penda maṭo a kholomo nga murahu u lingedza u dzi tsireledza kha u zhotiwa nga ndau!' Muṅwe wa vhadzulapo a sea. 'Ri nga ita mini arali liṅwe ḍuvha ndau ya ḍa ya zhotṅa kholomo dza muvhundu wa hashu?' Muṅwe wa vhadzulapo a tshi khou humbula nga hazwo.</p>	<p>Ndi ḍivhudzisa uri Modise u ḍipfisa hani kha hei mihani? Ndi ḍivhudzisa uri kana u khou ofha uri ndau i nga ḍela kholomo dzawe?</p>
<p>Nga tsha matshelo Modise u khada kholomo dzawe nga tsini na luhura lwa Makgadikgadi Pans Phakha ya Lushaka. O vhona ṭhḍwa i tshi khou fula kha muri mulapfu. O ḍivhudzisa arali hu nga itea mini iṅwe ya dzindau ya ḍa u zhotṅa kholomo dzavho dza ndeme.</p> <p>U ṭavha mukosi ari, 'Ndau! Ndau! Hu na ndau i no pandamedza kholomo dzanga!'</p>	<p>Ndi ḍivhudzisa uri hu ḍo itea mini arali Modise a nga ṭavhela 'ndau' mukosi?</p>
<p>Vhadzulapo vho ḍa vha tshi tou gidima u thusa mutukana u shushedza ndau. Fhedzi musi vha tshi swika tsini na lumeme lwa phakha, a vho ngo wana ndau, hu si na na tshiga tsha u sumbedza u pandamedza. Modise ho ngo kona u konḍelela a mbo ḍi ḍisetshela a tshi vhona zwifhatuwo zwo hanganeaho.</p> <p>'Ni songo tzhema na ri 'ndau' musi i siho, Modise!' Vhadzulapo vho gungula, musi vha tshi khou balangana.</p>	<p>Hoo! Vhadzulapo vhoṭhe vho ḍa vha tshi gidima u thusa Modise. Fhedzi ho vha hu si na ndau ya vhukuma. Ndi ḍivhudzisa uri vho ḍipfisa hani musi vha tshi vhona uri vho fhuriwa?</p>

Līnwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Masiari a tevhelaho, Modise o vha e na vhludu o dzula fhasi ha muumo muhulu a tshi khou vhona kholomo dzawe dzi tshi khou fula. A ḡisetshela a tshi humbula zwifhaṭuwo zwa vhadzulapo zwo hanganeaho musi vho vhona uri vho tou fhuriwa. O dzhia tsho ya uri zwi nga takadza arali vha nga dovha vha itwa zwiḡahela.</p> <p>O femela ngomu a kona u ṭavha mukosi ari 'Ndau! Ndau!' 'Hu na ndau i no khou pandamedza kholomo dzanga!'</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri hu ḡo itea mini arali a ṭavha mukosi ḡamusi a ri, 'ndau' ngauri o fhura vhadzulapo mulovha? Ndi ḡivhudzisa arali vha tshi ḡo dovha vha gidima vha tshi ḡa?</p>
<p>Vhadzulapo vho ḡa vha tshi gidima u thusa mutukana u pandela ndau. Fhedzi musi vha tshi swika murini wa muumo, vha dovha vha wana hu si na ndau, hu si na tshiga tsha sumbedzisa uri ho vha na u pandamedzana. Modisa o setshela nṭha nga hetshi tshifhinga a tshi vhona zwifhaṭuwo zwo sinyuwaho.</p> <p>'Ni songo ṭavha mukosi na ri 'Ndau' musi hu si na nḡau! Mudzulapo a tshi mu ṭavhela mukosi.</p> <p>'Ndi u sa vha na mikhwa na u sa ṭhomphe musi ni tshi ri fhura.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri vhadzulapo vho ḡipfisa hani musi vho no vhona uri Modise o dovha a vha fhura hafhu?</p>
<p>Ḋuvha ḡi tevhelaho, Modise a isa kholomo dzawe u nwa maḡi mulamboni. O dzula a tshi khou lora nga masiari nga ha miswaswo ye a fhura vha u ḡa muṭwe muvhundu.</p> <p>Nga u ṭavhanya, tshiṭwe tshithu tsho vha tshi songo luga. O ofhiswa nga musi kholomo dzawe dzi tshi tshi khou ṭavha mikosi. Bele dzadzo dzi tshi khou lila dzo finyuwesa musi dzi tshi khou gidimela matungo oṭhe. Ndau ya mbo ḡi fhufhela nḡa i tshi bva ḡakani yo livha kha tshiṭamana. Modise ha ngo tenda zwiṭe maṭo awe a khou vhona! 'Kheḡḡa ndau i khou gidemedza kholomo dzanga!' Modise o ṭavha mukosi nga u pfa vhuṭungu.</p>	<p>Hai- zwino hu na ndau ya vhukuma! Ndi ḡivhudzisa uri vhaṭwe vhadzulapo vha ḡo ḡa vha tshi gidima tshino tshifhinga naa?</p>
<p>Fhedzi tshino tshifhinga ahuna o ḡaho a tshi gidima. Vhadzulapo vho humbula uri Modise u khou dovha u lingedza u vha ita zwiḡahela.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi ngani vhathu vha songo ḡa hetshino tshifhinga? Zwi tea u vha zwi tshi khou itiswa ngauri o vha fhura luvhili zwino a vha tsha mu tenda!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Musi ḡuvha ḡo kovhela, vhadzulapo vho mangala uri ndi nga'ni Modise a songo vhuya hayani. Vho ṭoḡa vho ṭoḡa, u swika vha tshi mu wana a tshi khou lila-a khou ofhesa a sa ṭoḡi na u dzinginyea. Nda u yo vha yo dzula nṭha ha tshinamana, tshifhatuwo tsho ḡala nga malofha.</p> <p>'Zwavhukuma ho vha hu na ndau hafha! Zwifuwo zwanga zwo balangana! Ndo ṭavha mukosi nda ri 'Nda!' Ndi nga'ni vha songo ḡa? Modise u vhudzisa a tshi khou tetemela.</p>	
<p>Mukalaha vho lingedza u fhembeledza mutukana musi vha tshi khou humela miḡini.</p> <p>Vho amba vha ri, 'Ri ḡo ni thusa u wana kholomo dzaṅu dzo xelaho nga matsheloni.' Vha tshi khou vhea zwanda zwavho u mona na Modise. 'A hu na o ḡaho u thusa ngauri a hu na we a tenda mazwifhi... namusi ni tshi khou amba ngoho!'</p> <p>U bva ḡenelo ḡuvha, Modise u dzhia tsheo ha tsha ḡo dovha a fhura vhaṅwe vhadzulapo.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa arali Modise a tshi khou tama uri ngavhe a songo fhura vhadzulapo?</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Modise o fhura vhaṅwe vhadzulapo lungana?</p>	<p>O vha fhura luvhili.</p>
<p>Ndi phukha ifhio yo fhaḡaho kholomo dza Modise?</p>	<p>Nda u yo pandamedza kholomo dzawe.</p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga'ni vhadzulapo vha songo ḡa vha tshi gidima musi nda u ya vhukuma i tshi fhaḡa kholomo dza Modise?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Modise o vhidzelela a ri nda u luvhili u thoma, fhedzi hu si na nda u ya vhukuma! • Ngauri Modise o vha fhura luvhili zwino a vha tsha tenda zwine a amba. • Ngauri zwi pfala zwi tshi fana na zwenezwiḡa a tshi zwifha namusi a tshi khou amba ngoho. • Ngauri a hu na o no tenda mazwifhi- namusi vha tshi khou amba ngoho.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru



Nyito Dza OraḲa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero..
 - dina
 - ḡunga
 - mutsiko

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani nghoho- zwi ḡo luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaḡo ni funa	<i>ḡi kuvhatedzeni</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḐORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiḡori zwavho.





U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

NIYE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ai**
- 2 Kha vha bule ipfi: **aina**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/ai/-/n/-/a/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/ai/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/n/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/a/**
- 7 Kha vha n'wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **aina**
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/ai/-/n/-/a/= aina**
- 9 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **/ai/**
- 10 kha vha bule dungo la vhuvhili la ilo ipfi: **/na/**
- 11 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi ilo: **/ai/-/na/ = aina**

RINE RI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ai**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhaisa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/vh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/ai/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo ndi ufhio? **/s/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/a/**
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? **/vh/-/ai/-/s/-/a/**
- 8 Kha vha n'wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhaisa**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: **/vh/-/ai/-/s/-/a/ = vhaisa**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/vhai/**
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: **/sa/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/vhai/-/sa/ = vhaisa**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n'wale deithi na thoho: **maipfi a ai**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n'wale nomboro 1-6 kha lumeme lwa bugu.

- 3 Kha vha vhidzelele wa maipfi a tevhelaho:
 - 1 **maitele**
 - 2 **aina**
 - 3 **waini**
 - 4 **kwaila**
 - 5 **baisigira**
 - 6 **vhaisa**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

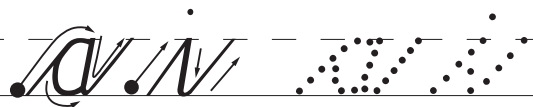
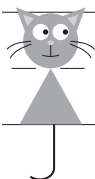
Muṅwalo:


Minete ya 15





U n̄wala ma(ḽedere), maipfi/ nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **ai**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

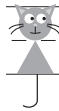



 maitele



 aina


 waini


 kwaila


 baisigira


 vhaisa


 Maitele a waini a a vhaisa.
PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musī we vha n̄anga u fhulufhedzea nga ha zwiḡwe vho, naho zwo vha zwi songo leluwa.

MUSHUMO:

Kha vha n̄wale mafhungo a mitaladzi ya 10 i re na pharagirafu mbili.

Muḡwe musī...

Ndo vha ndi tshi nga vha ndo...

Ndo vha ndi tshi ṭoḡa u zwifha...

Fhedzi, nda...

U bva afho...

Arali ndo vha ndi songo fhulufhedzea...

Ndi humbula u nga zwo vha zwi zwone / zwo vha zwi si zwone u fhulufhedzea ngauri...

Ndi tshi humbula ngazwo zwino...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḶA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuṭoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḡo anḡadza na u n̄ea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maḡwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha n̄walulula hani tshipiḡa tsha maḡwalwa avho, vha n̄wale na ṭhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza nḡowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na ṭhoho: **Musi we nda zwifha...**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḡi tshipiḡa tsha u fhedzisa tsha maḡwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kiḶasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḡe vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha ṭane mañwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maṭo avho, uri vha kone u vhalelana mañwalwa nga tshavho.

22 Julwana 2020

Muoi we nda zwifha

Johinwe tohifhinga ndo ḡa tohokobeithi ya kh -
anadzi yanga ye o vha o i vheya khabodoni.
Ndo vha ndo tea ndo amba uri munathu wathu
o ḡa tohokobeithi yawe. Madzuloni a u zwifha
ndo amba ngoho nda ni ndo ḡa tohokobeithi.

nga munathu ha trezwo khabadzi anga o dinyuwa
fhedzi a ni zwo vha zwanthudi ngauni ndo amba
ngoho. Ananki ndo vha ndi zongo fukufhedzea
ndi muoi vha tohi ḡo vha vho ḡwea na mu -
nathu wanga.

Ndi humbuka uri zwo vha zwanthudi u fu -
lufhedzea ngauni khabadzi anga ho ngo tou
dinyuwea. O vha a tohi ḡo vha o dinyuwea
muoi o wana uri ndo mu zwifhenka. Muoi ndi
tohi humbuka nga hazwo zwinro ndi a zwi ḡivha
uri zwo vthifha u dzhia tohithu tohi oi tohanga.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

Maḷedere A A Ṭhadulana

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **muedzi, muembe**
- 3 Model finding the difference for learners, like: **muedzi, muembe**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /**dzi**/ and /**mbe**/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RINE RI A ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vhaisa, aina**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **vhaisa, aina**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **muelo**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa **muelo, mielo, dyelo, Khumbelo**

NNE NDI A ITA...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **muembe**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **dzembe., khumbelo, mbevha**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mulisa we a lila ari 'Ndau'</p> <p>Matsheloni maṅwe na maṅwe nga maḍautsha, Modise u anzela u bva a tshi yo ṭoḍela kholomo dzawe hatsi vhudala hune dza ḍo fula hone.</p>	
<p>Liṅwe ḍuvha nga madekwana, Musi Modise e tsini na hayani, o fhira vhatu vha muvhundu wonoyo vho ita danga, vho dzula nṅa vha tshi khou amba nga ha mafhungo a ḍuvha.</p> <p>'Ndo pfa uri iṅwe ndau yo tshotṭa ngei phakhani ya zhoti tshinamana!' Muṅwe wa vhadzulapo o ṭavha mukosi.</p> <p>'Ndo vhala nga ha rasaintsi we a vha a tshi ṭoḍa ri tshi penda maṭo a kholomo nga murahu u lingedza u dzi tsireledza kha u zhotiwa nga ndau!' Muṅwe wa vhadzulapo a sea. 'Ri nga ita mini arali liṅwe ḍuvha ndau ya ḍa ya zhoti kholomo dza muvhundu wa hashu?' Muṅwe wa vhadzulapo a tshi khou humbula nga hazwo.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri vhadzulapo vho pfa vha tshi vho vhilaela uri ndau i nga ḍa u zhoti kholomo dzavho- sa zwe ra zwi pfisa zwone.</p>
<p>Nga tsha matshelo Modise u khada kholomo dzawe nga tsini na luhura lwa Makgadikgadi Pans Phakha ya Lushaka. O vhona ṭhḍwa i tshi khou fula kha muri mulapfu. O divhudzisa arali hu nga itea mini iṅwe ya dzindau ya ḍa u zhoti kholomo dzavho dza ndeme.</p> <p>U ṭavha mukosi ari, 'Ndau! Ndau! Hu na ndau i no pandamedza kholomo dzanga!'</p>	<p>Ndi a humbulela uri Modise u pfa a tshi ṭoḍa u ḍivha nga ha zwine zwa ḍo bvelela arali ndau ya nga ṭoḍa u tshotṭela!</p>
<p>Vhadzulapo vho ḍa vha tshi tou gidima u thusa mutukana u shushedza ndau. Fhedzi musi vha tshi swika tsini na lumeme lwa phakha, a vho ngo wana ndau, hu si na na tshiga tsha u sumbedza u pandamedza. Modise ho ngo kona u konḑelela a mbo ḍi ḍisetshela a tshi vhona zwifhatuwo zwo hanganeaho.</p> <p>'Ni songo tzhema na ri 'ndau' musi i siho, Modise!' Vhadzulapo vho gungula, musi vha tshi khou balangana.</p>	<p>Ndi a humbulela uri vhadzulapo vho pfa vho sinyuwa ngauri vho huma vha tshi khou' gungula.'</p>

Ḳinwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Masiari a tevhelaho, Modise o vha e na vhuludu o dzula fhasi ha muumo muhulu a tshi khou vhona kholomo dzawe dzi tshi khou fula. A ḡisetshela a tshi humbula zwifhaṅuwo zwa vhadzulapo zwo hanganeaho musi vho vhona uri vho tou fhuriwa. O dzhia tsho ya uri zwi nga takadza arali vha nga dovha vha itwa zwiḡahela.</p> <p>O femela ngomu a kona u ṅavha mukosi ari 'Nda! Nda!' 'Hu na nda i no khou pandamedza kholomo dzanga!'</p>	<p>Ndi humbulela uri Modise o vha a tshi khou vhona zwi tshi takadza u fhura vhadzulapo, ngauri a tshi humbula nga hazwo u a sea!</p>
<p>Vhadzulapo vho ḡa vha tshi gidima u thusa mutukana u pandela nda. Fhedzi musi vha tshi swika murini wa muumo, vha dovha vha wana hu si na nda, hu si na tshiga tsha sumbedzisa uri ho vha na u pandamedzana. Modisa o setshela ṅha nga hetshi tshifhinga a tshi vhona zwifhaṅuwo zwo sinyuwaho.</p> <p>'Ni songo ṅavha mukosi na ri 'Nda' musi hu si na ṅda! Mudzulapo a tshi mu ṅavhela mukosi.</p> <p>'Ndi u sa vha na mikhwa na u sa ṅhompha musi ni tshi ri fhura.</p>	<p>Humbulani uri vhadzulapo vho vha vho sinyuwa hani! Vho fhuriwa lwa u thoma, zwino vho fhuriwa lwa vhuvhili!</p>
<p>Ḳuvha Ḳi tevhelaho, Modise a isa kholomo dzawe u nwa maḡi mulamboni. O dzula a tshi khou lora nga masiari nga ha miswaswo ye a fhura vha u Ḳa muṅwe muvhundu.</p> <p>Nga u ṅavhanya, tshiṅwe tshithu tsho vha tshi songo luga. O ofhiswa nga musi kholomo dzawe dzi tshi tshi khou ṅavha mikosi. Bele dzadzo dzi tshi khou lila dzo finyuwesa musi dzi tshi khou gidimela matungo oṅhe. Nda ya mbo ḡi fhufhela ṅḡa i tshi bva ḡakani yo livha kha tshiṅamana. Modise ha ngo tenda zwiṅe maṅo awe a khou vhona! 'KheḲa nda i khou gidemedza kholomo dzanga!' Modise o ṅavha mukosi nga u pfa vhuṅungu.</p>	
<p>Fhedzi tshino tshifhinga ahuna o ḡaho a tshi gidima. Vhadzulapo vho humbula uri Modise u khou dovha u lingedza u vha ita zwiḡahela.</p>	<p>Ndi humbulela uri musi vhadzulapo vha tshi pfa Modise a tshi ṅavha mukosi, vho monisa maṅo avho vha zwi litsha zwino!</p>

VHEGE YA 4

Liṅwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Musi ḡuvha ḡo kovhela, vhadzulapo vho mangala uri ndi nga'ni Modise a songo vhuya hayani. Vho ṭoḡa vho ṭoḡa, u swika vha tshi mu wana a tshi khou lila-a khou ofhesa a sa ṭoḡi na u dzinginyea. Nda u yo vha yo dzula nṭha ha tshinamana, tshifhatuwo tsho ḡala nga malofha.</p> <p>'Zwavhukuma ho vha hu na ndau hafha! Zwifuwo zwanga zwo balangana! Ndo ṭavha mukosi nda ri 'Nda u! Ndi nga'ni vha songo ḡa? Modise u vhudzisa a tshi khou tetemela.</p>	<p>Zwo ita zwavhuḡi uri vhadzulapo vha kona u vhona ndau yo dzula nṭha ha tshinamana na manwaelo ayo-vho vha tshi ḡo ri u khou dovha a zwifha!</p>
<p>Mukalaha vho lingedza u fhembeledza mutukana musi vha tshi khou humela miḡini.</p> <p>Vho amba vha ri, 'Ri ḡo ni thusa u wana kholomo dzaṅu dzo xelaho nga matsheloni.' Vha tshi khou vhea zwanda zwavho u mona na Modise. 'A hu na o ḡaho u thusa ngauri a hu na we a tenda mazwifhi... namusi ni tshi khou amba ngoho!'</p> <p>U bva ḡenelo ḡuvha, Modise u dzhia tsheo ha tsha ḡo dovha a fhura vhaṅwe vhadzulapo.</p>	<p>Ndi humbulela uri Modise o guda ngauri o dzhia tsheo ya uri a nga si tsha dovha a fhura vhadzulapo. Musi u tshi dzulela u zwifha, vhatu a vha tsha u tenda musi u tshi amba ngoho!</p>
Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Modise o amba zwifhi ḡifhio?</p>	<p>O amba zwifhi ḡa uri hu na ndau i no khou gidimedza kholomo dzawe, namusi yo vha i siho.</p>
<p>Ni humbulela uri Modise o vha a tshi dzula tsini na phakha ya lushaka ifhio?</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Modise u dzula tsini na phakha ya lushaka ya Makgadikgadi Pans, ngauri o khada kholomo dzawe tsini na luhura.</p>
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga'ni Modise o dzhia tsheo ya u sa tsha dovha u fhura vhaṅwe vhadzulapo?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vhona uri zwo ita uri vha pfe vho nyadziwa. • Ngauri o zwi vhona uri musi o vha fhura, zwi amba uri a vha tsha ḡo ḡa musi a tshi khou vha ṭoḡa zwavhukuma. • Ngauri o vhona uri u fhura vhatu zwi na masiandaitwa o vhihaho.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu



Nyito Dza Oraġa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - masiandoitwa
 - fhura
 - furalela

Maipfi	Maitele
Ngoho i a tshidza	-
Ambani ngoho - i a tshidza	-
Ambani nghoho- zwi ġo luga	-
U amba ngoho – zwo fanelwa u itwa	-
Ambani ngoho - vhaġo ni funa	<i>ġi kuvhatedzeni</i>

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ñwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshițori hetshi tshi...
Masiandoitwa a Modise a u sa fhulufhedzea...
Ndi humbula u nga tshițori hetshi tshi mpfunza...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwițuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoțhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ñekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudos.



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

ue	ai	m
t	e	l
n	w	k
b	g	r
a	v	h
s	o	i

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **ue** / and / **ai** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**m**/-/**ue**/-/**l**/-/**o**/ = **muedzi**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **ue**/ **or** / **ai**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa Ḳinwe ipfi, sa: /**l**/-/**e**/-/**l**/-/**a**/ = **lela**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: dr, ee
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **muelo**, **muembe**, **maitele**, **aina**, **waini**, **kwaila**, **baisigira**, **vhaisa**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬALA MANWALWANI

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ṬINWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha desike dzavho, na bugu dza ndowedzo na bammbiri ṭi si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u **ṇwala na u ola** nga uri vhabvumbedzwa vha tshitorini vha khou humbulisa hani nahone vha khou ḍipfa hani.
- 3 **Nga u modela/u edzisela kha vha sumbedze vhagudi** uri vho **nanga mubvumbedzwa ufhio vha dovhe vha humbulele uri mubvumbedzwa khou humbulisa hani nahone vha khou ḍipfa hani.** Modise u dzula tsini na Phakha ya lushaka. U isa kholomo dzawe u fula tsini na gethe. Hu na phukha dza ḍaka heneḍho! O vhona na ṭhudwa. U khou ofha uri arali o vhona phukha ya ḍaka afho, hu ḍo vha hu na inwe nga heneḍho tsini.
- 4 Kha vha ole tshifanyiso tshavho kha bodo ya tshokho tsha Modise dzula tsini na fentsi na kholomo yawe, a tshi sumbedza o tshuwa.
- 5 **Nga u modela/u edzisela** kha vha engedze mafhungo mavhili nga ngomu ha bulo ṭa u humbula kha tshifanyiso tshavho: Ndi khou ḍivhudzisa uri hu na dzindau naa. Ndi khou ofha!
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḍo nanga vhabvumbedzwa vha humbulela nga zwine vha vhona u nga mubvumbedzwa avho vha khou humbula ngazwo kana vha khou ḍipfisa zwone.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha ḍigede. Kha vha dovhe hafhu u vha vhalela maṇwalwa.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole zwine vha vha nazwo muhumbuloni.
- 9 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe nga nyolo yavho na phathinara.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kḲlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kḲlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha Ḳadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

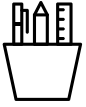
- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3
THEMO YA 3
Vhege ya

5

THERO:
U tandulula
thaidzo



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: Zwifanyiso na ḷebuḷu yazwo ya vharangaphanda vha ḍivheaho na vhathu vha ḍivhelwaho u tandulula dzithaidzo mashangoni.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: U thusa thangana ya murole u tandulula dzithaidzo na ṭhama dzavho dza kilasini U thusa vhagudi u pfesesa ndila dzo fhambanaho dza u tandulula dzithaidzo.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza ḷaiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 24 na 25, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 26, Kha ri vhale.

na Siaṭari ḷa 27, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 28 na 29, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha thaidzo ye na vhuya na i tandulula.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati la phanda la tshitori tsha Bugu Khulwane: **Tshipelupelu tsha vhuṭali tsha William**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: U tandulula thaidzo
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha nṱwale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nṱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi dzithaidzo dzifhio dzo fhanbaho dzine ra nga tea u tandulula?
 - b Ndi vho nnyi vhane vha tea u tandulula dzithaidzo?
 - c Ndi ndiladzifhio dzo fhambanaho dzine ra nga dzi shumisa u tandulula dzithaidzo?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshipelupelu
 - muḍagasi
 - Inzhiniara

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḍisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḍane dziṭhoho	<i>Sumbani ṭhoho u sumba u humbula no bonya maṭo</i>
U wana thandululo nga tshihadu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oṭhe</i>



Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u nṱwalela vha nṱwale deithi na ṭhoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha nṱwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.

- 3 Kha vha ite muvhidzelo wa maipfi a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
- 1 mbevha
 - 2 nnda
 - 3 vhutshilo
 - 4 mufumakadzi
 - 5 nguluvhe
 - 6 khovhe
- 4 Tshi tevhelaho, kha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄walulula maipfi a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha n̄wale maipfi nga n̄dila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha t̄alutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i n̄walwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune maipfi a shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
- 1 mbevha
dzimbevha
 - 2 nnda
dzinnda
 - 3 vhutshilo
matshilo
 - 4 mufumakadzi
vhafumakadzi
 - 5 nguluvhe
dzinguluvhe
 - 6 khovhe
dzikhovhe
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Tshipelupelu tsha vhutali tsha William**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siafari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṱhe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḁadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha humbule nga tshinwe tsha zwiṱori zwe vha vhala nanwaha. Kha vha n̄wale luṅwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha thaidzo ire tshitorini, na uri yo tandululwa hani.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10.

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite mutevhe

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu n̄wala.
- 2 Kha vha ṱalutshedze vhagudi nga mihumbulo ya luṅwalo lwavho, sa:
Zwiṱori zwinzhi zwi vha na thaidzo ine ya fhedza yo tandululwa. Ndo takalela tshitori tshe ra vhala themo yo fhelaho tsha Vho Timeo na muṱa wavho. Ndi humbula muṱa woṱhe wa Vho Timeo u tshi shengedzwa nga ḁuvha lithihi. Vho vha vho vha isala. A vho ngo fhedza tshengedzo fhedzi vho ita uri muṱa wavho u pfe u khwiṅe. Vho vha thusa nga u vha thetshelesa na tumanya thaidzo dze vha vha vhe nadzo.

U EDZISELA/U MODELA: (N̄NE NDI ...)

- 1 Kha vha n̄walele vhagudi fureme ya u pulana luḁa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **mutevhe** nga u fhindula mbudziso.

3 Kha vha fhedzise pulane kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

<u>Mbudziso dza u pulana</u>	<u>Pulane</u>
<p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vha ḽo ḽanga tshiḽori tshifhio? 2 Thaidzo ho vha hu mini? 3 Thaidzo yo tandululwa hani? <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vha humbula mini nga tshiḽori? Ndi ngani? 2 Vha humbula uri thaidzo yo tandululwa hani? Ndi ngani? 3 Vha humbula u nga vhone sa muḽanganedzi wa vhurifhi vha nga ḽipfa hani / muḽanganedzi wa vhurifhi a nga guda mini kha uvhu vhurifhi? 	<p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vho Timeo vha thusa muḽa wavho. 2 Thaidzo yo vha l ya uri vha muḽa wavho vho vha tshi khou shengedzwa nga ḽila dzo fhambanaho. 3 Vho Timeo vho vhidza muḽangano na muḽa wavho. Vho vha vhudza nga uri na vhone vha khou ḽangana na thaidzo ya u tambudzwa mushumoni. Vho thusa muḽa woḽhe u ita vhuḽumanyi uri vha songo pfa u nga vha vhoḽhe. Muḽa woḽhe wo pfa u khwiḽe. <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ndo tshi takalela ngauri ndo wana uri Vho Timeo ndi khotsi wavhuḽi. 2 Ndo vhone zwi zwvhuḽi. Vha nga si langule zwine zwa itea kha matshilo a vhatu vhoḽhe. Fhedzi, vha nga thusa nga u thetshesesa. 3 Naho ri sa koni u tandulula thaidzo, ri nga thusa nga u amba na u thetshesesa.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIḽIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Vha vha vhudze vhagudi vha bonye maḽo vha humbule nga musi tshiḽori tshe vha vhala vha wana hu na thaidzo.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ḽeani vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulana kha bodo ya tshokho, vha vhudze vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḽo ḽwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ḽee vhagudi bugu dza ḽdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ḽwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kiḽasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

PulanePhanaginabu 1

1. Jotrikoko totriowa toha jojo.
2. Jhaidzo ndi ya u ni jojo o vha a totri khou othengedzwa hafha totrikoboni totriowa.
3. Vho Ramavhengelhe vho mu fha zwienda zwa u tamba boka ya mibenzhe uni a dzhenelhe thimu ya boka ya mibenzhe. Ndi mutambi mankone wa boka ya mibenzhe.

Phanaginabu 2

1. Ndo zwi funa ngauni jojo o wana zwienda zwiowa, o ni dzhena kha thimu ya boka ya mibenzhe u othengedzwa ha fhungudzea.
2. Ndo tumbulu uni zwo vha zwavhudi. Vho Ramavhengelhe vho mu thusa vhe na mutumbulo na vhubenda vhuukuma.
3. Ri tea u thusa vhatu tohifhinga tohottle na



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Vusuludze Mibvumo, U Ṭanganya Na U Fhandekanya

NṆE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **eu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzeula**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **dz/-/ eu/-/l/-/a/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: / **dz/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo: / **eu/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: / **l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ḷo: / **a/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **dzeula**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **dz/-/eu/-/l/-/a/ = dzeula**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: / **dzeu/**
- 11 Kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: / **la/**
- 12 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi : / **dzeu/-/la/ = dzeula**

RIṆE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **eu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vheula**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? / **vh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? / **eu/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? / **l/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? / **a/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **vh/-/eu/-/l/-/a/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **vheula**
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ṭanganyisa mibvumo kha ipfi navho / **vh/-/eu/-/l/-/a/ = vheula**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: / **vheu/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa vhuvhili ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: / **la/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: / **vheu/-/la/ = vheula**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄ho: **maipfi a eu.**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-2 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho
 - 1 **dzeula**
 - 2 **vheula**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, a u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

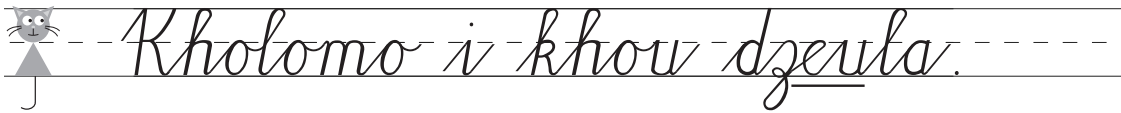
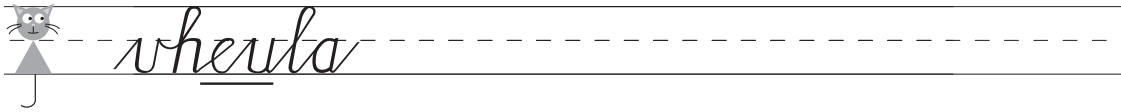
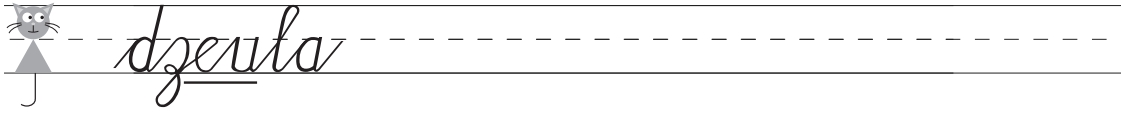
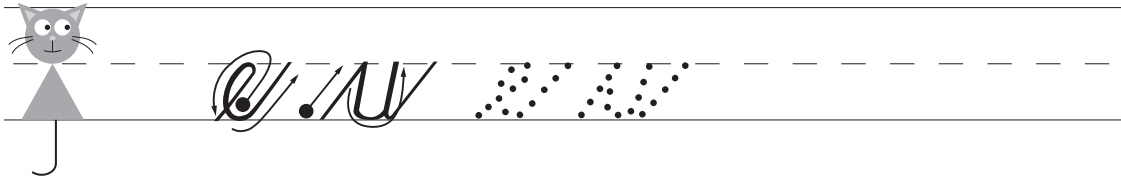


Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(l̄eḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(l̄eḁere) maṭuku na u pomba: **eu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)l̄eḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)l̄eḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)l̄eḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)l̄eḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA MUṲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

VHEGE YA 5



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Ḳinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<u>Tshipelupelu tshavhuṲali tsha William</u>	<p>U VHALA HA U THOMA</p> <p>Vhathu u ya ga he shango Ḳa guma vho vha vha tshi shumisa zwi pelupelu kha muṲagasi. Ri anzela u vhona zwi pelupelu tsini na maṲi, ngauri South Africa, vhathu vha anzela u shumisa zwi pelupeluu fha maṲa bommbi dzavho dza maṲi! Ndi ḳi vhudzisa arali itshi tshiṲori tshi ḳo vha ha muṲagasi kana maṲi?</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Hetshi tshiṭori tsho ḡi sendeka kha tshiṭori tsha ngohotsha William Kamkwamba. William o shumisa vhusiki u thusa vhaṅwe vhathu nga tshifhinga tshi konḡaho nga maandḡa!</p>	
<p>William o alutshela muvhunduni ku ṭuku Malawi hu no pfi Wimbe. Musi William a tshe muṭuku, ho vha hu sin a muḡagasi muvhunduni kwa hawe. Vhathu vha kusi kwe Wlliam a vha a dzula khakwo vho vha vho ḡi tika mvula u sheledza zwimedzwa zwavho.</p>	<p>Kha ri senguluse thaidzo kha hetshi tshiṭori: Ho vha hu sin a muḡagasi muvhunduni kwa ha William.</p>
<p>Musi William e na miṅwaha ya 14, Malawi ho vha na gomelelo liḡulu. Ho vha hu sin a zwiḡiwa zwo linganaḡo, vhathu vha uku kusi vha thoma u fa nga ṅḡala. Muṭa wa ha William wo vha wone u woṭhe we wa vha u na zwiḡiwa zwo linganaḡo u ḡa zwiṭuku vhusiku.</p>	<p>Hoo! William o vha a si na thaidzo nthihi... o vha a tshi khou fa nga ṅḡal nae ne zwo mu kombetshedzaho u litsha tshikolo.</p>
<p>Musi William e na miṅwaha ya 14, Malawi ho vha na gomelelo liḡulu. Ho vha hu sin a zwiḡiwa zwo linganaḡo, vhathu vha uku kusi vha thoma u fa nga ṅḡala. Muṭa wa ha William wo vha wone u woṭhe we wa vha u na zwiḡiwa zwo linganaḡo u ḡa zwiṭuku vhusiku.</p>	<p>Hoo! William o vha a si na thaidzo nthihi... o vha a tshi khou fa nga ṅḡal nae ne zwo mu kombetshedzaho u litsha tshikolo.</p>
<p>Nga tshifhinga tshi ne a nga kona ngatsho, William o vha a tshi takalela u ya ḡaiburari u vhalha. Liṅwe ḡuvha, William a wana bugu i pfi U shumisa Maanḡa. Bugu yo vha i na tshifanyiso tshi hulu tsha tshi pelupelu kha gwati ḡa mathomoni. Bugu yo vha i tshi ṭalutshedza uri tshipelupelu tshi nga shumisiwa u sika maandḡa. bugu ya dovha ya ṅea ndaela yak u itele kwa tshipelupelu</p> <p>Helo ḡuvha, William a dzhia tsho ya uri u ḡo isa muḡagasi na maḡi muvhunduni kwa hawe tshi shumisa tshipelupelu tsho no nga tshenetsho.</p>	<p>Musi William a tshi vhona tshipelupelu, Ndi humbula uri vhona a tshi ḡo tandulula thaidzo khulu I re Wimbe!</p>
<p>Naho zwo ralo, zwo vha zwi songo leluwa uri William a wane zwoṭhe zwishumiswa kha bugu. Musi vhaṅwe vhana vha murole wawe vhe tshikoloni, William o vha a tshi khou ṭḡana na zwishumiswa dzharatani ya dzigoloi dzi si shumaho. William a wana zwipiḡa zwa ṭeretṭer ḡa kale, zwipiḡapiḡa zwa fureme zwa baisigira ya kale, phaiphi dza puḡasitiki na zwiṅwevho zwipiḡapiḡa zwa matzimbi a kale.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso yanga uri u tandulula hei thaidzo a zwo ngo mu lelutshela William. O shuma o shuma!</p>

Linwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Kha maḍuvha ane William a vha a tshi khou ṭoḍa ngei dzharatani ya dzigoli dzi sit sha shumaho, vhathu vha vha tshi ri ndi tshiḍaḍa. Vho mu kolela. Vho musea. Fhedzi William ho ngo tenda maipfi haya a sin a vhulenda a tshi imisa, ngauri o vha o ḍi imisela u u fhaṭa tshipelupelu tshawe.</p>	
<p>Hayani, William o vha a tshi shumisa ndaela dzi bvaho kha bugu yawe na zwishumiswa zwoṭhe zwe a zwi wana zwa u fhaṭa thipelipelu tshiṭuku. Vhuṛwe vhusiku, a fhedzisela o dzhenisa phaiphi ṭhukhu ya pulasiṭiki fhethu hu re hone tshipelupelu tsha mbo ḍi thoma u mona.</p>	
<p>U tumbula huswa ha William ho ita uri hu funge mavhone maṅa na u tamba radio ngomu ṅduni yah awe! William a shumisa muḍagasi a tshi vhala vhusiku musi hu na swiswi nṅa. Tshedza ngomu ṅduni hawe yo mu ita uri a pfe o vhofholowa.</p>	<p>Yaa! William o shuma o shuma u fhaṭa tshipelupelu tshiṭuku. Ndi ita tsenguluso yanga uri ndi muthu o ṭalifhaho.</p>
<p>Fhedzi William o vha a tshi khou ṭoḍa zwinzhi zwi fhiraho u ḍisa muḍagasi hayani ha hawe,- William o vha a tshi khou ṭoḍa uri vhathu vhoṭhe muvhunduni kwa hawe vha vhe na muḍagasi na maḍi a zwimedzwa zwavho. William o shuma o shuma a fhaṭa tshipelupelu tshihulu vhukati ha Wimbe. Nga maanḍa a bvaho kha tshipelupelu tsha vuvhili o bommba maḍi u bva tshisimani tsho tsaho. Hetshi tshisima tshi amba uri vhaimi vha Wimbe a vha tsha ḍo lindela mvula.- ho vha na maḍi tshifhinga tshoṭhe a zwimedzwa zwavho.</p>	<p>William o zwi ḍivha uri vharṛwe vhathu hafha muvhunduni kwa hawe vha khou tambula sa ene. Ndi humbula uri William o ita tsenguluso yawe uri a si zwavhuḍi u thusa ene muṅe e ethe, u tea u thusa vhahura vhawevho!</p>
<p>Murahu ha miṛwahanyana, ramafhungo o ḍa Wimbe o ṛwala tshiṭori kha gurannḍa nga ha tshipelupeli tsha William. Vhunzhi ha vhathu kha ḵa Malawi na ḵifhasi ḵoṭhe ḵa thoma u vhala nga ha muhumbulo u mangadzaho wa William.</p> <p>Williamba o amba kha video a tshi khou ṭalutshedza zwe a ita, u itela uri ḵifhasi ḵoṭhe ḵi shumise mihumbulo wawe! Mafheloni na vhatsinda vho nyanyulwa vhusiki ha ha William lwe vha mu badetshela u ya tshikoloni, na Univesithi!</p>	<p>Vharṛwe vhathu u mona na ḵifhasi vho thoma u sengulusa tshipelupelu tsha William. Vhunzhi ha vhatsinda vha nga vha vho humbula uri o ṭalifha, ngauri vho mu badetshela uri a vhuelele tshikoloni!</p>
<p>William u kha ḍishumesa nga maanḍa uri a vhe na vhuṭanzi uri vhuthu vhoṭhe vha wane muḍagasi na maḍi</p>	

VHEGE YA 5

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Tshipelupelu tsha William tsho thoma u fha mini maanḁa?	Tsho maanḁafhadza gulubu nna na radio ngomu nḁuni
Tshipelupelu tsha William tsha vhuvhili tsho tsha mini maanḁa?	Tsho maanḁafhadza tshisima tsho tsho tselaho fhasi vhukuma muvhunduni woḁhe
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Nd inga mini William o vha a tshi khou ḁoḁa u tandulula thaidzo ya muḁagasi muvhunduni wah awe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou ḁoḁa u vhala vhusiku. • Ngauri o vha a tshi khou ḁoḁa u vha na vhuḁanzi uri vhalimi vhoḁhe vha vha wane maḁi a zwimedzwa/zwiliḁwa. Zwavho • Ngauri o vha a tshi khou ḁoḁa u thusa muḁwe na muḁwe kha muvhundu-hu si ene e eḁhe.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḁila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambiri ḁa U shumela ḁa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ḁalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **ḁavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **ḁavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - ndala
 - gomemelo
 - u ḑidzima

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḑisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḑane dzithoho	<i>Sumbani țhoho u sumba u humbula no bonya mațo</i>
U wana thandululo nga tshihagḑu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oțhe</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȚori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiȚori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwiȚori zwavho



U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **uo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muomva**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/uo/-/m/-/v/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /uo/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /mv/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo/a/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muomva**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/uo/-/mv/-/a/= **muomva**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /muom/
- 11 Kha vha bule dungo la u vhuvhili la ipfi ilo: /va/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi: /muom/-/va/= **muomva**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **uo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muoki**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /m/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /uo/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /k/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo /i/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /m/-/uo/-/k/-/i/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muoki**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo u vhumba fhungo na vhone: /m/-/uo/-/k/-/i/= **muoki**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio? /muo/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /ki/
- 12 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo u vhumba fhungo: /muo/-/ki/ = **muoki**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: **maipfi a uo**

- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-2 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **muomva**
 - 2 **muoki**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

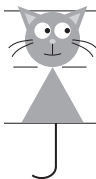


Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **uo**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza n̄ḁowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha maipfi/mafhungo o n̄walwaho.





muomwa



muoki



Muomwa wo taviwa



nga Muoki.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

THOHO: Kha vha hambule nga tshinwe tsha zwiṭori zwe vha vhala nainwaha. Kha vha n̄wale luṅwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha thaidzo ire tshiṭorini, na uri yo tandululwa hani.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Ha...

Ri khou guda nga ha u tandulula thaidzo. Ndo vha ndi tshi khou ṭoda u ni vhudza...

Kha tshiṭori hetsho...

Thaidzo ndi...

Ndo vha ndi tshi khou ṭoda u ni vhudza nga tshiṭori hetshi ngauri...

Ndi hambula...

Ndo guda...

Waṅu

...

NDUGISELO: Vha sa a thu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI A ITA)

- 1 Kha vha hambudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko kha luṅa luṅwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:
Ha Mashudu
Ri khou guda nga ha u tandulula thaidzo. Ndo vha ndi tshi khou ṭoda u ni vhudza tshiṭori tshe nda vhala tshine tsha pfi Vho Timeo vha thusa vha muṭa wavho. Kha tshiṭori hetsho muṭa wa vho Timeo wo vha u tshi khou shengedzwa. Thaidzo ndi ya uri vho pfa vho vha isala vhukuma. Vho Timeo vha dzhia tsheo ya u thusa muṭa wavho nga u vhidza muṭangano wa muṭa vha dzula fhasi vha thetshelesa thaidzo dza vha muṭa wavho.

Ndo vha ndi tshi khou toda u ni vhudza nga tshitori hetshi ngauri ndi takalela nga ndila ye Vho Timeo vha tandulula thaidzo. **Ndi humbula** u nga vho ita mushumo muhulwane wa u thetshesela. Vhothe vho pfa vhe khwine nga murahu ha mutangano. **Ndo guda** uri u amba na u thetshesela zwi a thusa.

Wanu...

Vho Ndou

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA)

- 1** Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2** Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: **Luñwalo lwa u tandulula thaidzo: Mvetamveto**
- 3** Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4** Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi vha engedze manwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6** Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7** Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

5 Jhangube 2020

Vhuvifhi ha u guda nga zwithu: zwiowa

Ha Lungube

Ri khrou guda nga ha u tandukuka thaidzo. Ndo vha ndi toi khrou toda u ni vhudza nga ha tohironi toi no pfi Jhikroko tohironi toa fojo.

Kha hetohi tohironi fojo o pfukutheba kha tohironi tohironi.

thazo ndi ya uni u khrou ohengedzwa hafta tohironi tohironi.

Ndo vha ndi toi khrou toda u ni vhudza nga ha hetohi tohironi ngami tohi na vhumani na toa vho Ramavhengebe vha toi toda u thusa fojo. vho mu ea zwienda zwa baba ya mibenge, vha mu vhudza uni a dzhebheba kha thimu ya baba ya mibenge zwa zwa thusa nga ha u ohengedzwa ha fojo.

Ndo guda uni ndi zwa vhu u thusa vhaiwe tohifhinga tohifhinga na u vha na vhubenda na muzi ni da vha divhi.

Mufunwa

thembenkibe



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Talukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshentsha Maḷedere

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅḍowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzeula, vheula**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **dzeula, vheula**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /dz/ na /vh/ maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vheula, dzeula**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **vheula, dzeula**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **vheula**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **dzula, mbula, vula, ṅula**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **dzeula**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **mbula, dzula, vheula, dzeula**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshipelupelu tshavhutaḽi tsha William</u></p>	<p>U VHALA HA U THOMA</p> <p>Vhathu u ya ga he shango ḽa guma vho vha vha tshi shumisa zwi pelupelu kha muḽagasi. Ri anzela u vhona zwi pelupelu tsini na maḽi, ngauri South Africa, vhathu vha anzela u shumisa zwi pelupeluu fha maanḽa bommbi dzavho dza maḽi! Ndi ḽi vhudzisa arali itshi tshiṽtori tshi ḽo vha nga ha muḽagasi kana maḽi?</p>
<p>Hetshi tshiṽtori tsho ḽi sendeka kha tshiṽtori tsha ngohotsha William Kamkwamba. William o shumisa vhusiki u thusa vhaṅwe vhathu nga tshifhinga tshi konḽaho nga maanḽa!</p>	
<p>William o alutshela muvhunduni ku ṽuku Malawi hu no pfi Wimbe. Musi William a tshe muṽuku, ho vha hu sin a muḽagasi muvhunduni kwa hawe. Vhathu vha kusi kwe Wlliam a vha a dzula khakwo vho vha vho ḽi tika mvula u sheledza zwimedzwa zwavho.</p>	
<p>Musi William e na miṅwaha ya 14, Malawi ho vha na gomelelo ḽihulu. Ho vha hu sin a zwiḽiwa zwo linganaho, vhathu vha uku kusi vha thoma u fa nga ṅdala. Muṽa wa ha William wo vha wone u woṽhe we wa vha u na zwiḽiwa zwo linganaho u ḽa zwiṽuku vhusiku.</p>	<p>Ndi a sengulusa uri heiḽa 14 yo vha miṅwaha ḽi konḽaho kha William wa vhathu.</p>
<p>Nga tshifhinga tshi ne a nga kona ngatsho, William o vha a tshi takalela u ya ḽaiburari u vhala. ḽiṅwe ḽuvha, William a wana bugu i pfi U shumisa Maanḽa. Bugu yo vha i na tshifanyiso tshi hulu tsha tshi pelupelu kha gwati ḽa mathomoni. Bugu yo vha i tshi ṽalutshedza uri tshipelupelu tshi nga shumisiwa u sika maanḽa. bugu ya dovha ya ṅea ndaela yak u itele kwa tshipelupelu</p>	<p>William ho ngo ya tshikoloni, fhedzi o ḽi ya ḽaiburariu ḽifunza ene muṅe. Ndi ita tsenguluso yana ya uri William o ḽiimisela u guda.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Helo ḡuvha, William a dzhia tsheo ya uri u ḡo isa muḡagasi na maḡi muvhunduni kwa hawe tshi shumisa tshipelupelu tsho no nga tshenetsho.	
Naho zwo ralo, zwo vha zwi songo leluwa uri William a wane zwoḡhe zwishumiswa kha bugu. Musi vhaḡwe vhana vha murole wawe vhe tshikoloni, William o vha a tshi khou ḡoḡana na zwishumiswa dzharatani ya dzigoloi dzi si shumaho. William a wana zwipiḡa zwa ḡereḡer Ḳa kale, zwipiḡapiḡa zwa fureme zwa baisigira ya kale, phaiphi dza pulasitiki na zwiḡwevho zwipiḡapiḡa zwa matzimbi a kale.	William o ḡoḡa ngei dzharatani ya dzigoloi dzi sit sha shumahonaho vhathu vho vha vha tshi mu ita tshihela. Hezwi zwo thusa nḡe u ita tsenguluso ya uri William ndi muthu o ḡi imiselaho.
Kha maḡuvha ane William a vha a tshi khou ḡoḡa ngei dzharatani ya dzigoli dzi sit sha shumaho, vhathu vha vha tshi ri ndi tshiḡaḡa. Vho mu kolela. Vho musea. Fhedzi William ho ngo tenda maipfi haya a sin a vhulenda a tshi imisa, ngauri o vha o ḡi imisela u u fhatḡa tshipelupelu tshawe.	
Hayani, William o vha a tshi shumisa ndaela dzi bvaho kha bugu yawe na zwishumiswa zwoḡhe zwe a zwi wana zwa u fhatḡa thipelupelu tshituku. Vhuḡwe vhusiku, a fhedzisela o dzhenisa phaiphi ḡhukhu ya pulasitiki fhethu hu re hone tshipelupelu tsha mbo ḡi thoma u mona.	
U tumbula huswa ha William ho ita uri hu funge mavhone maḡa na u tamba radio ngomu nḡuni yah awe! William a shumisa muḡagasi a tshi vhalu vhusiku musi hu na swiswi nḡa. Tshedza ngomu nḡuni hawe yo mu ita uri a pfe o vhofholowa.	
Fhedzi William o vha a tshi khou ḡoḡa zwinzhi zwi fhiraho u ḡisa muḡagasi hayani ha hawe,- William o vha a tshi khou ḡoḡa uri vhathu vhoḡhe muvhunduni kwa hawe vha vhe na muḡagasi na maḡi a zwimedzwa zwavho. William o shuma o shuma a fhatḡa tshipelupelu tshihulu vhukati ha Wimbe. Nga maandḡa a bvaho kha tshipelupelu tsha vhuvhili o bommba maḡi u bva tshisimani tsho tsaho. Hetshi tshisima tshi amba uri vhaimi vha Wimbe a vha tsha ḡo lindela mvula.- ho vha na maḡi tshifhinga tshoḡhe a zwimedzwa zwavho.	William o vha o ḡiimisela u sa thusa ene e eḡhe, fhedzi u thusa na vhaḡwe. Ndi nga kona u ita tseguluso hei ngauri William o fhatḡa tshipelupelu tsha muḡwe na muḡwe muvhunduni kwa hawe.
Murahu ha miḡwahanyana, ramafhungo o ḡa Wimbe o ḡwala tshitḡori kha gurannḡa nga ha tshipelupeli tsha William. Vhunzhi ha vhathu kha Ḳa Malawi na Ḳifhasi Ḳoḡhe Ḳa thoma u vhalu nga ha muhumbulo u mangadzaho wa William.	

VHEGE YA 5

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Williamba o amba kha video a tshi khou ṭalutshedza zwe a ita, u itela uri ḽifhasi ḽoṭhe ḽi shumise mihumbulo wawe! Mafheloni na vhotsinda vho nyanyulwa vhusiki ha ha William lwe vha mu badetshela u ya tshikoloni, na Univesithi!	
William u kha ḽishumesa nga maṅḽa uri a vhe na vhuṭṅanzi uri vhuthu vhoṭhe vha wane muḽagasi na maḽi	William u kha ḽi vhonele o ḽi imisela u tandulula thaidzo na u thusa vhaṅwe vhathu.
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi khaedu dzifhio dze William a ṭangana nadzo afha kha tshitori?	<ul style="list-style-type: none"> • Muvhunduni wah awe ho vha hu sin a muḽagasi. • Ho vha hu na ṅḽala muvhunduni wah awe. • vha a tshi tea u litsha tshikolo. • Ho ngo wana zwishumiswa zwa vhukuma zwa tshipelupelu tshawe.
William o fhedza o humelisa hani tshikoloni?	Vhotsinda vho mu badelela tshede ya tshikolo musi vho vhalo nga ha tshipelupelu tshawe.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni	Phindulo ndavhelelwa
Ho itea mini kha tshitori tsho ir thusaho u ita tsenguluso ya uri William o Talifha nahone o Di imisela?	<ul style="list-style-type: none"> • William o isa phanḽa na u guda na u vhalo naho o litsha tshikolo. • William o vhone tshifanyiso tsha tshi pelupelu a dzhia tsho ya y u tshi ita. • William o ṭoḽa zwishumiswa zwa tshipelupelu tshawe dzharatani ya golozi dzi si tsha shumaho. • William o ṭoḽa dzharatani ya golozi dzi sat sha shumaho naho o vha a tshi kolelwa nyefulwa. • William ho ngo ima nga tshipelupelu tshitu - o ita tshipelupelu tshi hulwane u thusa muṅwe na muṅwe!



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - takadza
 - takadzaho
 - gwara
 - ramafhungo

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḑisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḑane dzițhoho	<i>Sumbani țhoho u sumba u humbula no bonya mațo</i>
U wana thandululo nga tshihaḑu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oțhe</i>

THERISANO YA MAŊWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha n̄wale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshițori hetshi...
William o tandulula thaidzo ya...
William a nga taluswa sa muthu a takadzaho ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwițuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoțhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso in̄we na in̄we ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha n̄ekane phindulo na vhañwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.



U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḲu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu katelwa na thangi.

eu	uo	d
z	l	a
v	h	m
e	k	i

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **eu** / na / **uo** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**d**/-/**z**/-/**eu**/-/**l**/-/**a**/ = **dzeula**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **eu** / or / **uo** /
- 6 Kha vha sumbedze vhana u vhumba maipfi, sa: /**l**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/ = **lala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḲowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **eu, uo**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **dzeula, vheula, muomva, muoki**

PHUROGIREME YA U ṪHAḲUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minutes

Thevhelaughala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬHAṬHUVHA

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha Ṇwale ṭhoho i tevhelaho, mbudziso na zwirangi zwa mafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, vha dzi ṭalutshedze arali hu na ṭhodea iyo.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe, vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha ḁo tea u vula bugu dzavho dza Ṇdowedzo, vha Ṇwala deithi na ṭhoho, na phindulo dza mbudziso.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho kha ngudo, kha vha ambe nga phindulo na vhagudi vha vha tendele u khakhulula mushumo wavho.

TSHIPELUPELU TSHA WILLIAM

- 1 William o hulela gai?
William o hulela...
- 2 William o guda hani u ita tshipelupelu?
William o guda u ita tshipelupelu ...
- 3 Ni humbula u nga William ndi muthu ḁe? Ndi ngani?
Ndi humbula u nga William ndi muthu ...ngauri...

TSHIPELUPELU TSHA WILLIAM

- 1 William o hulela gai?
William o hulela Wimbe / Malawi.
- 2 William o guda hani u ita tshipelupelu?
William o guda u ita tshipelupelu nga u tou vhala buguni.
- 3 Ni humbula u nga William ndi muthu ḁe? Ndi ngani?
Ndi humbula u nga William ndi muthu wa vhuḁiimiseli kona u ḁisa muḁagasi kha kusi kwa hawe.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

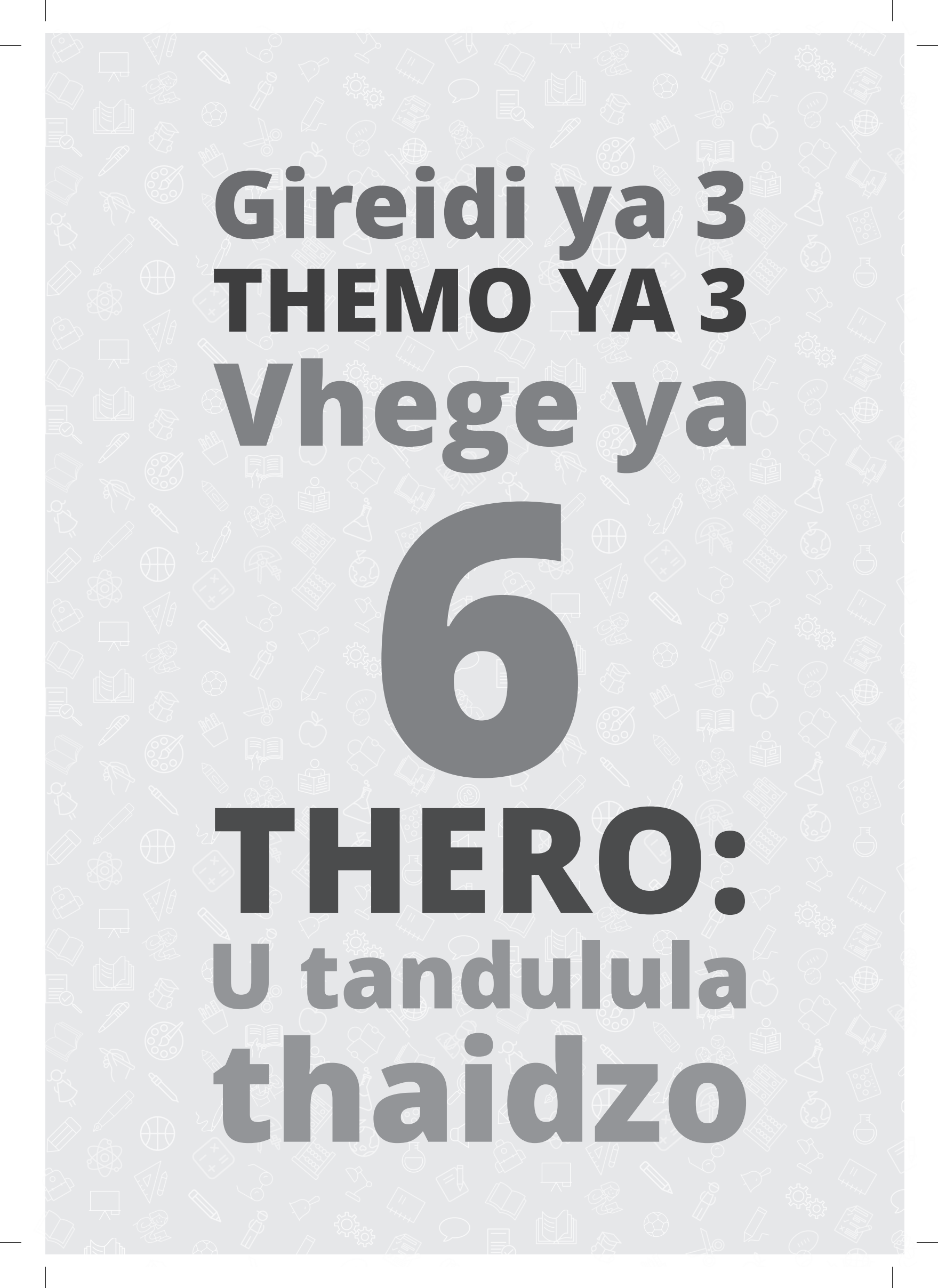


U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, geometric shapes), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 3
Vhege ya

6

THERO:
U tandulula
thaidzo



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: Zwifanyiso zwo ḷebulwaho zwa thangana ya murole vho tandululaho thaidzo mivhunduni ya havho; Zwifanyiso zwa William Kamkwamba na Kelvin Doe.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso shangoni nga vhuphara nga thangana ya murole vho itaho uri hu vhe na tshanduko mivhunduni ya havho sa William na Kelvin.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza ḷaiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 30 – 32, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 36, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 37-39, Kha ri shume.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha muthu a ne a ni thusa u tandulula thaidzo.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ła phanda ła tshiṭori tsha Bugu Khulwane: **Kelvin Doe: DJ we a tou fombe!**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero i no pfi: U tandulula thaidzo
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ła **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi thaidzo dzifhio dze ra ṭangana nadzo kha zwiṭori ṅaṅwaha?
 - b Thaidzo dzo tandululwa hani?
 - c Ndi ṅḽila dzifhio dzavhuḽi dzine dza nga thusa u tandulula thaidzo?
 - d Ndi ṅḽila dzifhio dzi si dzavhuḽi dzine dza tandulula thaidzo?
 - e Ndi ngani u tandulula thaidzo zwi zwa ndeme?

DIVHAMAIPIFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - fombe
 - beṭiri
 - bveledza

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḽisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḽane dzithoho	<i>Sumbani ṭhoho u sumba u humbula no bonya maṭo</i>
U wana thandululo nga tshihaḽu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oṭhe</i>



Munwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u n̄walela vha n̄wale deithi na thoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha ite muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u n̄wala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Mbevha i khou ḽa tshisi.
 - 2 Nnda i kudzela makumba.
 - 3 Munna u vhona vhtushilo hawe sa ha ndeme.
 - 4 Mufumakadzi o naka.
 - 5 Nngu i ḽa hatsi.
 - 6 Khovhe i ḽa zwivhungu.
- 4 Tshi tevhelaho, kha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄walulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha n̄wale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ḽalutshedze muḽwalo wavho wa u pomba uri u i n̄walwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḽa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Mbevha i khou ḽa tshisi.
Dzimbevha dzi khou ḽa tshisi.
 - 2 Nnda i kudzela makumba.
Dzinnda dzi kudzela makumba.
 - 3 Munna u vhona vhtushilo hawe sa ha ndeme.
Vhanna vha vhona vhtushilo hawe sa ha ndeme.
 - 4 Mufumakadzi o naka.
Vhafumakadzi vho naka.
 - 5 Nngu i ḽa hatsi.
Dzinngu dzi ḽa hatsi.
 - 6 Khovhe i ḽa zwivhungu.
Dzikhovhe dzi ḽa zwivhungu.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhalala kana u n̄wala.
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Kelvin Doe: DJ we a tou fombe!**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḽi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoḽhe nga khathihi, vha sa imi



U Nwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

THOHO: Kha vha hambule nga tshinwe tsha zwiṭori zwe vha vhala naṅwaha. Kha vha ṅwale luṅwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha thaidzo ire tshiṭorini, na uri yo tandululwa hani.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10.

NDUGISELO

- Kha vha ṅwale mutevhemuṭoli wa nzudzanyo kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u ṅwala ngudo.
- Kha vha ṅwale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA/U EDITHA:

- 1 Ndo ṅwala u nga ndi khou amba na muṅwe?
- 2 Ndo ṅea manweledzo a tshiṭori?
- 3 Ndo ṅwala mihumbulo yanga nga ha ṅḽila dzine ri nga shumisa u tandulula thaidzo?
- 4 Ndo lumelisa na u pendela zwavhuḽi (Hanu...) (Wanu...)?
- 5 Ndi na mafhungo a 10 o fheleaho?
- 6 Ndo peḽeṽa maipfi zwavhuḽi?
- 7 Ipfi ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽi thoma ḽeḽeredanzi?
- 8 Fhungo ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽo shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho?

U MODEḽA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NṅE NDI...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli ṅṽha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetomveto ṅṽha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaxhi kana i tshi ṽoḽa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḽa kha vha sumbedze vhagudi ṅḽila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅḽowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u ṅwala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kiḽasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṽanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u ṅwala.

- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou n'wala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshesele, kha vha n'wale vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

5 Thangulwe 2020

Vhuvifhi ha u guda nga zwitshu: zwiowa

Ha Lungibe,

Ri khrou guda nga ha u vandukula thaidzo. Ndo vha ndi ^htoi khrou toda u ni vhudza nga ha totitoni ^htoi no pfi totikoko totiowa ^htoa fojo.

Kha tretoti totitoni fojo o pfukutheka kha

y totikoko totiowa.

thazo ^{le}ndi ya uni u khrou othengedzwa tafa totikokoni totiowa.

ndo vha ndi ^htoi khrou toda u ni vhudza nga ha tretoti totitoni ngami toti na vhumani na ^htoa vho Ramathengebe vha toi toda u thusa fojo. vho mu ea zwienda zwa baba ya mibenzhe, vha mu vhudza uni a dzhebebe ^{le}kha thimu ya baba ya mibenzhe zwa zwa thusa nga ha u othengedzwa ha fojo.

ndo guda uni ndi zwanhudi u thusa vharwe

totifhinga tototthe na u vha na vhubenda na muzi ni za vha divhi.

y Mufunwa
 (thembekibe)



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo Ya Mibvumo, U Fhandekanya Na U Ṭanganya

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

NṆE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ia**
- 2 Kha vha bule ipfi: **miano**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/ia/-/n/-/o/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vuhvili wa ipfi ilo: /ia/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u vhuraru wa ipfi ilo: /n/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo /o/
- 8 Kha vha nṱwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **miano**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/ia/-/n/-/o/= **miano**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /mia/
- 11 kha vha bule dungo la vuhvili la ipfi ilo: /no/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: /mia/-/no/ = **miano**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ia**
- 2 Kha vha bule ipfi: **siana**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /s/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuhvili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ia/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /n/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuna wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /sia/-/na/
- 8 Kha vha nṱwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **siana**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /sia/-/na/= **siana**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /sia/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u vhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /na/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /sia/-/na/ = **siana**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: maipfi a **ia**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-4 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **miano**
 - 2 **siana**
 - 3 **vhia**
 - 4 **via**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

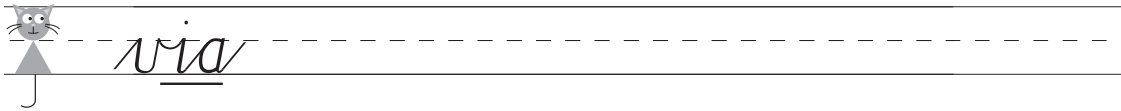
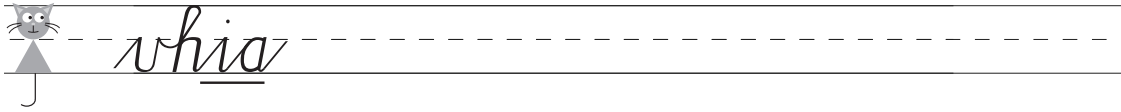
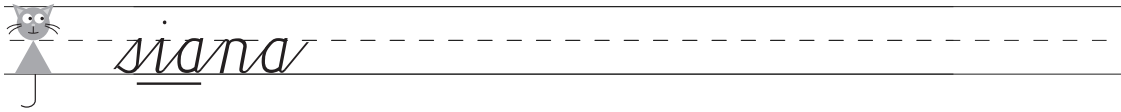
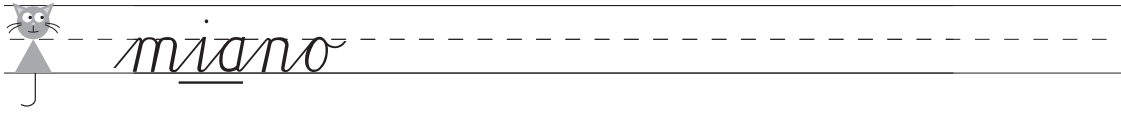
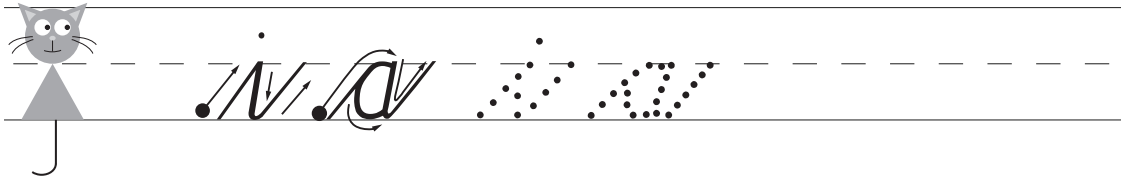


Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **ia**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi kha vha talele mibvumo kha maipfi o nwalwaho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MAKE CONNECTIONS

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<u>Kelvin Doe: DJ we a tou fombe!</u>	Namusi, ri ḑo isa phanḑa na u tumanya vhukati ha hetshi tshiṭori na tsho vhalwaho vhege yo fhiraho nga ha Tshipelupelu tsha vhuṭali tsha William.
Hetshi tshiṭori tsho ḑisendeka kha tshiṭori tsha Keli Doe tsha vhukuma. Kelvin ndi muthu wa u tumbula ane a shumisa vhusiki na u ḑiimisela a tshi thusa muvhundu wa hawe.	Ndi nga ḡea vhuṭumani nga bugu ye ra vhala nga ha William. Vhuvhili ha izwi zwiṭori ndi zwa vhukuma. Zwi amba nga ha muthu we a shumisa vhusiki u thusa vhaṅwe.
Kelvin o bebwa Freetown, Sierra Leone. Musi Kelvin a tshi aluwa vhahura vhawe Freetown ho vha hu na thambo nnzhi dza muḑagasi, fhedzi vho vha vha sa sokou ḑisa muḑagasi mahayani a vhatu. Mavhone ṭhamusi o vha a tshi ḑa luthihi nga vhege. Mahayani a vhatu ho vha hu tshi dzula hu na swiswi.	Kha William na Kelvin a hu na we ha hawe ha vha hu na muḑagasi musi vha tshi aluwa!
Musi Kelvin e na miṅwaha ya 10, o dzhia tsheo ya u thusa vhahura vhawe nga u tandulula thaidzo ya muḑagasi. Kelvin o thoma u kuvhanganya tsimbi dzo laṭwaho, o dzhia zwishumiswa na thundu dza muḑagasi dzo pwashekanaho. O zwima u bva kha bini ḑa malaṭwa a tshi ya kha liṅwe a tshi buḑa na Freetown a tshi ṭoḑa u wana malaṭwa e avha a tshi khou a ṭoḑa uri a ḑigudise.	Ndi nga ita vhuṅwe vhuṭumanyi vhukati ha Kelvin na William - vhoṭhe vho dzhia tsheo ya uri ndi vhone vha no ḑo ḑisa muḑagasi mivhunduni ya havho.
Kelvin a kona u fhedza awara dzi na tshivhalo a tshi khou tumekanya zwipiḑa zwa kale, zwa zwithu zwo vundeaho zwa muḑagasi a tshi khou ita uri zwi shume. O ḑi funza vhuinzhiniara kha u lingedza a tshi khakha fhedzi o tou fombe lwo kalulaho.	Kelvin na William vhoṭhe vho ḑi funza vhuinzhiniara! Vhuvhili havho vho vha vhatu vhaṭuku vho ḑiimiselaḥo vhukuma.
Tshifhinga tsha musi Kelvin e na miṅwaha ya 13, o vha o no sika beṭiri nga u shumisa zwishumiswa zwe a risaikḑa hu tshi katelwa soda, esidi tsimbi na theipi. Beṭiri yo vha i na maanḑa zwe ya kona u funga miḑi yoṭhe kha muvhundu wa, zwa mu thusa u shuma kha vhutumbuli vhuswa.	William na Kelvin vhoṭhe vho ḑisa mavhone mahaya avho na mahayani a vhahura vhavho!

L̥inwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Kelvin a kona u pfa nga ha khempe ya vhusiki i no khou tshimbizwa nga muswa wa Sierra Leone a no pfi David Sengeh. David o itela vhaswa khaedu u humbula nga ha thaidzo dzi kondaho dzine mivhundu ya havho yo livhana nadzo vha de khempeni u dzi tandulula.</p> <p>Kelvin o dzhia tsho ya uri vhaswa kha muvhundu wa hawe vha toda ipfi. Kelvin a kuvhanganya tshigwada vha humbela thendelo ya u ya khempeni u bvedza tshinwe na tshinwe tshine vha tshi toda uri vha tshimbizwa tshilitshi tsha radio, arali ro vha ri na tshilitshi tsha radio, ro vha ri tshi do kona u amba nga ha zwithu zwi kwamaho muvhundu wa hashu na Sierra Leone lothe, ndi Kelvin a tshi talutshedza.</p>	<p>Ndi nga tumanya William na Kelvin ngauri vhothe vho shumisa zwikili u thusa uri mivhundu ya havho i vhe ya khwiye. A vho ngo sokou shumisa vhuinzhiniara u khwiya matshilo avho.</p>
<p>Khempeni ya David, Kelvin o fhaa tshirathisi tsha radio na zwinwe zwishumiswa zwi no todea musi vha tshi hashu kha tshilitshi tsha radio ya muvhunduni wa hawe.</p>	<p>Kelvin na William vhothe vho shumela u thivha todea dza mivhundu ya havho. Kelvin o ita zwothe zwa zwa tshilitshi tsha radio ngauri ndi zwe a humbula uri muvhundu wa hawe vha a zwo toda. William o ita zwothe zwe zwa vha zwi tshi khou todea kha u bommba maqi a tshi ya kha zwilina mabulasini ngauri o vhona uri vhatu vha a zwi toda.</p>
<p>Musi o no fhaa zwothe zwi no todea, Kelvin a dzudzanya vhashumi vha tshothe. Tshilitshi tsha Radio yawe tsha thoma u hashu mafungo, u vhala mihumbulo ya vhatu yo tou nwalihaho, u tamba nyimbo. Kelvin u divhea nga la DJ Focus. Dzina la kelvin lo da nge a a tenda uri wa tou fombe, u tumbula tshinwe na tshinwe zwi a konadzea!</p>	
<p>Tshilitshi tsha radio tsha vhuṭali ha Kelvin ndi hone vhutumbuli he David a vha a tshi khou vhu lavhelela. Muhumbulo muhulwane wa David wo vha u wa u bvedza zwigidi zwa vhatu vhaswa vhe vha vha vhe na muloro wa u tandulula thaidzo kha vhahura vhavho. David o tenda uri Kelvin o vha e na tshikili na lutamo lwa u shandula zwa tshifinga tshidaho zwa vhatu Sierra Leone. Vhutumbuli ha tshilitshi nga Kelvin zwo mu winisa tshipuga tsha kha khempe ya David ya tshilimo.</p>	<p>David o nyanyulwa nga vhusiki ha Kelvin. Ramafungo na vhatu u mona na lifhasi vho nyanyulw nga vhusiki ha William. Vhothe ndi vhaswa vha nyanyulaho.</p>

VHEGE YA 6

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>David a thoma u humbula Kelvin sa murathu. O vha a tshi khou ṭoḡa u thusa Kelvin u tatamudza mihumbulo na zwikili nga u shuma na vhaṅwe dzi inzhiniara. David a thusa u dzudzanyela Kelvin uri a dzhenele mbekanyamushumo dzo khetheaho dza dzi inzhiniara ngei Yunivesithi ya America i no pfi MIT.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumanyi. William na Kelvin vho vha vhe na mashudu vhoṭhe a u ḡivhiwa na u thusiwa nga vhathu u swikelela kha zwikhala zwa pfunzo nnzhi!</p>
<p>Kelvin o vha a tshi tou vha na miṅwaha ha 16 fhedzi, e ene muthu muṭukusa we a rambiwa kha hei mbekanyamushumo. Hezwi zwo tou vha zwa u thoma Kelvin a tshi bva Sierra Leone. Kelvin o funa tshikhala tsha u shuma na dzi inzhiniara dzi re na tshenzhemo a ḡo kona u guda khavho. Fhedzi Kelvin o pfa o ṭuvha hayani- nga maandḡa mmeawe.</p>	
<p>Kelvin o amba hezwi kha inthaviu, 'U konḡelela na lutamo ndi zwa ndeme kha u alusa vhukoni ha vhusiki.'</p> <p>U swika nazwino, Kelvin o isa phanḡa na u konḡelela na lutamo lwa u tshimbidza tshitiṭshi tsha radio, u tumbula zwiṅwe, U thusa u ita matshilo a vhaṅwe vhathu uri a vhe khwiṅe muṭani wa hawe, muvhunduni na shangoni.</p>	<p>William na Kelvin vhoṭhe u swika zwino vha kha ḡi shumela u khwiṅisa matshilo a vhaṅwe vhathu.</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Kelvin o alutshela ngafhi?</p>	<p>O alutshela Freetown, Sierra Leone.</p>
<p>Dzina ḡa miswaswo ḡa Kelvin ngei radioni ndi ḡifhio?</p>	<p>Dzina ḡa we ḡa miswaswo ḡo vha ḡi DJ Focus.</p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni nga ita vhuṭumanyi vhuḡhio vhukati ha William na Kelvin?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vhoṭhe vho ḡifunza vhuinzhiniara. • Vhoṭhe vho aluwa hu si na muḡagasi. • Vhoṭhe vho dzhia tsheo ya u tandulula thaidzo ya muḡagasi mivhunduni ya havho. • Vhoṭhe vho vha vhe na vhusiki na ṭhuṭhuwedzo kha vhathu. • Nzw.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru



Nyito Dza OraḲa

Minete ya 15

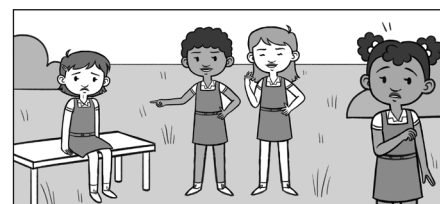
ḲIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - fana
 - U ḱuvha hayani
 - vhusiki

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḡisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḡane dzithoho	<i>Sumbani ḱhoho u sumba u humbula no bonya maḱo</i>
U wana thandululo nga tshihaḡu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oḱhe</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḲTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiḱtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḱwe na tshiḱwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshele zwiḱtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḱtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḱee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḱwe na muḱwe wavho a tshi anetshele tshiḱtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḱtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḱtori zwa vhaḱwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḱwe ngavho zwiḱtori zwavho.





U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ou**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khou**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**kh**/-/ **ou** /
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**kh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**ou**/
- 6 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **khou**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**kh**/-/**ou**/= **khou**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: /**khou**/
- 9 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri vha vhumbe ipfi: /**khou**/= **khou**

RINE RI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ou**
- 2 Kha vha bule ipfi **tolou**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**t**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**o**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**l**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**ou**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**t**/-/**o**/-/**l**/-/**ou**/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tolou**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: / **t** /-/**o**/-/**l** /-/**ou**/ = **tolou**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /**to**/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /**lou**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**to**/-/**lou**/ = **tolou**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: maipfi a **ou**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-3 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:

1 kh

2 ou

3 tolou

- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

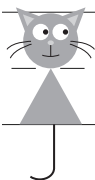


Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba


- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḁere maḁuku na u pomba: **ou**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miḁana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza n̄dowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha maipfi/mafhungo o n̄walwaho.




ou ou



khou

 *tou*

 *tolou*

 *Uha khou tolou lila.*

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha hambule nga tshinwe tsha zwiḡori zwe vha vhala ḡanwaha. Kha vha ḡwale luḡwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha thaidzo ire tshiḡorini, na uri yo tandululwa hani.

MUSHUMO: Kha vha ḡwale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Ha...

Ri khou guda nga ha u tandulula thaidzo. Ndo vha ndi tshi khou ḡoḡa u ni vhudza...

Kha tshiḡori hetsho...

Thaidzo ndi...

Ndo vha ndi tshi khou ḡoḡa u ni vhudza nga tshiḡori hetshi ngauri...

Ndi hambula...

Ndo guda...

Waḡu

...

NDUGISELO: Vha sa a thu thoma nyito ya u ḡwala, kha vha ḡwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḡA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (N̄NE NDI A ITA...)

- 1 Kha vha hambudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuḡoli kha u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha hambudze vhagudi uri ḡamusi ri ḡo anḡadza na u ḡea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maḡwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ḡwalulula hani tshipiḡa tsha maḡwalwa avho, vha ḡwale na ḡhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI A ITA ...)

- 1 Kha vha ḡee vhagudi bugu dza ḡdowedzo kana rali zwi tshi konadzea bammbiri ḡa A4 uri vha ḡwalele maifhi khaḡo uri vha kone u ḡea muḡwalelwa vhurifhi uvho.
- 2 Kha vha ḡee vhagudi ndaela ya u ḡwala deithi na ḡhoho: **Luḡwalo lwa u tandulula thaidzo**

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya mafheleloni a vhurifhi.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kiḁasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA N̄EA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḁe vha vhalele kiḁasi mañwalwa avho.
- 4 Arali zwi tshi konadzea kha vha tendele vhagudi vha ṭuwe na marifhi avho hayani vha n̄ee muñwalelwa vhurifhi uho. Hezwi zwi ḁo thusa u sumbedza vhagudi ndeme ya u n̄wala vhurifhi.

17 Jhangube 2020

Vhuriftri ha u guda nga zwithu

Ha Lungibe,

Ri khrou guda nga ha u tandulula thaidzo. Ndo vha ndi tohi khrou toda u ni vhudza nga ha tohitroni tohi no pfi Jhikrolo tohiowa toha fojo.

Kha tretotri tohitroni fojo o pfukutheba kha tohikrolo tohiowa.

Jhaidzo ndi ya uni u khrou othengedzwa hafha tohikroboni tohiowa.

Ndo vha ndi tohi khrou toda u ni vhudza nga ha tretotri tohitroni ngauni tohi na vhumani na toha vha Ramathengebe vha tohi toda u thusa fojo. Vha mu ea zwienda zwa boba ya mibenzhe, vha mu vhudza uni a dzhebheba kha thimu ya boba ya mibenzhe zwe zwa thusa nga ha u othengedzwa ha fojo.

Ndo guda uni ndi zwavhudi u thusa vhaiwe tohifhinga tohithe na u vha na vhubenda na muoi ni oa vha divhi.

Mufunwa,

Jhembenkibe



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa



U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshentsha MaḲedere

NNE NDI...

- 1 Kha vha ṫalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṫhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **ṫolou, tou**
- 3 ,Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **ṫolou, tou**
- 4 Kha vha ṫalutshedze vhagudi phambano idzo , sa and maḲedere o fhambanaho, fhedzi maḲedere ayo maṅwe oṫhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **miano, siana**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **miano, siana**
- 4 Kha vha ṫalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **khou**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **khulu , khakha , khokho , khekhe , khuhu**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **siana**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṫalutshedze uri ho tshentshwa maḲedere afhio. **fana, vhana, yelana**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: MAKE CONNECTIONS

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<u>Kelvin Doe: DJ we a tou fombe!</u>	Namusi, ri ḡo isa phanḡa na u vhambedza tshiṭori tsha William na Kelvin. Namusi ri ḡo isa phanḡa nga ha uri William na Kelvin vho fhambana hani.
Hetshi tshiṭori tsho ḡisendeka kha tshiṭori tsha Kelvi Doe tsha vhukuma. Kelvin ndi muthu wa u tumbula ane a shumisa vhusiki na u ḡiimisela a tshi thusa muvhundu wa hawe.	
Kelvin o bebwa Freetown, Sierra Leone. Musi Kelvin a tshi aluwa vhahura vhawe Freetown ho vha hu na thambo nnzhi dza muḡagasi, fhedzi vho vha vha sa sokou ḡisa muḡagasi mahayani a vhatu. Mavhone ṭhamusi o vha a tshi ḡa luthihi nga vhege. Mahayani a vhatu ho vha hu tshi dzula hu na swiswi.	Kelvin na William vho alutshela fhethu ho fhambanaho. William o alutshela kusini kuṭuku ngei Malawi, hu uri Kelvin o alutshela ḡoroboni khulwane ngei Sierra Leone.
Musi Kelvin e na miṅwaha ya 10, o dzhia tsho ya u thusa vhahura vhawe nga u tandulula thaidzo ya muḡagasi. Kelvin o thoma u kuvhanganya tsimbi dzo laṭwaho, o dzhia zwishumiswa na thundu dza muḡagasi dzo pwashekanaho. O zwima u bva kha bini ḡa malaṭwa a tshi ya kha ḡiṅwe a tshi buḡa na Freetown a tshi ṭḡa u wana malaṭwa e avha a tshi khou a ṭḡa uri a ḡigudise.	Ndi humbula uri William nae o tou zwima zwe a vha a tshi khou zwi ṭḡa. William o kolelwa, fhedzi kha Kelvin hu vhonala hu si na we a mu ita tshiḡahela musi a tshi khou pala kha bini ḡa malaṭwa.
Kelvin a kona u fhedza awara dzi na tshivhalo a tshi khou ṭumekanya zwipiḡa zwa kale, zwa zwithu zwo vundeaho zwa muḡagasi a tshi khou ita uri zwi shume. O ḡi funza vhuinzhiniara kha u lingedza a tshi khakha fhedzi o tou fombe lwo kalulaho.	Vhuvhili havho Kelvin na William vho ḡifunza nga ha vhuinzhiniara, fhedzi William o guda kha bugu. Kelvin o shumisa u lingedza a tshi khakha.
Tshifhinga tsha musi Kelvin e na miṅwaha ya 13, o vha o no sika beṭiri nga u shumisa zwishumiswa zwe a risaikḡa hu tshi katelwa soda, esidi tsimbi na theipi. Beṭiri yo vha i na maanḡa zwe ya kona u funga miḡi yoṭhe kha muvhundu wa, zwa mu thusa u shuma kha vhutumbuli vhuswa.	Kelvin na William vhoṭhe vho ḡisa muḡagasi kha mivhundu ya havho fhedzi nga ṅila dzo fhambanaho. Kelvin o sika beṭiri, hu uri William o ita tshipelupelu.
Kelvin a kona u pfa nga ha khempe ya vhusiki i no khou tshimbizwa nga muswa wa Sierra Leone a no pfi David Sengeh. David o itela vhaswa khaedu u humbula nga ha thaidzo dzi konḡaho dzine mivhundu ya havho yo livhana nadzo vha ḡe khempeni u dzi tandulula.	William na Kelvin vho shumisa zwikili zwavho u swikelela ṭhoḡea dza mivhundu ya havho. Fhedzi ha ṭhoḡea dzavho dze vha dza hone dzo fhambana.

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Kelvin o dzhia tsheo ya uri vhaswa kha muvhundu wa hawe vha ṭoḡa ipfi. Kelvin a kuvhanganya tshigwada vha humbela thendelo ya u ya khempeni u bveledza tshinwe na tshinwe tshine vha tshi ṭoḡa uri vha tshimbidze tshitiṭtshi tsha radio, arali ro vha ri na tshitiṭtshi tsha radio, ro vha ri tshi ḡo kona u amba nga ha zwithu zwi kwamaho muvhundu wa hashu na Sierra Leone ḡoṭhe, ndi Kelvin a tshi ṭalutshedza.</p>	
<p>Khempeni ya David, Kelvin o fhaṭa tshirathisi tsha radio na zwiṅwe zwishumiswa zwi no ṭoḡea musi vha tshi hashu kha tshitiṭtshi tsha radio ya muvhunduni wa hawe.</p>	
<p>Musi o no fhaṭa zwoṭhe zwi no ṭoḡea, Kelvin a dzudzanya vhashumi vha tshoṭhe. Tshitiṭtshi tsha Radio yawe tsha thoma u hashu mafhungo, u vhala mihumbulo ya vhathu yo tou ṅwaliwaho, u tamba nyimbo. Kelvin u ḡivhea nga ḡa DJ Focus. Dzina ḡa kelvin ḡo ḡa nge a a tenda uri wa tou fombe, u tumbula tshinwe na tshinwe zwi a konadzea!</p>	<p>William na Kelvin vho tou fombe kha u ita zwithu zwo fhambanaho. Ndi humbula uri hezwi zwo itwa ngauri vho vhona ṭhoḡea dzo fhambanaho kha mivhundu ya havho. Kha muvhundu wa William ho vha hu na gomelelo vha tshi khou ṭoḡa maḡi a u sheledza zwiṅwa zwavho. Fhedzi, Kelvin o vha a tshi dzula ḡoroboni hune vhathu vha sa lime. Ene o vhona uri vhathu vha khou ṭoḡa ṅḡila ya u dzula vha tshi ḡivha na u amba nga zwithu zwavho.</p>
<p>Tshitiṭtshi tsha radio tsha vhuṭali ha Kelvin ndi hone vhutumbuli he David a vha a tshi khou vhu lavhelela. Muhumbulo muhulwane wa David wo vha u wa u bveledza zwigidi zwa vhathu vhaswa vhe vha vha vhe na muloro wa u tandulula thaidzo kha vhahura vhavho. David o tenda uri Kelvin o vha e na tshikili na lutamo lwa u shandula zwa tshifhinga tshidaho zwa vhathu Sierra Leone. Vhutumbuli ha tshitiṭtshi nga Kelvin zwo mu winisa tshiphuga tsha kha khempe ya David ya tshilimo.</p>	
<p>David a thoma u humbula Kelvin sa murathu. O vha a tshi khou ṭoḡa u thusa Kelvin u tatamudza mihumbulo na zwikili nga u shuma na vhaṅwe dzi inzhiniara. David a thusa u dzudzanyela Kelvin uri a dzhenele mbekanyamushumo dzo khetheaho dza dzi inzhiniara ngei Yunivesithi ya America i no pfi MIT.</p>	<p>William na Kelvin vhoṭhe vho wana thuso i tshi bva kha vhaṅwe. Kelvin o wana thuso kha muṅwe wa muvhundu wa hawe we a mu thusa u wana pfunzo nanzhi. Fhedzi vhathu vhe vha thusa William vho bva kha ḡifhasi ḡoṭhe.</p>
<p>Kelvin o vha a tshi tou vha na miṅwaha ha 16 fhedzi, e ene muthu muṭukusa we a rambiwa kha hei mbekanyamushumo. Hezwi zwo tou vha zwa u thoma Kelvin a tshi bva Sierra Leone. Kelvin o funa tshikhala tsha u shuma na dzi inzhiniara dzi re na tshenzhemo a ḡo kona u guda khavho. Fhedzi Kelvin o pfa o ṭuvha hayani- nga maṅḡa mmeawe.</p>	

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Kelvin o amba hezwi kha inthaviu, 'U konḡelela na lutamo ndi zwa ndeme kha u alusa vhukoni ha vhusiki.'</p> <p>U swika nazwino, Kelvin o isa phanḡa na u konḡelela na lutamo lwa u tshimbidza tshitiḡtshi tsha radio, u tumbula zwiḡwe, U thusa u ita matshilo a vhaḡwe vhatu uri a vhe khwiḡe muḡani wa hawe, muvhunduni na shangoni.</p>	<p>Mafhedziseloni, William na Kelvin vho vha vhatu vha ḡhuḡhewedzo vho itaho uri mivhundu ya havho l vhe ya khwiḡe nga nḡila dzavho!</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Kelvin o dzhia tsho ya u fhaḡa tshitiḡtshi tsha radio?	Ngauri o humbula uri muvhundu wa hawe wo vha u tshi khou ḡoḡa fhethu ha u kovhekana mihumbulo na ḡea mihumbulo.
Ndi mini William o fhaḡa tshipelupelu tshihulu muvhunduni wa hawe?	Ngauri ho vha hu na gomelelo vhatu vha tshi khou ḡoḡa maḡi a u ḡavha zwiḡiwa.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Itshi tshitiḡori tsho fhambana hani na tshitiḡori tsha William?	<ul style="list-style-type: none"> • Kelvin na William vho vhona ḡhoḡea dzo fhambanaho mivhunduni ya havho. • Kelvin na William vho alutshela fhethu ho fhambanaho. • Kelvin na William vho ḡigudisa vhuinzhiniara nga nḡila dzo fhambanaho. • Nzw.



U Vhalu Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bammbiri ḡa U shumela ḡa U vhalu 6.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhalu.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalu mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalu kana nyito dza u vhalu.

Lavhutanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - U lingedza na u khakha
 - zwima
 - bveledza

Maipfi	Maitele
Ndi na thaidzo, na inwi-vho!	<i>ḡisumbeni ni kone u sumba khonani</i>
Kha ri kuḡane dziḡhoho	<i>Sumbani ḡhoho u sumba u humbula no bonya maḡo</i>
U wana thandululo nga tshihaḡu	-
Ri siye thaidzo murahu!	<i>Sumbani murahu nga magunwe oḡhe</i>

THERISANO YA MAḊWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḡori hetshi...
Ndi humbula uri Kelvin u...ngauri...
Tshiḡori hetshi ngauri tshi tshimbilelana na thero 'U tandulula thaidzo' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḡwe na iḡwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḡasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḲu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu katelwa na thangi.

ia	ou	v
m	n	o
s	h	k
ṭ	l	a

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **ia** / na / **ou** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: /v/-/h/-/ia/ = **vhia**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **ia** / **kana** / **ou** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /l/-/a/-/l/-/a/ = **lala**

VHEGE YA 6

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **ia, ou**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe **miano, siana, vha, khou, ṭolou**)

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMEKANYA

NYITO YA ORAḶA YA U ṆEA MANWELEDZO A TSHIṬORI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḁo tea u *humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maṅwalwa*.
- 2 Ri ḁo lavhelesa hune ha vha na u fana na hune ha vha na fhambano hone.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
- 5 **Tshiṭori itshi tshi amba nga...**(mafhungo 2-3)
Tshithihi tshine William na Kelvin vha fana ngatsho ...
Tshithihi tshine William na Kelvin vha fhambana ngatsho ndi ...
Ndi takalela tshiṭori tsha Kelvin / William ngauri...
- 6 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḁivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḁa zwi re na ndeme fhedzi.
Nga u modela/u edzisela kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshitori hetshi tshi amba nga Kelvin Doe**. *O ḁi gudisa vhuinzhiniara a isa muḁagasi muvhunduni wa hawe. Tshithihi tshine William na Kelvin vha fana ngatsho vhoṭhe vhuvhili havho vho tou ḁigudisa u ita muḁagasi. Tshithihi tshine William na Kelvin vha fhambana ngatsho ndi vho tou ḁigudisa nga ṅḁila dzo fhambanaho. **Ndi takalela tshiṭori tsha Kelvin / William ngauri** o bvedza tshitiṭshi tsha radio tsho fhelaho.*
- 7 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u *humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maṅwalwa*.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara dzavho u ṅekana mihumbulo. /Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 9 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḁi i vhe fhethu huthihi.
- 10 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshitori hetshi tshi amba nga Kelvin Doe**. *O ḁi gudisa u ita muḁagasia, o ita betiri na tshitiṭshi tsha radio. Tshithihi tshine William na Kelvin vha fana ngatsho vhoṭhe vhuvhili havho vho thusa vhadzulapo vha mivhundu yavho. Tshithihi tshine William na Kelvin vha fhambana ngatsho ndi uri vhone ṭhodea dza vhadzulapo vhavho dzo fhambanaho. **Ndi takalela tshiṭori tsha William ngauri** ngavhe hu si ene muvhundu wa hawe wo vha u tshi ḁo vha u tshi kha ḁi tambula na ṅamusi. O vha thusesa.*



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

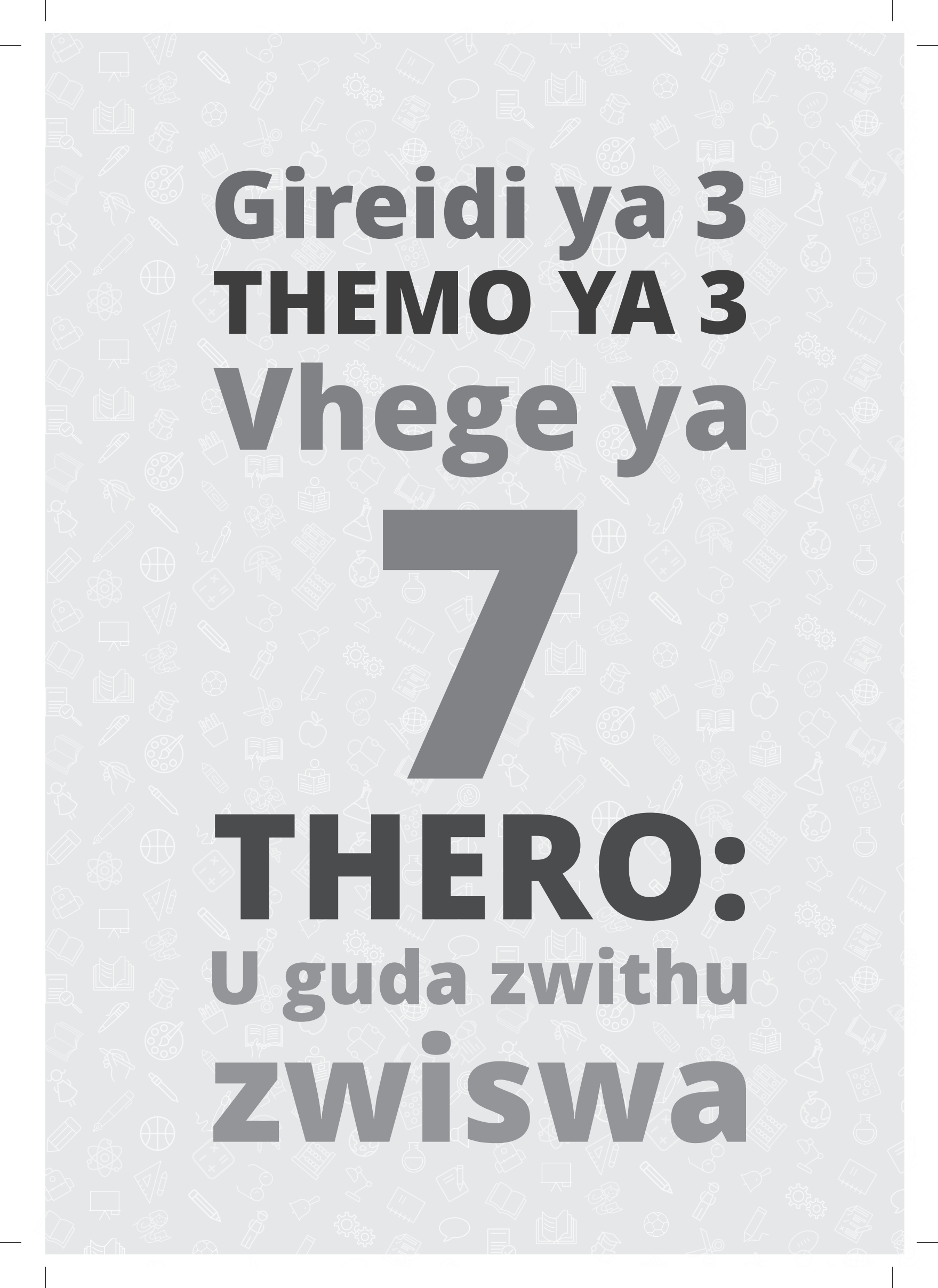


U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, plus signs), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 3
Vhege ya

7

THERO:
U guda zwithu
zwiswa



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi:sa tsumbo: Mitambo i re na ndaela dzo leluwaho dzine vhagudi vha vhala vha kona u tamba.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Nḍila dzine wa nga vha makone kha zwithu zwiswa.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada zwi tshi ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 40, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 41, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 42, Kha ri vhale na Siaṭari ḷa e 43, Kha ri nḱwale.

Nyito ya 4: Kha vha nḱwale dayari nga zwiṭwe zwiswa zwine vha ṭoḍa u guda.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Zandile a tshi khou shumisa inthanete kha tshiṭori tsha bugu khulwane: Zandile u shumisa inthanete
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: U guda zwithu zwiswa
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ĵa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri guda hani zwithu zwiswa?
 - b Ndi zwifhio zwine na tama u zwi guda?
 - c Ndi nnyi ane a nga thusa u ni gudisa?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - ṭhoḍisiso
 - inthanete
 - mafhungo

Maipfi	Maitele
Kha inthnethe ndi hune raya	-
U wana vhuṭali na ṅdivho	Vho sumba ṭhoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roṭhe kana u woṭhe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanḁa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya ṅṅa
Ri guda zwithu misi yoṭhe	-
Nga u tou thothonya gugujū!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha



Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ñwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2-5:
 - 2 Nne
 - 3 Rine
 - 4 Inwi
 - 5 Ene
 - 6 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwale maipfi a thomaho nga masala o ñewaho afho ntha.
- 6 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwisa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Nne ndi la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzanga.
 - 2 Rine ri la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzashu.
 - 3 Inwi ni la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzanu.
 - 4 Ene u la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzawe.
 - 5 Vhone vha la makipikipi na dzhusi nga bureiki na khonani dzavho.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: Zandile u shumisa inthanete
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

TḤOHO: Kha vha nḵwale luṅwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya u thoma I ḍo vha nga tshenzhemo ye vha vhuya vha vha nayo nga u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya vhuvhili i ḍo vha nga zwine vha ṭoḍa u zwi guda.

MUSHUMO: Kha vha nḵwale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10 a re na pharagirafu ya mbili.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite mutevhe

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu nḵwala.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga mihumbulo ya luṅwalo lwavho, sa:
Ndo guda u shumisa khamera. Ndo tou ḍigudisa! Ndi khou ṭoḍa u guda tshiFrench. Ndi humbula u nga ndi ḍo ṭoḍa mugudisi – kana nda shumisa App!

U EDZISELA/U MODEḶA: (NḶE NDI ...)

- 1 Kha vha nḵwalele vhagudi fureme ya u pulana luḶa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **mutevhe** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḶa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

<p><u>Mbudziso dza u pulana</u></p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vho guda nga ha mini? 2 Vho gudisa hani? 3 Tshenzhemo yo vha I hani? 4 Vho guda mini nga ha u guda zwithu zwiswa? <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vha tama u guda mini? Ndi ngani? 2 Vha do gudisa hani? 3 Vha vhona u nga tshenzhemo ya hone I do vha i hani? 4 Ndi zwifhio zwine vha do guda kha pharagirafu 1 zwine zwa do vha thusa matshelo? 	<p><u>Pulane</u></p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U shumisa khamera. Nga u dzhia zwifanyiso. 2 Ndo renga bugu nda i vhala. Nda kona u ita ndowe ndowe tshifhinga tshothe. 3 Yo vha tshenzhemo yavhuḽi ngauri zwikili zwanga zwo do khwiḽisea nga maanḽa! 4 Ndo guda uri muthu u tea u ita ndowe ndowe tshifhinga tshothe musi a tshi khou guda zwithu zwiswa. <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 TshiFrench. Ndi takalela luambo. Ndi vhona zwi zwa ndeme u ḽivha nyambo dzo fhambanaho. 2 Ndi do shumisa App kha luḽingothendeleki lwanga. 3 Ndi humbula u nga zwi do takadza naho zwi tshi do ḽi vha na khaedu. Zwi do ḽoḽa ndi tshi shumesa. 4 Ndo guda uri u guda zwithu zwiswa zwi ḽoḽa u tshi ita ndowe ndowe tshifhinga tshothe. Ndi do dzula ndi tshi ḽihumbudza u ita ndowe ndowe u guda TshiFrench.
---	---

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIḽIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Vha vha vhudze vhagudi vha bonye maḽo vha humbule nga musi zwithu zwiswa zwine vha ḽoḽa u guda.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ḽee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha do ḽwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ḽee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ḽwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

PulanePtanaginabu 1

1. U diitela mariki wanga wa ikhofhemi.
2. Ndo tabela vidio ya yujotubu kha kutingo kwa mmre anga nda di funza kharo.
3. Yo vha totrenzhemo yavhudi ngaruni muniwe na muniwe tu ne nda dzula hone o vha a tohi khou toda ndi tohi mu itela -vho!
4. Ndo guda uni zwi toda ndowendowe ngzi u guda tohithu tohiowa uni u vhe makone kharotro.

Ptanaginabu 2

1. U diitela zwiamlano zwanga.
2. Ndi do tabela dzividio kha yujotubu.
3. Ndi humbuka uni zwi do tankadza. Ndi do ita zwiamlano zwiamlano zwavhudi zwi ne mmre anga vha oi kone u owikerebela u zwi nenga. Ndi humbuka uni zwi do ita muotumo mungzi.
4. Ndo guda uni u guda tohithu tohiowa zwi toda ndowendowe na uni a oi tohifhinga tohithu tohi vha tohavhudi nga kwa u thoma. Ndi tea u humbuka uni ndi oongo vha na gonolva



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili



U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Vusuludze Mibvumo, U Tanganya Na U Fhandekanya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ea**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhea**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/vh/-/ea/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/vh/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/ea/**
- 6 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhea**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/vh/-/ea/ = vhea**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: **/vhea/**
- 9 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri vha vhumbe ipfi: **/vhea/= vhea**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ea**
- 2 Kha vha bule ipfi: **peama**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/p/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/ea/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/m/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? **/a/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/p/-/ea/-/m/-/a/**
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **peama**
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u tanganyisa mibvumo kha ipfi navho **/p/-/ea/-/m/-/a/= peama**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: **/pea/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: **/ma/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/pea/-/ma/ = peama**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: **maipfi a ea.**

- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho
 - 1 **vhea**
 - 2 **sea**
 - 3 **rea**
 - 4 **tshea**
 - 5 **peama**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, a u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

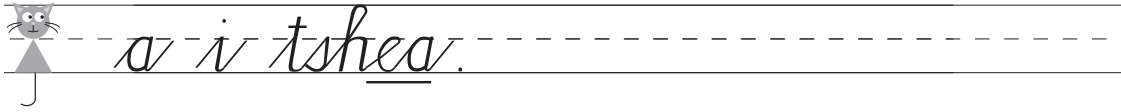
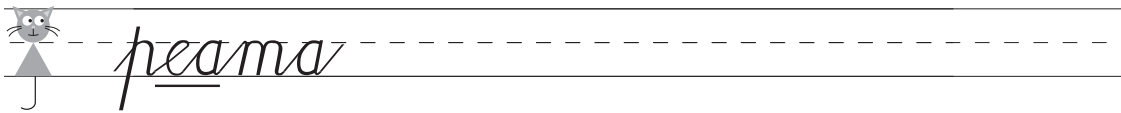
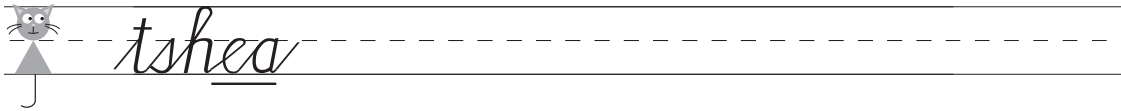
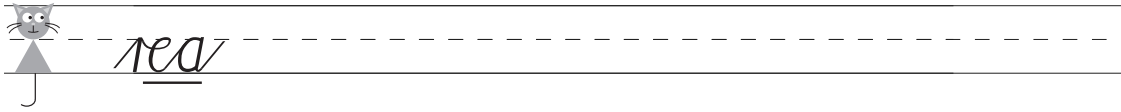
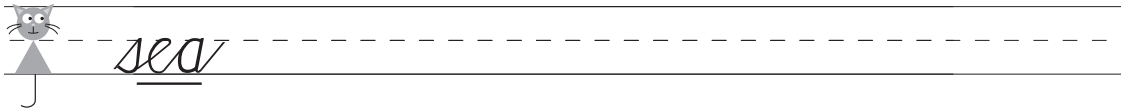
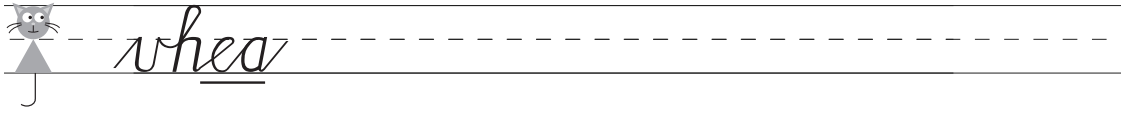
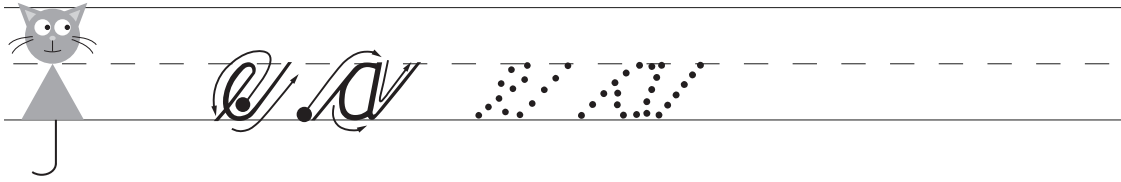


Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **ea**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬODULUSA MAṬWALWA

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Zandile u shumisa Inthanethe</p> <p>Zandile u funa siṭiroberri. Fhedzi siṭiroberri dzo vha tshi ḡura vhengeleni!</p> <p>Liṅwe ḡuvha, mme a Zandile vho vha vha tshi khou sedza mbeu ya mafhuri. Mmawe vho sudzulusa raga, vha tshi khou ṭoḡa mbeu.</p> <p>Ndi hone Zandile a vhona phakhethe ya mbeu ya siṭiroberri!</p> <p>‘Mmawe, ndi khou humbela, r inga kona u renga idzi mbeu’ Musi a tshi vhudzisa.</p> <p>Mmawe vha sedza mutengo RVho amba vha ri, ‘Eish! A dzo ngo tshipa!’ Fhedzi vho tenda nga ṭhoho vha dzhia mbeu.</p>	<p>Zandile o wana mini vhengeleni?</p> <p>Hoo! O wana phakhethe ya mbeu ya siṭiroberri ine vha nga ṭavha siṭiroberri tshavho hayani.</p>
<p>Hayani, mme a Zandile vha p’hakhethe ya mbeu ya siṭiroberri. ‘A thi athu vhuya nda dzi ṭavha! Hu amba mmawe. ‘ Ni tea u ṭoḡa nḡila i ne ya ḡo ita uri dzi aluwe zwavhuḡi.’</p> <p>‘Fhedzi ndo humbula uri mbeu dzoṭhe dzi a fana.’ Hu amba Zandile.</p> <p>‘Mbeu dzo fhambanaho dzi ṭoḡa zwithu zwo fhambanaho, Mmeawe vha a ṭultshedza.</p> <p>‘Dziṅwe mbeu dzi ṭoḡa ḡuvha li ṭuku. Driwe mbeu dzi ṭoḡa ḡuvha liṅzhi. Dziṅwe mbeu dzi ṭoḡa maḡi maṭuku. ḡziṅwe mbeu dzi tshi ṭoḡa maḡi manzhi</p>	<p>Ndi nga’ni zwimedzwa zwi tshiṭoḡa u hula?</p> <p>Ndi vhona, zwiṅwe zwimedzwa zwi ṭoḡa ḡuvha na maḡi zwiṭhuku, zwiṅwe zwimedzwa zwi ṭoḡa ḡuvha na maḡi manzhi. Fhedzi zwimedzwa zwoṭhe zwi ṭoḡa ḡuvha na maḡi</p>
<p>Zandile ha ṭoḡi u luza na mbeu na nthihi ya siṭiroberri, dzo vha dzi tshi khou ḡura!</p> <p>‘Nd inga vha na vhuṭanzi vhuḡhio uri siṭiroberri tshi aluwe?’ Zandile a tshi ḡivhudzisa.</p>	<p>‘Zandile u ḡi vhudzisa mini?’ Hoo! U ḡivhudzisa nḡila i ne a nga ita uri mbeu yawe l mele zwavhuḡi.</p>
<p>Zandile o bvela nḡa. O vhona muhura wavho, Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. ‘Zandile o bvela nḡa. O vhona muhura wavho, Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. O amba ari, ‘Ndi matsheloni GuGu. ‘Aa! hu amba Gugu Minah.</p> <p>‘Vho no vhuya vha ṭavha siṭiroberri?’ ndi Zandile a tshi vhudzisa. ‘Haai, a thi athu. Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. O mba ari, ‘Ndi matsheloni GuGu, ‘Gugu Minah vhari, ‘Aa!’</p>	<p>Zandile o vhudzisa mini kha Gugu Minah?</p> <p>Zandile o vhudzisa Gugu Minah arali vho no vhuya vha ṭavha siṭiroberri.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Zandile o vhudzisa ari, 'Vho no vhuya vha țavha sițiroberi?', 'Haai,' a thi athu!' ndi musi vha tshi fhindula.</p>	
<p>Đuvha ȷi tevhelaho kereke yo no bva, Zandile a vhona khonani ya mukomana wawe, Lindi, O amba a ri, 'Aaa! Lindi,'</p> <p>'Aaa! Zandile,' Ho fhindula Lindi.</p> <p>'No no vhuya na țavha sițiroberi?' Ndi Zandila a tshi vhudzisa.</p> <p>'Haai, a thi athu vhuya. Sori' Musi a tshi amba.</p>	<p>Zandile o vhudzisa mini kha Lindi?</p> <p>Zandile u vhudzisa Lindi aralia o no vhuya a țavha sițiroberi.</p>
<p>Madekwana hayo, Mukomana wa Zandile, Sonto, a founa e Johannesburg. Mmawe vha ņekedza Zandile founu.</p> <p>'Ndi zwifhio zwiswa?' Sonto u a vhudzisa.</p> <p>'A hu zwinzhi, Mmawe vho ngwanela phakhethe ya mbeu dza sițiroberi! Ndi țođa u dzi țavha, fhedzi a thi đivhi uri hani?' O amba zwenezwo.</p> <p>Sonto ori, 'Ni nga wana tshiņwe na tshiņwe kha Inthanethe!' humisani founu ta mmawe, ndi đo ni rumela data nyana.'</p>	<p>Zandile u amba na nnyi kha founu? Hoo! U amba na Sonto mukomana wawe, kha founu.</p>
<p>Vhusiku hoho, Mmawe vha vulela Zandile Inthanete. 'Sonto o ni rumela data nyana,' Hu amba mmawe, vha tshi mu ņea founu.</p> <p>Nga nțha kha siațari ho pfi Google.'</p> <p>'Ndi tea u ita mini?' hu vhudzisa Zandile.</p> <p>'Thaiphani zwi ne na țođa,' hu țalutshedza mmawe.</p> <p>Zandile a thaipha: Ndi nga țavhisa hani u țavha sițiroberi. Ni kone u puțedza bathoni ya u țođa.</p>	<p>Zandile o vha a tshi khou țođa mini kha Inthanete? Hoo! Zandile o vha a tshi khou țođa uri u țavhisa hani sițiroberi.</p>
<p>Minetse i si minzhi nga murahu, mutevhe wa video na atikili zwa bvelela. Zandile a puțedza 'tamba' kha video.</p>	<p>Hu na phindulo nngana kha mbudziso ya Zandile? Hoo! Ndi a zwi vhoni, hu na phindulo 4 kha mbudziso.</p>
<p>Đuvha ȷitevhelaho tshikolo tshi tshibva, Zandile a bvela nņa na mbeu yawe.</p> <p>O țavha mbeu hu ne ha vha na đuvha kha dzharața. o țavha mbeu kha tshifaredzi, sa zwe a zwi wana kha video. O sheledza mbeu.</p> <p>Ha khou kona u lindela mitshele l tshi bvelela!</p>	<p>Zandile o đivhisa hani mațavhele a mbeu?</p> <p>O guda uri hani kha video ye a i țalela kha Inthanete! Sedzani – u đivha zwi ne a đo ita!</p>
<p>Đuvha ȷitevhelaho tshikolo tshi tshibva, Zandile a bvela nņa na mbeu yawe.</p>	<p>Zandile o đivhisa hani mațavhele a mbeu?</p> <p>O guda uri hani kha video ye a i țalela kha Inthanete! Sedzani – u đivha zwi ne a đo ita!</p>

Liñwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
O țavha mbeu hu ne ha vha na đuvha kha dzharața. o țavha mbeu kha tshifaredzi, sa zwe a zwi wana kha video. O sheledza mbeu. Ha khou kona u lindela mitshelo I tshi bvelela!	
Mbudziso thevheli	Phindulo
Mme a Zandile vho mu rengela mini vhengeleni?	Vho mu rengela phakhethe ya sițiroberi.
Zandile o shumisa mini u guda nga ha u țavha mbeu dza sițiroberi?	O shumisa founu ya mme awe. O shimisa gugulu. O shumisa Inthanete.
Zandile o guda mini nga ha u țavha sițiroberi?	<ul style="list-style-type: none"> • guda uri zwimedzwa zwa sițiroberi zwi țođa awara dza 8 dza masana a đuvha đuvha liñwe na liñwe. • guda uri hezwi zwimedzwa zwi țođa mađi manzhi. • O guda uri u tea u lindela vhege 4 zwadzo u wana mutshelo
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Zandile o guda hani u țavha sițiroberi?	<ul style="list-style-type: none"> • O țođa kha inthanete. • Mukomana wawe Sonto o rumela data kha founu ya mme awe. O shumisa Inthanete. • O țalela video ye ya musumbedza mațavhele a mbeu dza sițiroberi.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nđila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri ła U shumela ła U vhala 7.**
- 2 Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Łavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha țalutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Łavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha đadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha țalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhararu



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

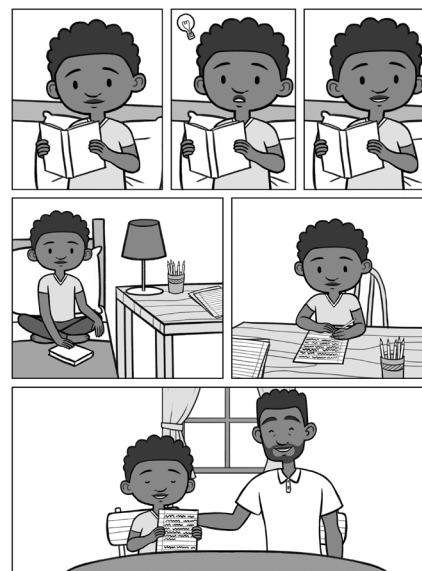
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - zwishumiswa
 - athikiĵi
 - ĵaiburari
 - hadzima

Maipfi	Maitele
Kha inthanethe ndi hune raya	-
U wana vhuțali na nĵivho	Vho sumba țhoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roțhe kana u woțhe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanĵa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya nnĵa
Ri guda zwithu misi yoțhe	-
Nga u tou thothonya guguĵu!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȶORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȶuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiȶori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshȶori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muinwe na muinwe wavho a tshi anetshelela tshȶori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȶori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiȶori zwa vhanwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhanwe ngavho zwiȶori zwavho.





U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Tanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ui**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muila**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/ui/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /ui/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo/a/
- 8 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muila**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u tanganya mibvumo uri vha sike ipfi: : /m/-/ui/-/l/-/a/= **muila**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi: /mui/
- 11 Kha vha bule dungo la u vhuvhili la ipfi: /la/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a tanganya uri a vhumbe ipfi: /mui/-/la/= **muila**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ui**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muingameli**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /m/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ui/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ng/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṭhanu wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /m/
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhurathi wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /e/
- 9 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhusumbe wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /l/
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fedzisela wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /i/
- 11 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /m/-/ui/-/ng/-/a/-/m/-/e/-/l/-/i/
- 12 Kha vha nwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **muingameli**
- 13 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: /m/-/ui/-/ng/-/a/-/m/-/e/-/l/-/i/= **muingameli**
- 14 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio? /muin/
- 15 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /ga/
- 16 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: /me/
- 17 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuṅa la ipfi ilo ndi lifhio?: /li/
- 18 Tell learners to blend the syllables to make a word: /muin/-/ga/-/me/-/li/ = **muingameli**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄ho: **maipfi a ui**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-2 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **muila**
 - 2 **muingameli**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

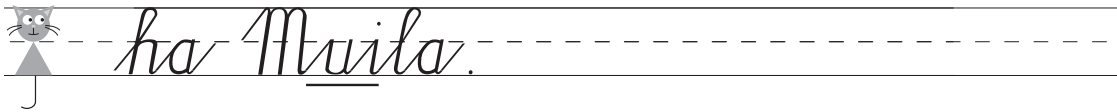
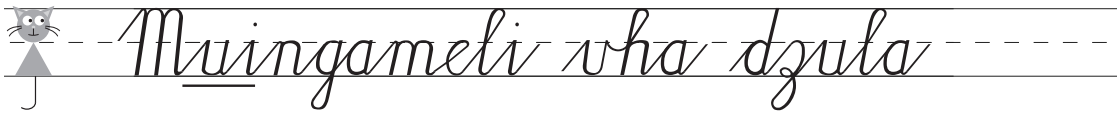
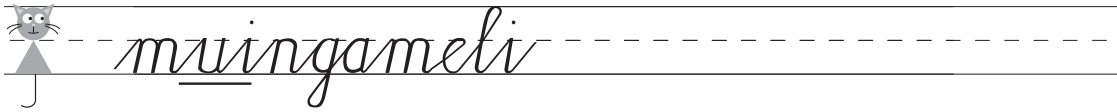
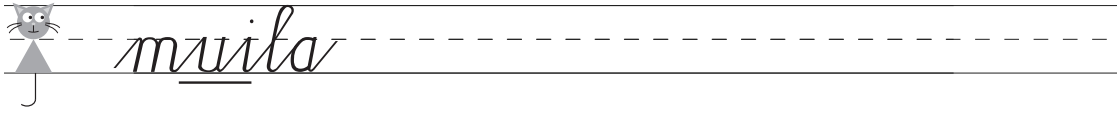
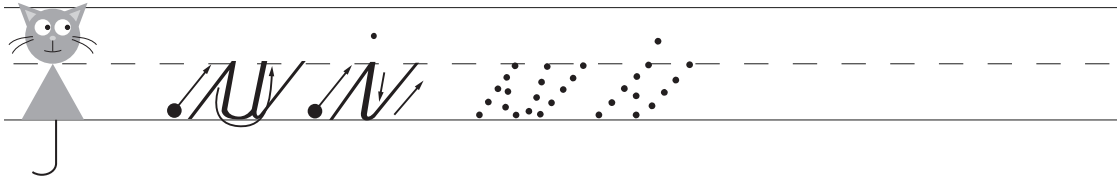
Maipfi: _____

**Muñwalo:**

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **ui**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza ndowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talēla mibvumo kha maipfi/mafhungo o n̄walwaho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale lūnwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya u thoma I ḁo vha nga tshenzhemo ye vha vhuya vha vha nayo nga u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya vhuvhili i ḁo vha nga zwine vha ṭoḁa u zwi guda.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10 a re na pharagirafu ya mbili.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Ha...

Ndi khou ni n̄walela ndi tshi khou ni vhudza nga...

Ndo guda nga...

U guda zwithu zwiswa zwo... ngauri...

Ndo guda uri...

Tshi tevhelaho, Ndi ṭoḁa u guda ...ngauri...

Ndi ḁo...

Zwino ndi a ḁivha...

Waṅu

...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḂA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modeḂa/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yaṅu, sa:
Ha Livhuwani
Ndi khou ni n̄walela ndi tshi khou ni vhudza nga musi we nda guda khamera. Ndo guda u dzhia zwinepe. *Ndo guda nga* u vhalu bugu nga ha khamera. *U guda zwithu zwiswa zwo* n̄nea tshenzhemo yavhuḁi nga maanda **ngauri** ndo khwiṅisa tshikili

tshanga. **Ndo guda** uri u guda zwithu zwiswa zwi toda u tshi ita ndowe ndowe tshifhinga tshothe.

Tshi tevhelaho, Ndi toda u guda tshi French ngauri ndi vhona zwi zwa ndeme u guda nyambo nnzhi.

Ndi do shumisa *App* ya lutingothendeleki lwanga. Ndi humbula u nga zwi do takadza u guda TshiFrench. **Zwino ndi a divha** uri ndi tea u tshi shumesa!

Wanu...

Mutshidzi

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: **Vhurifhi ha u guda zwithu zwiswa: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze manwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

22 Jhanguke 2020

Vhuniifhi ha u guda nga zwithu: zwiowa

Ha,
 ndi ikhou ni riwanbera ndi totu toda u ni vhuza nga ha
 totuifinga totu nda guda u diitbera mariki wanga wa
 totuifhatuwo wa labi. Ndo guda nga u tanbera ikha
 fu jothubu ikha kutingo kwa mme anga. U guda totuifwe
 totuifhu totuifwa ndi totuifemmo yavhudi ngani muniwe na
 muniwe tume nda dzula tume u toda ndi totu
 muitbera - vho. mariki yanga yo tuma uni vhatu vha
 dzube vho totuifberdza. Ndo guda uni u guda totuifhu
 totuifwa zwi toda ndowendowe ngzhi uni u vhe markone
 ikhatoto.

totuifvhenkato, ndi tankanbera u guda uni ndi nga di
 itebera hani mariki ya totuifhatuwo ngani ndi a kona
 u di itera zwiambano zwavhudi zwi ne mme anga vha
 nga oi owikerbera u zwi nenga. Ndi do tanbera video ikha
 fu jothubu.

ndi humbuka uni zwi do ita muumo mungzhi. Ndo guda
 uni u guda totuifhu totuifwa zwi toda ndowendowe na uni
 a oi totuifhinga totuifhe totuif totuif vha totuifvudi nga kwa
 u thoma. Ndi tea u humbuka uni ndi oongo vha na gonob -
 va!

Mufunwa,
 phubioiwe



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Talukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshentsha Maḷedere

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅḍowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **sea, rea**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **rea, sea**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /r/ na /s/maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vhea, tshea**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **vhea, tshea**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **ṅdila**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **dyambila, mbila, ṅdila, tila**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **peama**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **guma, ima, mema, fama, oma**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬODULUSA MAṆWALWA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zandile u shumisa Inthanethe</p> <p>Zandile u funa siṭiroberri. Fhedzi siṭiroberri dzo vha tshi ḡura vhengeleni!</p> <p>Liṅwe ḡuvha, mme a Zandile vho vha vha tshi khou sedza mbeu ya mafhuri. Mmawe vho sudzulusa raga, vha tshi khou ṭoḡa mbeu.</p> <p>Ndi hone Zandile a vhona phakhethe ya mbeu ya siṭiroberri!</p> <p>‘Mmawe, ndi khou humbela, r inga kona u renga idzi mbeu’ Musi a tshi vhudzisa.</p> <p>Mmawe vha sedza mutengo vho amba vha ri, ‘Eish! A dzo ngo tshipa!’ Fhedzi vho tenda nga ṭhoho vha dzhia mbeu.</p>	<p>Ndi nga’ni Zandile o ṭoḡa u renga siṭiroberri?</p> <p>Zandile u khou ṭoḡa u ṭavha siṭiroberri. U funa u dzi ḡa., fhedzi dzi a ḡura.</p>
<p>Hayani, mme a Zandile vha p’hakhethe ya mbeu ya siṭiroberri. ‘A thi athu vhuya nda dzi ṭavha! Hu amba mmawe. ‘Ni tea u ṭoḡa ṅḡila i ne ya ḡo ita uri dzi aluwe zwavhuḡi.’</p> <p>‘Fhedzi ndo humbula uri mbeu dzoṭhe dzi a fana.’ Hu amba Zandile.</p> <p>‘Mbeu dzo fhambanaho dzi ṭoḡa zwithu zwo fhambanaho, Mmeawe vha a ṭultshedza. ‘Dziṅwe mbeu dzi ṭoḡa ḡuvha ḡi ṭuku. Dziṅwe mbeu dzi ṭoḡa ḡuvha ḡinzi. Dziṅwe mbeu dzi ṭoḡa maḡi maṭuku. dziṅwe mbeu dzi tshi ṭoḡa maḡi manzhi</p>	<p>Ndi nga’ni mme a Zandile vha sa muthusi u ṭavha mbeu ya siṭiroberri?</p> <p>‘Hoo! Mme a Zandile vha nga si mu thuse ngaauri a vha athu vhuya vhaṭavha siṭiroberri na luthihi. A vha na ṅḡivho ya uri mbeu idzo dzi ṭavhiwa hani zwavhuḡi</p>
<p>Zandile ha ṭoḡi u luza na mbeu na nthihi ya siṭiroberri, dzo vha dzi tshi khou ḡura!</p> <p>‘Nd inga vha na vhuṭanzi vhuḡhio uri siṭiroberri tshi aluwe?’ Zandile a tshi ḡivhudzisa.</p>	<p>Ndi nga’ni Zandile a sa ṭoḡi na u luza mbeu?</p> <p>Hoo! Ndi a vhona-ndigauri dzo vha dzi tshi khou ḡura</p>
<p>Zandile o bvela ṅḡa. O vhona muhura wavho, Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. ‘Zandile o bvela ṅḡa. O vhona muhura wavho, Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. O amba ari, ‘Ndi matsheloni GuGu. ‘Aa! hu amba Gugu Minah.</p> <p>‘Vho no vhuya vha ṭavha siṭiroberri?’ ndi Zandile a tshi vhudzisa. ‘Haai, a thi athu. Gugu Minah, vho dzula ḡuvhani. O mba ari, ‘Ndi matsheloni GuGu, ‘Gugu Minah vhari, ‘Aa!’</p>	<p>Gugu Minah ndi vho nnyi? Gugu Minah ndi muhura wa Zandile.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Zandile o vhudzisa ari, 'Vho no vhuya vha ṡavha siṡiroberi?', 'Haai,' a thi athu!' ndi musi vha tshi fhindula.	
<p>Ḳuvha Ḳi tevhelaho kereke yo no bva, Zandile a vhona khonani ya mukomana wawe, Lindi, O amba a ri, 'Aaa! Lindi,'</p> <p>'Aaa! Zandile,' Ho fhindula Lindi.</p> <p>'No no vhuya na ṡavha siṡiroberi?' Ndi Zandile a tshi vhudzisa.</p> <p>'Haai, a thi athu vhuya. Sori' Musi a tshi amba.</p>	<p>Lindi ndi nnyi? Hoo, Lindi ndi khonani ya mukomana wa Zandile.</p>
<p>Madekwana hayo, Mukomana wa Zandile, Sonto, a founa e Johannesburg. Mmawe vha ḡekedza Zandile founu.</p> <p>'Ndi zwifhio zwiswa?' Sonto u a vhudzisa.</p> <p>'A hu zwinzhi, Mmawe vho ngwanela phakhethe ya mbeu dza siṡiroberi! Ndi ṡoḡa u dzi ṡavha, fhedzi a thi ḡivhi uri hani?' O amba zwenezwo.</p> <p>Sonto ori, 'Ni nga wana tshiḡwe na tshiḡwe kha Inthanethe!' humisani founu ya mmawe, ndi ḡo ni rumela data nyana.'</p>	<p>Sonto o thusa hani Zandile? Sonto o vhudza Zandile uri a nga wana phindulo kha Inthanethe. U ri u ḡo u ḡandile a jone u shumisa Inthanete kha founu ya mme awe.</p>
<p>Vhusiku hoho, Mmawe vha vulela Zandile Inthanete. 'Sonto o ni rumela data nyana,' Hu amba mmawe, vha tshi mu ḡea founu.</p> <p>Nga nṡha kha siaṡari ho pfi Google.'</p> <p>'Ndi tea u ita mini?' hu vhudzisa Zandile.</p> <p>'Thaiphani zwi ne na ṡoḡa,' hu ṡalutshedza mmawe.</p> <p>Zandile a thaipha: Nd inga ṡavhisa hani u ṡavha siṡirober. Ni kone u puṡedza bathoni ya u ṡoḡa.</p>	<p>Ndi nga'ni mme a Zandileandile Inthanete? Hoo! Ndi ngauri Sonto o rumela Zandile data uri a kone u wana uri u ṡavhisa hani mbeu yawe nga nḡila yone.</p>
<p>Minetse i si minzhi nga murahu, mutevhe wa video na atikili zwa bvelela. Zandile a puṡedza 'tamba' kha video.</p>	<p>Zandile o itisa hani uri video yo tambisa hani kha founu ya Mmawe? Hoo! Zandile o puṡedza batoni ya uri tamba – I to nga ṡhiraiengele.</p>
<p>Musi Zandile a tshi khou ṡalela video, o guda zwinzhi.</p> <p>O guda uri zwimedzwa siṡiroberi zwi ṡoḡa maḡi manzhi .</p> <p>O guda uri u tea u lindela vhege dzi no swika 4 u wana mutshelo.</p>	<p>Zandile o guda mini nga ha zwiṡiroberi na maḡi? Hoo! O guda uri zwiṡiroberi zwi ṡoḡa maḡi manzhi.</p>

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Ḑuvha liṭevhelaho tshikolo tshi tshibva, Zandile a bvela nṅḁa na mbeu yawe.</p> <p>O ṭavha mbeu hu ne ha vha na ḑuvha kha dzharaṭa. o ṭavha mbeu kha tshifaredzi, sa zwe a zwi wana kha video. O sheledza mbeu.</p> <p>Ha khou kona u lindela mitshelo l tshi bvelela!</p>	<p>Ndi nga'ni Zandile o ṭavha mbeu yawe ḑuvhani kha tshipiḑa tshi re na ḑuvha dzharaṭani? Hoo! Zwi itwa ngauri hezwi zwo vha zwiṅwe zwa zwithu zwe a guda kha musi a tshi khou ṭalela video.</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga'ni Mmawe vha songo thusa Zandile u ṭavha siṭiroberi?</p>	<p>Ngauri a vha athu u vhuya ṭavha na liṅwe ḑuvha.</p>
<p>Ndi nga mini Zandile o ṭavha mbeu kha miduba wo nakaho?</p>	<p>Ngauri ndi zwe a zwi vhona tshi ṭalela video.</p>
<p>Zandile o wanisa hani data ya u shumisa inthanete?</p>	<p>Mukomana wawe o mu rumela data kha founu ya mme awe ya u shumisa.</p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga'ni Zandile o shumisa inthanete?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi ṭoḑa u guda maṭavhele a mbeu ya siṭiroberi. • Ngauri a hu na we a mu vhudzisa we avha a tshi ḑivha maṭavhele a mbeu ya siṭiroberi. • Ngauri u nga guda tshiṅwe na tshiṅwe kha Inthanete.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḑila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḁasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **lavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḁasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **lavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḑadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - data
 - puṭedza
 - tsitsa

Maipfi	Maitele
Kha inthanethe ndi hune raya	-
U wana vhuṭali na nḡivho	Vho sumba ṭhoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roṭhe kana u woṭhe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanḡa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya nḡa
Ri guda zwithu misi yoṭhe	-
Nga u tou thothonya gugul!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori hetshi...
Arali ndi khou tea u shumisa inthanete, ndi ḡo ita ṭhoḡdisiso...
Hetshi tshiṭori tshi tshimbilelana na thero 'U guda zwithu zwiswa' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inḡe na inḡe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru. Hu katelwa na thangi.

ea	ui	v
h	s	r
t	p	a
m	l	n
g	e	i

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **ea** / na / **ui** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**v**/-/**h**/-/**ea**/ = **vhea**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **ea** / **or** / **ui** /
- 6 Kha vha sumbedze vhana u vhumba maipfi, sa: /**m**/-/**e**/-/**m**/-/**a**/ = **mema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **ea, ui**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **vhea, sea, rea, tshea, peama, muila, muingameli**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minutes

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬALA MAṆWALWANI

U ṆWALA THOLOKANYONḐIVHO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha Ṇwale ṭhoho i tevhelaho, mbudziso na zwirangi zwa mafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, vha dzi ṭalutshedze arali hu na ṭhoḑea iyo.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe, vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha ḑo tea u vula bugu dzavho dza Ṇdowedzo, vha Ṇwala deithi na ṭhoho, na phindulo dza mbudziso.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho kha ngudo, kha vha ambe nga phindulo na vhagudi vha vha tendele u khakhulula mushumo wavho.

ZANDILE U SHUMISA INTHANETE

- 1 Mme a Zandile vho renga mbeu ifhio?
Mme a Zandile vho renga mbeu ya...
- 2 Ndi zwifhio zwe Zandile a guda kha *Youtube video*?
O guda...
- 3 Ndi nnyi o tsivhudzaho Zandile u ita ṭhoḑisiso ya u ṭavha thobeila kha inthanete?
...u shumisa inthanethe.

ZANDILE U SHUMISA INTHANETE - PHINDULO

- 1 Mme a Zandile vho renga mbeu ifhio?
Mme a Zandile vho renga mbeu ya...
- 2 Ndi zwifhio zwe Zandile a guda kha *Youtube video*?
O guda u ṭavha mbeu ya
- 3 Ndi nnyi o tsivhudzaho Zandile u ita ṭhoḑisiso ya u ṭavha *sitiroberi* kha inthanete?
Mukomana wawe o mu tsivhudzaho u shumisa inthanethe.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

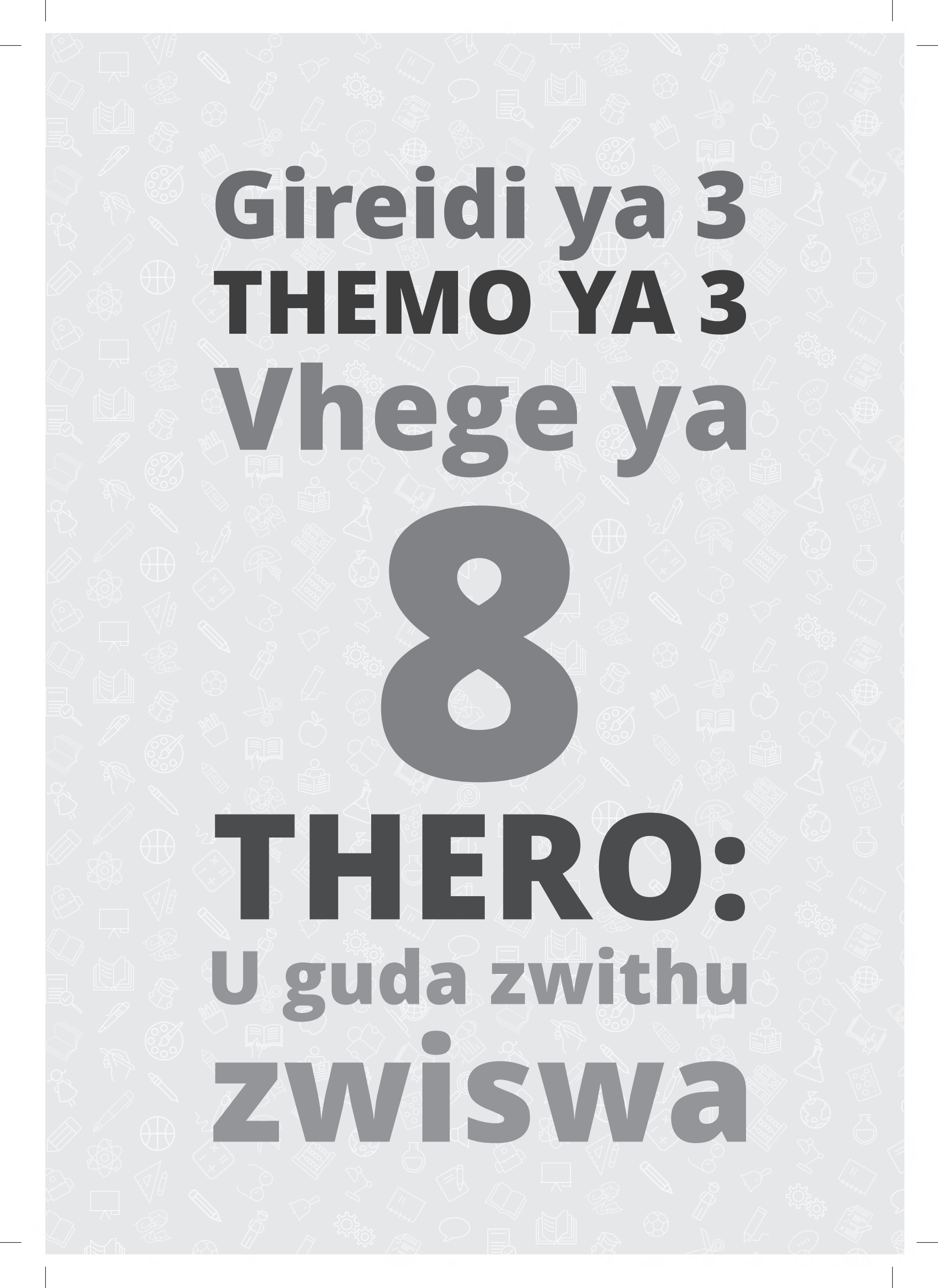


U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u guḁiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, geometric shapes), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 3
Vhege ya

8

THERO:
U guda zwithu
zwiswa



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi:sa tsumbo: kha vha humbele vhabebi vha vhagudi vha ṅwale mafhungo a si gathi nga ha tshifhinga tshe vha vhuya vha guda zwithu zwiswa na uri vho tshenzhemo ya hone yo vha i hani.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Nḍila dza u langula u fhela mbilu. Zwi a fhedzi mbilu u guda zwithu zwiswa, ngauri zwi ṭoḍa muthu a sa teledzi u lingedza na u sa shavha u khakha. Kha vha thuse vhagudi u tandulula nyimele yo raliho.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ṅdowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 44 na 45, Kha ri shume.

Nyito ya y 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 46 na 47, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 48 na 49, Kha ri shume

Nyito ya 4: ṅwalani dayari ni ambe nga tshifhinga tshe na vhuya lingedza u guda zwithu zwiswa.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati tsha phanḁa kha tshitori tsha bugu khulwane: Katherine Johnson ndi nnyi?
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ntswa i no pfi: U guda zwithu zwiswa
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha nḁwale dzina ĵa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḁhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwishumiswa zwifhio zwine zwa nga ri thusa u guda zwithu zwiswa?
 - b Ndi ngani ri tshi guda zwithu zwiswa?
 - c Ndi mini tshi itaho uri u guda zwithu zwiswa zwi nyanyule?
 - d Thaidzo ya u guda zwithu zwiswa ndi ifhio?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - astronoto
 - rambalo
 - talfha

Maipfi	Maitele
Kha inthnethe ndi hune raya	-
U wana vhuḁali na nḁivho	Vho sumba tḁoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roḁthe kana u woḁthe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanḁa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya nnḁa
Ri guda zwithu misi yoḁthe	-
Nga u tou thothonya gugulũ!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha



Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi na ṭhoho: **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa maipfi a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ñwala maipfi tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 khamera
 - 2 muthu
 - 3 televisheni
 - 4 luṯingo
 - 5 muliloni
- 4 Tshi tevhelaho, kha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete miṯanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṯalutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Khamera
dzikhamera
 - 2 muthu
vhathu
 - 3 televisheni
dzithelevisheni
 - 4 luṯingo
ṯingo
 - 5 muliloni
mililoni
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musu vha tshi khou vhala kana u ñwala.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Katherine Johnson ndi nnyi?
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṁhe nga khathihi, vha sa imi.



U Nwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

THOHO: Kha vha n̄wale lūnwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya u thoma I ḁo vha nga tshenzhemo ye vha vhuya vha vha nayo nga u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya vhuvhili i ḁo vha nga zwine vha ṭoḁa u zwi guda.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10 a re na pharagirafu ya mbili.

NDUGISELO:

- Kha vha n̄wale mutevhemuṭoli wa nzudzanyo kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u n̄wala ngudo.
- Kha vha n̄wale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili

MUTEVHEMUṬOLI WA U NZUDZANYA:

- 1 Ndo n̄wala u nga ndi khou amba na muñwe?
- 2 Ndo ṅea manweledzo a tshiṭori?
- 3 Ndo n̄wala mihumbulo yanga nga ha ṅdila dzine ri nga shumisa u tandulula thaidzo?
- 4 Ndo lumelisa na u pendela zwavhuḁi (Hanu...) (Waṅu...)?
- 5 Ndi na mafhungo a 10 o fheleaho?
- 6 Ndo peḽeṭa maipfi zwavhuḁi?
- 7 Ipfi ḽiñwe na ḽiñwe ḽi thoma nga ḽeḽeredanzi?
- 8 Fhungo ḽiñwe na ḽiñwe ḽo shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho?

U MODEḽA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NÑE NDI...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli ṅṅha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetomveto ṅṅha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭoḁa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḽa kha vha sumbedze vhagudi ṅḽila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅḽowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u n̄wala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.

- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u ṅwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaxhi ho ḍoweleaho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou ṅwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha ṅwale vhukhaxhi ho ḍoweleaho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaxhi havho.

22 Jhangube 2020

Vhuvhanga ha u guda nga zwiṭhu: zwiowa

^{Nomsa}
 ha,
 ndi khou ni inwanenka ndi toṭhi toṭha u ni vhuza nga ha
 toṭhiṭhinga toṭhe nda guda u diitenka maṱiki wanga wa
 toṭhiṭhatuwo wa kabi. Ndo guda nga u tanenka kha
 yuṭotubu kha kutingo kwa mme anga. U guda toṭhiṭhe
 toṭhiṭhu toṭhiowa ndi toṭhenemo yavhudi ngaṱi muṅwe na
 muṅwe hune, nda dzuka hone u toṭha ndi toṭhi
 muṭenka - vho. Maṱiki yanga yo tuxa uri vhatṭhu vha
 dzube vho toṭhenbedzea. Ndo guda uri u guda toṭhiṭhu
 toṭhiowa zwi toṭha ndowendowe ngṭhi uri u vhe mankone
 khatoto.

toṭhiṭhenkato, ndi tankanbenka u guda uri ndi nga di
 itenka hani maṱiki ya toṭhiṭhatuwo ngaṱi ndi a kona
 u di itenka zwiambano zwavhudi zwi ne mme anga vha
 nga oi owikene u zwi nenga. Ndi do tanenka video kha
 yuṭotubu.

ndi humbuka uri zwi do ita muṱimo muṅṭhi. Ndo guda
 uri u guda toṭhiṭhu toṭhiowa zwi toṭha ndowendowe na uri
 a oi toṭhiṭhinga toṭhoṭhe toṭhi toṭhi vha toṭhavhudi nga kwa
 u thoma. Ndi tea u humbuka uri ndi zongo vha na gonob-

va!
 Mufunwa,
 Phikioṱwe

VHEGE YA 8



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo Ya Mibvumo, U Fhandekanya Na U Ṭanganya

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

NṆE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **aa**
- 2 Kha vha bule ipfi: **baa**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /b/-/aa/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /b/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vhuvhili wa ipfi ḷo: /aa/
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **baa**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /b/-/aa/= **baa**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: / **baa** /
- 9 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: / **baa** /= **baa**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **aa**
- 2 Kha vha bule ipfi: **maanda**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? /m/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /aa/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /nd/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio?? /a/
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /m/-/aa/-/nd/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **maanda**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/aa/-/ **nd** /-/a/= **maanda**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /maa/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa vhuvhili ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /nda/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /maa/-/ **nda** / = **maanda**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ṅdowedzo vha ṅwale deithi na ṭhoho: maipfi a **aa**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṅwale nomboro 1-3 kha lumeme lwa bugu.

3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:

1 **maanda**

2 **saathu**

3 **baa**

4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.

5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoḁa i tshi gudwa.

6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.

7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

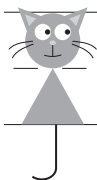
Muṅwalo:

Minete ya 15



Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **aa**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi kha vha talele mibvumo kha maipfi o nwalwaho.





aa


aa



maanda

 *saathu*

 *baa*

 *Maanda o dzula fhasi*

PHUROGIREME YA U ḲHADUKANYA MUḲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIḲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ḲODULUSANI MAḲWALWANI

Ḳinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Katherine Johnson ndi nnyi?</u></p> <p><i>'Katherine G. Johnson o hana u thivhelwa nga mulandu wa mbeu na murafho wawe nga ndavhelelo ya hone vha tshi khou hudza mikano ya zwine zwa nga swikelelwa nga vhathu.'</i> Muphuresidennde Barack Obama, 2015</p>	
<p>Ḳinwe ḲavhuḲanu Ḳa u dudela, Geeta na khotsi awe vho dzula murahu ha nḲu vho lavhelesa nḲha kha Ḳwedzi wo fhelelaho wa u penya.</p> <p>'Ndi ḲoḲa u ya Ḳwedzini Ḳinwe Ḳa maḲuvha! Ndi khou ḲoḲa u papamala ndi tshi khou mona hu si na tshi no nkokodzela fhasi!' Ndi Geeta a tshi lora.</p>	<p>Katherine Johnson ndi nnyi? Ndo guda henefha uri ndi makone wa Metse.</p>

VHEGE YA 8

Liṅwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>'A thi ṭoḡi u ni humbula ni tshi khou thuntsha ni kha rokhethe!' Vho Kapoor vho sea. Ṭhamusi ni tea u nga Katherine Johnson.'</p> <p>'Katherine Johnson ndi nnyi?' Ho vhudzisa Geeta.</p> <p>'O vha e ra-Metse wa vhuṭali. Ho ngo ya ṅwedzini, fhedzi a hu na we a vha a tshi nga vha o ya e si nae.' Ho ṭalutshedza Vho Kapoor.</p>	
<p>'Ndo vhala uri Katherine naho e muṭuku o vha e zwoṭhe,' Vho Kapoor vha vhudza Geeta. 'O vhala zwigoḡelo khabodoni ya tshiṭangani tsha hawe. O vhalela tshivhalo tsha maga ane a a tshimbila u ya tshikoloni!' O ita na u lingedza u vhalela tshivhalo tsha ṅaledzi kha lutombo.</p>	<p>Ndi mini zwe vho Vho Kapoor vha vhala nga ha Katherine? 'Hoo! Vho vhala uri sa ṅwana muṭuku o vhala Tshiṅwe na tshiṅwe.</p>
<p>'Katherine o thoma sekondari a tshi tou vha na miṅwaha ya 10 fhedzi. Humbulani arali no vha ni khou tea u thoma sekondari!' Hu amba Vho Kapoor. 'O thoma sekondari musi a tshi tou vha na miṅwaha ya 14!' O vha e makone kha Metse zwe dzi profesa vha ita khoso ntswa dzo khetheaho vha tshi itela ene.</p>	<p>Katherine o ya sekondari lini? Ndo vhala uri o vha a tshi tou vha na miṅwaha ya 10 fhedzi musi a tshi thoma sekondari.</p>
<p>Geeta o lingedza u humbula u ya sekondari madzuloni a u ya kha Gireidi U humbula ene muṅe o dzula kha desike khulu ya sekondari na vhana vhahulwane vha sekondari. O amba uri, 'A thi humbuli uri ndo lugela u ya sekondari zwino!'</p>	
<p>'Katherine o vha a tshi toda u vha muṭoḡulusi wa metse. O vha o ṭalifha nahone o pfumbudzwa. Fhedzi, o ḡa a avhelwa digirii, zwo vha zwi tshi konḡela vhafumakadzi, nga maanḡa vhafumakadzi vha vhathu vhatswu, u ṅewa mushumo wa lushaka holwo nga mulandu wa tshiṭalula tshe tsha vha tshi hone.</p>	<p>Ndi nga mini zwo konḡela Katherine u wana mushumo sa muṭoḡulusi wa Metse? Ndo guda uri ngauri o vha o livhana na khethululo sa mufumakadzi wa muthu mutswu</p>
<p>'Tshiṭalula ndi mini?' Geeta u vhudzisa khotsi awe.</p> <p>'Ndi u khethulula, ndi musi vhathu vha tshi tambudza vhaṅwe nga mulandu wa zwithu zwine vha nga si kone u zwi shandukisa- sa murafho kana mbeu. Katherine o dzhiwa sa muthu a si wavhuḡi nga vhaṅwe vhathu nga mulandu wa muvhala wa lukanda lwawe na mbeu.'</p> <p>Geeta a humbula nga ha tshifhinga tsha musi Malcolm a tshi mu kolela uri a nga si mu fhire nga Metse ngauri ndi musidzana. O amba uri, 'Tshiṭalula a si tshavhuḡi.' Nahone a si ngoho— Ndi wana maraga dza khwiṅe kha tshuṅwahaya ya Metse u fhira Malcolm!'</p>	<p>Katherine o fariswa hani? Ndo guda uri o vha a tshi farwa ungari a si wavhuḡi sa vhaṅwe nga mulandu wa muvhala wa lukanda lwawe na mbeu. O farwa nga ṅḡila ya tshiṭalula.</p>

Līnwalwa	U vhalā ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>‘Da’nu zwi humbula arali Malcolm o lingedza u dzhia bugu yaṅu ya tshuṅwahaya a ṅwala dzina ḽawe khayoy!’ Ndi Vho Kapoor vha tshi isa phanḽa. ‘Musi Katherine a tshi thoma u shuma NASA, mutshimbidi wa zwa tshikhalani, o vha e na vhuḽifhinduleli ha u ṅwala mivhigo nga ha mushumo wawe. Fhedzi vhanna vhe a vha a tshi vha shumela vho vha vha sa mu tendeli a tshi ṅwala dzina ḽawe kha mivhigo. O vha a sa tendelwi na u dzhenela miṅangano na vhanna vhoṽhe vhe a vha a tshi shuma navho. Katherine o vha a tshi vhudza vhatu tshifhinga tshoṽhe uri u na hune a wela hone. Mafheleloni, a wana thendelo ya uri dzina ḽawe ḽi vhe hone kha muvhigo na u tendelwa u dzhenela miṅangano.’</p> <p>Geeta a humbula Malcolm a tshi tswa tshuṅwahaya yawe a ṅwala dzina ḽawe khayoy. A humbula mugudisi wavho, Vho Payi, vha tshi khoḽa Malcolm kha mushumo we a ḽidina ngawo. Arali ho vha hu ṅṅe Katherine, ndo vha ndi tshi ḽo pfa u nga ndi nga ...tzhema!’ Ndi Geeta o no ralo.</p>	<p>Katherine o ṽaluliswa hani ngei NASA? Ndo guda uri o vha a sa farwi u fana na vhanna vhe a vha a tshi shuma navhu henegei. O vha a sa tendelwi u ṅwala dzina ḽawe kha mivhigo yawe kana u dzhenela miṅangano.</p>
<p>‘Naho hu na zwithivheli izwo, Katherine o vha e muṅwe wa vhatu vho ṽalifhaho ngei NASA. O thusa kha u shuma na ṅḽila ya uri muthu wa u thoma vha ḽo mu dzhenisisa hani kha tshikhala/bufho ḽa u ya ṅwedzini. O thusa kha u pulana ṅḽila ya u thoma ya bufho ya u ya ṅwedzini, na mabufho a no ḽo tevhela nga murahu ha heḽo. Nga murahu ha musi o awela, Katherine o amba na vhana vhoṽhe nga ndeme ya u guda Metse.’ Ndi Vho Kapoor vha tshi ralo. ‘Zwino, ndi humbula uri o vha a tshi nga ṽoḽa uri ni gude Metse vhudzuloni ha u ya ṅwedzini!’ Vho Kapoor vha sea.</p>	<p>Katherine o ita mini musi o no awela? Ndo guda uri o amba nga ha ndeme ya pfunzo ya Metse kha vhoṽhe.</p>
<p>‘Ndi tshifhinga tsha u eḽela!’ ndi vhone vha tshi amba. Geeta o dovha a sedza ṅṽha ṅwedzini. O vha a tshi khou humbula Katherine Johnson a tshi shuma ṅḽila ya u ya henengei. A kona u tevhela khotsi awe ngomu ṅuni</p>	

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Katherine Johnson o vha e nnyi?	Katherine Johnson o vha e ra-Metse a qivheseaho we a shuma NASA.
Katherine o vha e na miwaha mingana musi a tshi thoma sekondari?	O vha a tshi tou vha na miwaha ya 10 musi a tshi thoma sekondari.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Katherine Johnson o t̄angana na khethululo nga ndila qe?	<ul style="list-style-type: none"> • Zwo mu kondela u wana mushumo naho o vha o t̄alifha na u pfumbudzwa zwavhuḍi. • O vha a tshi dzhiwa a tshi nga a si wavhuḍi sa vhañwe vhathu ngauri o vha e mufumakadzi wa muthu mutswu. • Vhanna ngei NASA vho vha vha tshi dzhia khiredithi ya mivhigo yawe. O vha a sa tendelwi u ñwala dzina lawe kha mivhigo yawe. • O vha a sa tendelwi u dzhenela miṱangano na vhanna vhane a shuma navho.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṱhe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha t̄alutshedze kilasi yoṱhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha t̄alutshedze kilasi yoṱhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha t̄alukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhararu



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

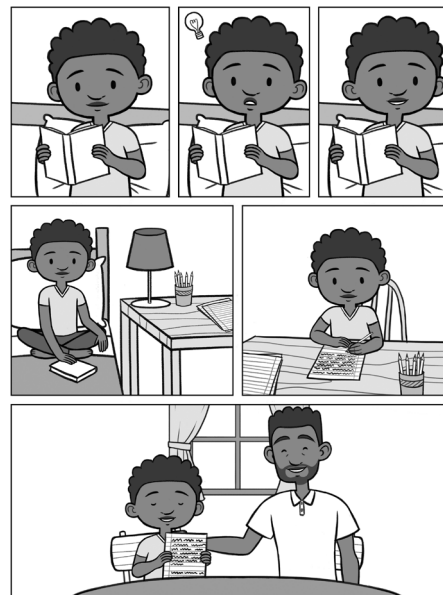
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - gravithi
 - khethekanya
 - zwi si zwavhuđi

Maipfi	Maitele
Kha inthanethe ndi hune raya	-
U wana vhuțali na nđivho	Vho sumba țhoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roțhe kana u woțhe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanđa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya nnđa
Ri guda zwithu misi yoțhe	-
Nga u tou thothonya gugujū!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwițori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhañwe ngavho zwițori zwavho.





U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ae**
- 2 Kha vha bule ipfi: **maele**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/ae/-/l/-/e/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /ae/
- 6 Say the third sound of the word: /l/
- 7 Say the fourth sound of the word: /e/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **maele**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/ae/-/l/-/e/=maele
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /ma/
- 11 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: /e/
- 12 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la vhuraru la ipfi ilo: /le/
- 13 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: /ma/-/e/-/le/=maele

RINE RI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ae**
- 2 Kha vha bule ipfi: **swaela**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /sw/-/ae/-/l/-/a/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /sw/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /ae/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṇa wa ipfi wa ilo ndi ufho? /l/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṭhanu wa ipfi wa ilo ndi ufho? /a/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **swaela**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: ? /sw/-/ae/-/l/-/a/ = swaela
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifho?: /swa/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifho?: /e/
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifho?: /la/
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /swa/-/e/-/la/ = swaela

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: maipfi a **ae**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-4 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **maele**
 - 2 **swaela**
 - 3 **maemu**
 - 4 **thaela**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

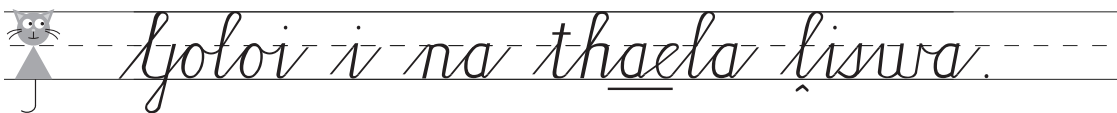
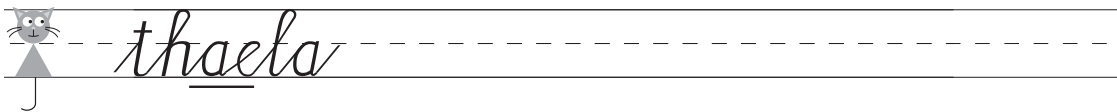
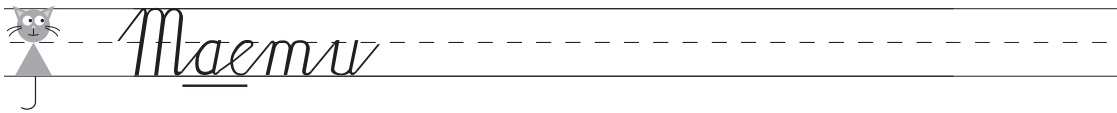
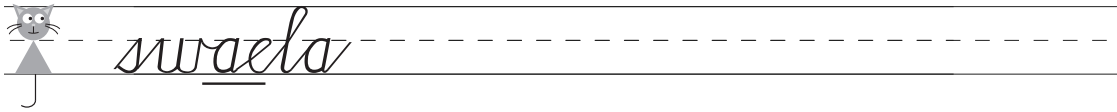
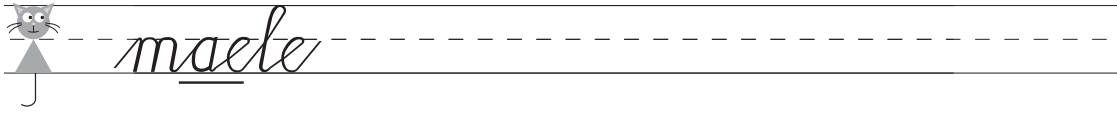
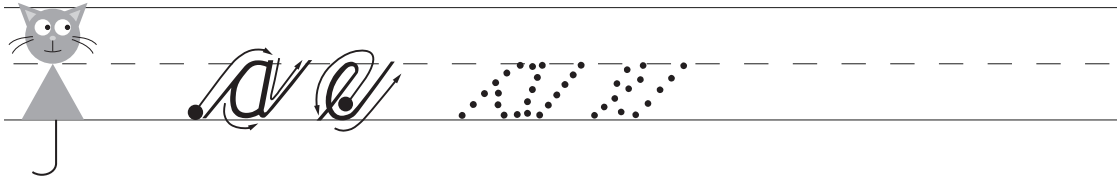
Maipfi: _____

**Muñwalo:**

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **ae**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza ndowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha maipfi/mafhungo o n̄walwaho.



PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha n̄wale luḡwalo vha vhudze khonani kana shaka nga ha u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya u thoma I ḡo vha nga tshenzhemo ye vha vhuya vha vha nayo nga u guda zwithu zwiswa. Pharagirafu ya vhuvhili i ḡo vha nga zwine vha ḡoḡa u zwi guda.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale vhurifhi vhu re na mafhungo a 10 are na pharagirafu mbili.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Ha...

Ndi khou ni n̄walela ndi tshi khou ni vhudza nga...

Ndo guda nga...

U guda zwithu zwiswa zwo... ngauri...

Ndo guda uri...

Tshi tevhelaho, Ndi ḡoḡa u guda ...ngauri...

Ndi ḡo...

Zwino ndi a ḡivha...

Waḡu...

...

NDUGISELO: Ni sa athu thoma nyito ya u n̄wala, n̄walani pulane ye na ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḡA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (N̄NE NDI A...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuḡoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha humbudze vhagudi uri ḡamusi ri ḡo anḡadza na u ḡea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maḡwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha n̄walulula hani tshipiḡa tsha maḡwalwa avho, vha n̄wale na ḡhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI A ITA ...)

- 1 Kha vha ḡee vhagudi bugu dza nḡowedzo kana rali zwi tshi konadzea bamm̄biri ḡa A4 uri vha n̄walele maifhi khaḡo uri vha kone u ḡea muḡwalelwa vhurifhi uvho.

- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na t̄hoho: **Luñwalo lwa u tandulula thaidzo**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḍi tshipiḍa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u t̄avhanya mafheleloni a vhurifhi.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kiḷasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḍe vha vhalele kiḷasi mañwalwa avho.
- 4 Arali zwi tshi konadzea kha vha tendele vhagudi vha t̄uwe na marifhi avho hayani vha nee muñwalelwa vhurifhi uho. Hezwi zwi ḍo thusa u sumbedza vhagudi ndeme ya u n̄wala vhurifhi.

22 Jhanguke 2020

Vhuniiftri ha u guda nga zwithu

Ha Nomoa

Ndi ikhou ni riwanbera ndi totri toda u ni vhudza nga ha tohifhinga tothe nda guda u diitbera mariki wanga wa tohifhatuwo wa labi. Ndo guda nga u tarbera ikha yujotulu ikha kutingo kwa mmre anga. U guda tohiiwe tohithu tohiowa ndi tohenzhemo yavhudri ngauri muiwe na muiwe hune nda dzuba hune u toda ndi totri muiwe - la -vho. Mariki yanga yo thusa uni vhatu vha dzube vho toinberedzea. Ndo guda uni u guda tohithu tohiowa zwi toda ndowendowe muzhi uni u vthe mankone ikhatoto.

Johitvhenkato, ndi tankarbera u guda uni ndi nga di itenbera havi mariki ya tohifhatuwo ngauri ndi a kona u di itbera zwiambano zwavhudri zwi ne mmre anga vha nga oi owikerebera u zwi nenga. Ndi do tarbera video ikha yujotulu.

Ndi humbula uni zwi do ita muotumo muzhi. Ndo guda uni u guda tohithu tohiowa zwi toda ndowendowe na uni a oi tohifhinga tothothe tohi tohi vha tohavhudri nga kwa u thoma. Ndi tea u humbula uni ndi oongo vha na gonolva!

Mufunwa

Phubioiwe



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa



U Talukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshentsha Maḷedere

NNE NDI...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **maele, swaela**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **maele, swaela**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa and maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana! /m/ a /sw/

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **thaela, swaela**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **thaela, swaela**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **swaela**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **bvelela, zwela, bvela, lela, imela**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **maanda**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **ṅwenda, zwienda**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬODULUSANI MAṆWALWANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Katherine Johnson ndi nnyi?</p> <p><i>'Katherine G. Johnson o hana u thivhelwa nga mulandu wa mbeu na murafho wawe nga ndavhelelo ya hone vha tshi khou hudza mikano ya zwine zwa nga swikelelwa nga vhatu.'</i> - Muphuresidennde Barack Obama, 2015</p>	
<p>Liṅwe Lavhutaṅu ja u dudela, Geeta na khotsi awe vho dzula murahu ha nṅdu vho lavhelesa nṅha kha ṅwedzi wo fhelelaho wa u penya.</p> <p>'Ndi ṭoda u ya ṅwedzini liṅwe ja maḍuvha! Ndi khou ṭoda u papamala ndi tshi khou mona hu si na tshi no kokodzela fhasi!' Ndi Geeta a tshi lora.</p> <p>'A thi ṭodi u ni humbula ni tshi khou thuntsha ni kha rokhethe!' Vho Kapoor vho sea. Ṭhamusi ni tea u nga Katherine Johnson.'</p> <p>'Katherine Johnson ndi nnyi?' Ho vhudzisa Geeta.</p> <p>'O vha e ra-Metse wa vhuṭali. Ho ngo ya ṅwedzini, fhedzi a hu na we a vha a tshi nga vha o ya e si nae.' Ho ṭalutshedza Vho Kapoor.</p>	<p>Ndi nga mini Vho Kapoor vho vha tshi ṭoda Geeta a tshi nga Katherine Johnson?</p> <p>Hoo! Ndi khou humbula uri vho vhona zwi khwiṅe Geeta e ra-Metse madzuloni a u vha radziṅaledzi. zwi na tsireledzo ya khwiṅe.</p>
<p><i>'Ndo vhala uri Katherine naho e muṭuku o vha e zwoṭhe,' Vho Kapoor vha vhudza Geeta. 'O vhala zwigodelo khabodoni ya tshiṭangani tsha hawe. O vhalela tshivhalo tsha maga ane a a tshimbila u ya tshikoloni!' O ita na u lingedza u vhalela tshivhalo tsha ṅaledzi kha lutombo.</i></p>	<p>Ndi nga'ni Katherine o vhala tshinwe na tshinwe? Hoo! Ndi humbulela uri o vhalela zwoṭhe ngauri o funa Metse u bva a tshe muṭuku.</p>
<p>'Katherine o thoma sekondari a tshi tou vha na miṅwaha ya 10 fhedzi. Humbulani arali no vha ni khou tea u thoma sekondari!' Hu amba Vho Kapoor. 'O thoma sekondari musi a tshi tou vha na miṅwaha ya 14!' O vha e makone kha Metse zwe dzi profesa vha ita khoso ntswa dzo khetheaho vha tshi itela ene.</p>	<p>Ri zwi ḍivha hani uri Katherine o vha o talifha?</p> <p>Ngari dzi profesa vho toumu itela khoso yawe ntswa yo khetheaho.</p>
<p>Geeta o lingedza u humbula u ya sekondari madzuloni a u ya kha Gireidi U humbula ene muṅe o dzula kha desike khulu ya sekondari na vhana vhahulwane vha sekondari. O amba uri, 'A thi humbuli uri ndo lugela u ya sekondari zwino!'</p>	<p>Ndi nga'ni Geeta o lingedza u ḍihumbula e sekondari? Hoo! Ndi humbulela uri u tea u vha e na miṅwaha i no lingana na ya Katherine musi a tshi thoma Sekondari.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>‘Katherine o vha a tshi toda u vha muḡoḡulusi wa metse. O vha o ḡalifha nahone o pfumbudzwa. Fhedzi, o ḡa a avhelwa digirii, zwo vha zwi tshi konḡela vhafumakadzi, nga maanḡa vhafumakadzi vha vhatu vhatswu, u ḡewa mushumo wa lushaka holwo nga mulandu wa tshiḡalula tshe tsha vha tshi hone.</p>	<p>Ndi mini zwe zwa vha zwo tea zwo leludzela Katherine uri a wane mushumo? Hoo! nga uri o vha o ḡalifha nahone o pfumbudzwa zwavhuḡi. Hedzo mbuno ndi dzone dze dza vha dzi tshi nga ita uri muḡwe na muḡwe a ḡoḡe u mu thola!</p>
<p>‘Tshiḡalula ndi mini?’ Geeta u vhudzisa khotsi awe.</p> <p>‘Ndi u khethulula, ndi musi vhatu vha tshi tambudza vhaḡwe nga mulandu wa zwithu zwine vha nga si kone u zwi shandukisa- sa murafho kana mbeu. Katherine o dzhiwa sa muthu a si wavhuḡi nga vhaḡwe vhatu nga mulandu wa muvhala wa lukanda lwawe na mbeu.’</p> <p>Geeta a humbula nga ha tshifhinga tsha musi Malcolm a tshi mu kolela uri a nga si mu fhire nga Metse nga uri ndi musidzana. O amba uri, ‘Tshiḡalula a si tshavhuḡi.’ Nahone a si ngoho— Ndi wana maraga dza khwiḡe kha tshuḡwahaya ya Metse u fhira Malcolm!’</p>	<p>Tshenzhemo ya Geeta yo vha i hani nga tshiḡalula. Tshenzhemo yawe yo vha ya tshiḡalula u bva kha Malcolm a tshi ri vhasidzana a vha koni Metse u fana na vhatukana. Katherine o vha a tshi ḡangana na lushaka holu lwa tshiḡalula tshifhinga tshoḡhe.</p>
<p>‘Da’nu zwi humbula arali Malcolm o lingedza u dzhia bugu yaḡu ya tshuḡwahaya a ḡwala dzina ḡawe khayoy!’ Ndi Vho Kapoor vha tshi isa phanḡa. ‘Musi Katherine a tshi thoma u shuma NASA, mutshimbidzi wa zwa tshikhalani, o vha e na vhuḡifhinduleli ha u ḡwala mivhigo nga ha mushumo wawe. Fhedzi vhanna vhe a vha a tshi vha shumela vho vha vha sa mu tendeli a tshi ḡwala dzina ḡawe kha mivhigo. O vha a sa tendelwi na u dzhenela miḡangano na vhanna vhoḡhe vhe a vha a tshi shuma navho. Katherine o vha a tshi vhudza vhatu tshifhinga tshoḡhe uri u na hune a wela hone. Mafheleloni, a wana thendelo ya uri dzina ḡawe ḡi vhe hone kha muvhigo na u tendelwa u dzhenela miḡangano.’</p> <p>Geeta a humbula Malcolm a tshi tswa tshuḡwahaya yawe a ḡwala dzina ḡawe khayoy. A humbula mugudisi wavho, Vho Payi, vha tshi khoḡa Malcolm kha mushumo we a ḡidina ngawo. Arali ho vha hu ḡḡe Katherine, ndo vha ndi tshi ḡo pfa u nga ndi nga ...tzhema!’ Ndi Geeta o no ralo.</p>	<p>Ndi nga mini Geeta o vha a tshi ḡoḡa u ḡavha?Hoo! zwi nga vha zwo itwa nga uri tshiḡalula tshi ita uri u pfe u wa si tshavhuḡi na u hanganea. Geeta u khou humbula zwe Katherine a vha a tshi ḡipfisa zwone hangei NASA.</p>

VHEGE YA 8

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Naho hu na zwithivheli izwo, Katherine o vha e muṅwe wa vhatu vho ṭalifhaho ngei NASA. O thusa kha u shuma na ṅṅila ya uri muthu wa u thoma vha ḑo mu dzhenisisa hani kha tshikhala/bufho ḵa u ya ṅwedzini. O thusa kha u pulana ṅṅila ya u thoma ya bufho ya u ya ṅwedzini, na mabufho a no ḑo tevhela nga murahu ha heḵo. Nga murahu ha musi o awela, Katherine o amba na vhana vhoṭhe nga ndeme ya u guda Metse.' Ndi Vho Kapoor vha tshi ralo. 'Zwino, ndi humbula uri o vha a tshi nga ṭoḑa uri ni gude Metse vhudzuloni ha u ya ṅwedzini!' Vho Kapoor vha sea.</p>	
<p>'Ndi tshifhinga tsha u eḑela!' ndi vhone vha tshi amba. Geeta o dovha a sedza ṅṅha ṅwedzini. O vha a tshi khou humbula Katherine Johnson a tshi shuma ṅṅila ya u ya henengei. A kona u tevhela khotsi awe ngomu ṅḑuni</p>	<p>Ndi mini zve Geeta a vha a tshi khou humbula nga ha Katherine musi o sedza kha ṅwedzi? Hoo! Ndi ngauri Katherine ndi ene o shumaho uri vho radziṅaledzi vha nga zwickisa hani hangei!</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Vho Kapoor vho vha tshi ṭoḑa Geeta a tshi nga nnyi?</p>	<p>Vho vha vha tshi ṭoḑa Geeta a tshi nga Katherine Johnson.</p>
<p>Ndi nnyi o ṭalulaho Geeta?</p>	<p>Malcolm o ṭalula Geeta.</p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini khotsi a Geeta vho ṅea muhumbulo wa uri u tea u nga Katherine Johnson?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha sa ṭoḑi Geeta a tshi ya ṅwedzini nga rokhethe- a nga namba a ita Metse nga ha hezwo • Ṭhamusi ndi ngauri vho humbula uri Katherine Johnson ndi muthu a no tamisa. • Ṭhamusi ndi ngauri vho vha tshi ṭoḑa Geeta a tshi lwa na tshiṭalula sa zve Katherine Johnson a ita.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - khiredithi
 - Khoḑa
 - rekena

Maipfi	Maitele
Kha inthanethe ndi hune raya	-
U wana vhuṭali na nḑivho	Vho sumba ṭhoho
Kha khomphyutha na founu	Kha vha nge vha khou thaipha
Roṭhe kana u woṭhe	Kha vha sumbedzo nga u sumbedze nga zwanḑa zwi tshi bva ngomu zwi tshi ya nḑa
Ri guda zwithu misi yoṭhe	-
Nga u tou thothonya gugulu!	Kha edzisele u thothonya nga munwe muthihi kha khomphyutha

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḑwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori hetshi...
Katherine o...
Tshithu tshithihi tshe nda guda kha tshiṭori hetshi ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nḑekane phindulo na vhaḑwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu katelwa na thangi.

aa	ae	m
n	ḡ	a
s	t	h
u	b	e
w	u	l

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **aa** / na / **ae** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṇwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṇee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṇṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: / **s** /-/**w**/- / **ae** /- /**l**/-/**a**/ = **swaela**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṇwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **aa** / **kana** / **ae** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṇwe ipfi, sa: /**u**/-/**b**/-/**a**/ = **uba**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṇḡowedzo vha ṇwale ṭhohwana i no ri: **aa, ae**
- 2 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṇwala.
- 3 Kha vha ṇee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṇwe **maanda**, **saathu**, **baa**, **maele**, **swaela**, **Maemu**, **thaela**)

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minutes

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬALA MAṆWALWANI

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha ṅwale ṭhoho i tevhelaho, mbudziso na zwirangi zwa mafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, vha dzi ṭalutshedze arali hu na ṭhodea iyo.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe, vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha ḁo tea u vula bugu dzavho dza ṅdowedzo, vha ṅwala deithi na ṭhoho, na phindulo dza mbudziso.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho kha ngudo, kha vha ambe nga phindulo na vhagudi vha vha tendele u khakhulula mushumo wavho.

KATHERINE JOHNSON NDI NNYI?

- 1 Katherine o ya lini ya tshikoloni tsha ṅṭha?
O thoma tshikolo musi...
- 2 Ndi ngani Katherine o ya tshikoloni tsha ṅṭha a muṭuku?
O ya tshikoloni tsha ṅṭha a muṭuku ngauri...
- 3 Katherine o ṭangana na khethekanyo ya muvhala nga ṅḁila ḁe?
O ṭangana na khethekanyo

KATHERINE JOHNSON NDI NNYI? - PHINDULO

- 1 Katherine o ya tshikoloni tsha ṅṭha lini?
O ya tshikolo musi musi a na miṅwaha ya 10.
- 2 Ndi ngani Katherine o thoma tshikolo a muṭuku?
O thoma tshikolo a muṭuku ngauri o vha o ṭalifhesa.
- 3 Katherine o ṭangana na khethekanyo nga ṅḁila ḁe?
O ṭangana na khethekanyo musi a tshi ṭoda mushumo/musi vha tshi mu hanela u ṅwala dzina ḁawe kha ripoto.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

9

THERO:

vhune



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṅanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi shandulwe na tshifhinga tshoṭhe ha zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṅwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: zwifanyiso zwa vhatu vha mashango o fhambanaho vha tshi khou rera nga vhuṅe ho fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Nḍila dza u ita kilasirumu yavho I katele vhagudi vha vhuṅe ho fhambanaho, nḍila dza u amba nga phambano dza vhuṅe.
- 6 Kha vha vhe na vhuṅanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṅanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 50 na 51, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 52, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 53, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Nḅwalani dayari ni ambe nga tshipiḍa tshine tsha vha tsha ndeme nga vhuṅe haṅu. Ni ambe na uri ndi ngani?

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

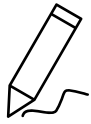
KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Trevor Noah kha tshitori tsha bugu khulwane: Trevor Noah, Luaviavi
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhune
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha n'wale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vhune ndi mini?
 - b Ndi tshipiḁa tshifhio tshi vhumbaho vhone hashu?
Kha vha thuse vhagudi u pfesesa uri vhone ndi zwivhumbamvumbo kana zwine ra tenda khazwo zwi vhumbaho zwine ra vha zwone. Mvelele yashu, zwine miḁa yashu ya tevhela zwone, mbeu, murafho na luambo ndi zwipiḁa zwa ndeme zwi vhumbaho vhone hashu
 - c Kha vha ḁaluse uri vhone vhu re afho vha kḁasirumuni?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḁane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhone
 - luaviavi
 - khetheaho

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanḁa kha khana</i>
A hu na a no fana na nḁe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na nḁe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na nḁe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>



Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela vha ṅwale deithi na ṭhoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ṅwala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Khamera yow a ṅṭha ha ṭafula.
 - 2 Muthu o xela.
 - 3 Ndi na thelevisheni khulu.
 - 4 Lutingo a lu shumi.
 - 5 Tshivhasoni hu na mashika.
- 4 Tshi tevhelaho, kha ṅee vhagudi ndaela ya u ṅwalulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ṅwale maipfi nga ṅḍila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze muṅwalo wavho wa u pomba uri u i ṅwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḷa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Khamera yo wa ṅṭha ha ṭafula.
DziKhamera dzo wa ṅṭha ha ṭafula.
 - 2 Muthu o xela.
Vhathu vho xela.
 - 3 Ndi na thelevisheni khulu.
Ndi na dzithelevisheni khulu.
 - 4 Luṭingo a lu shumi.
Dziṭhingo a dzi shumi
 - 5 Tshivhasoni hu na mashika.
Zwivhasoni hu na mashika.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhala kana u ṅwala.
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

**U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:**

Minete ya 15

Thangela uvhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Trevor Noah, Luaviavi
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṁhe nga khathihi, vha sa imi.

**U Nwala:**

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto**THERO:** Kha vha nwale thaluso ya vhuṁe havho.**MUSHUMO:** Kha vha nwale thaluso I re na mafhungo a 10 ine ya ḁo katelwa kha u nwala kha bugu kilasini.**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA:** Kha vha ite tsukamuhumbulo**KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA.**

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu nwala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa: *Ndi mutukana. Dzina langa ndi pfi Kirundi. Ndi wa Afrika Tshipembe nda dovha nda vha wa Burundi. Vho makhulukuku wanga vha bva kha kusi kutuku kwa Burundi. Ndi*

takalela sialaIa yashu ya u lidza mirumba musi hu tshi pembelelwa minyanya. Ndi dzula South Tshipembe, ndi kona u amba tshiZulu na English.

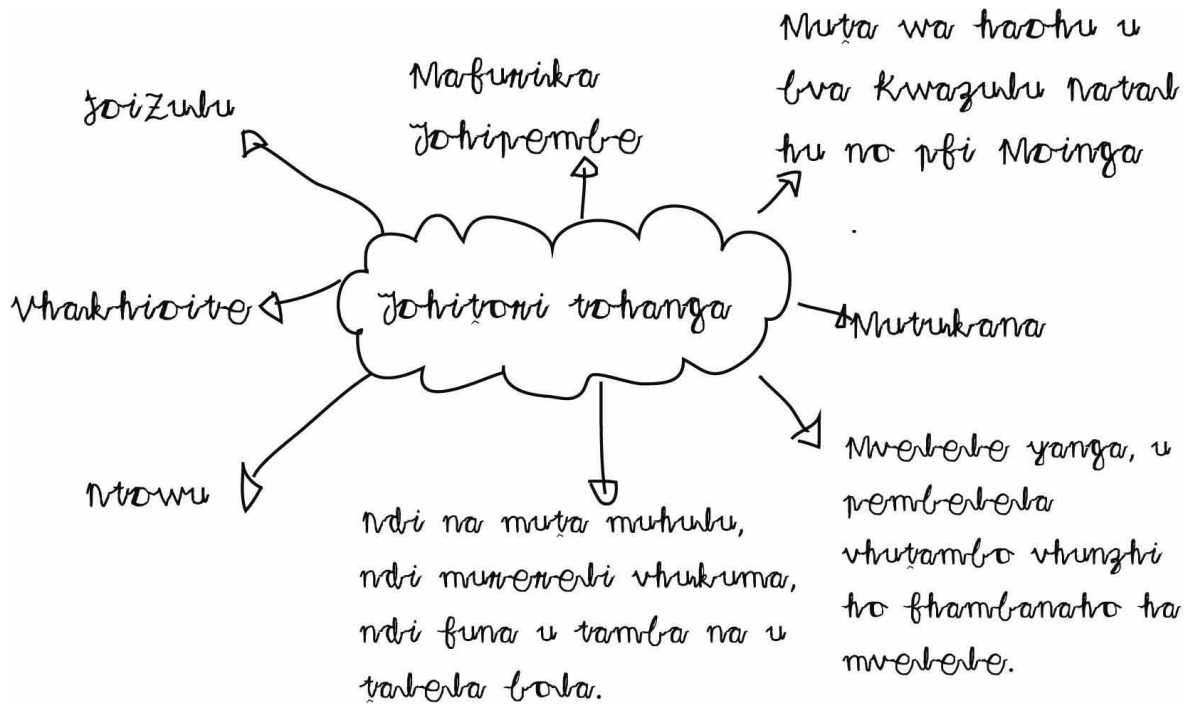
U EDZISELA/U MODELA: (NNE NDI ...)

- 1 Kha vha ṅwalele vhagudi fureme ya u pulana luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **tsukamuhumbulo** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

Pulane ya tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Luambo lwavho lwa hayani ndi lufhio?	Vha wa lushaka lufhio? (shango ḷine vha bva khaḷo.)	Mvelele yavho ndi ifhio?	Kirundi.	Afrika Tshipembe.	Burundi.
Vhurereli havho ndi vhufhio?	Tshiṭori tshanga	Vha wa Mbeu ifhio?	Athi tendi kha vhurereli.	Tshiṭori tshanga	Mutukana.
Vha wa murafho ufhio?	Hu na zwipiḷa zwiṅwe zwa ndeme nga vhuṅe havho?	Ndi zwipiḷa zwifhio zwa ndeme zwine vha vhona zwi zwa ndeme u fhira zwiṅwe nga vhuṅe havho? Ndi ngani?	Muafrika.	Ndi amba tshiFrench, tshiZulu na English. Ndi takalela u amba nyambo nnnzhi. Ndi mutambi wa bola.	U vha na mashango mavhili; Burundi na Afrika Tshipembe.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga ṅdila dzo fhambanaho dzine dza ita uri ni vha vhe ane vha vha ene!
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḍo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅḍowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kiḷasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 9.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Ṭanganya Na U Fhandekanya

NṆE NDI ITA

- 1 Kha vha bule mubvumo: **iu**
- 2 Kha vha bule ipfi **miumo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**m/-/iu/-/m/-o/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: / **m** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḷo: /**iu/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḷo: /**m/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ḷo: /**o/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **miumo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**m/-/iu/-/m/-o/**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: /**miu/**
- 11 Kha vha bule dungo ḷa vuvhili ḷa ipfi ḷo: /**mo/**
- 12 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ḷo: /**miu/-/mo/ = miumo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshoṭoo!**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? /**tsh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /**o/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḷo: /**t/**
- 6 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio? /**oo/**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? /**tsh/-/o/-/t/-/oo/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **tshoṭoo!**
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ṭanganyisa mibvumo kha ipfi navho. /**tsh/-/o/-/t/-/oo/= tshoṭoo!**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /**tsho/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa vuvhili ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /**ṭoo/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**tsho/-/ṭoo/ = tshoṭoo!**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a iu, oo**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1-5 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tshiulu**
 - 2 **miumo**
 - 3 **miunga**
 - 4 **mboo!**
 - 5 **tshotoo!**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

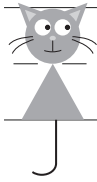
Maipfi: _____

**Muṅwalo:**

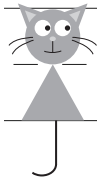
Minete ya 15

U N̄wala Ma(L̄edere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷedere maṭuku na u pomba: **iu, oo**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḷedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḷedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



N N *N N*



O O *O O*



tshiulu



miumo



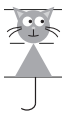
miunga



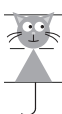
mboo!



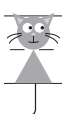
tshotoo!



Uhanani tshiulu tsho tingiwa



ngq/ miunga na miumo.



Awedzi wo tshena wo tou



mboo!

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

**U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:**

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI**

Ṭinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<u>Trevor Noah, Luaviavi</u>	Ndi khou ḡivhudzisa uri ndi ngani Trevor Noah a tshi vhambedzwa na Luaviavi?
No no vhuya na pfa nga ha Trevor Noah? Ndi muṅwe ramiswaswo na muṅwali a ḡivheaho wa South Africa. Trevor o ṅwala inwe bugu yo no vhidzwa u pfi 'U Bebwa u Tshivhi' nga ha tshenzhemo yawe musi a tshi khou aluwa nga tshifhinga tsha Tshiṭalula.	
Nga tshifhinga tsha Tshiṭalula, vhatu vha tshaka dzo fhambanaho vho vha vho tea u fhambanywa. Zwo vha zwi siho mulayoni uri vhatu vha tshaka dzo fhambanaho vha vhe na vhana vhoṭhe kana u malana. Fhedzi, naho zwo ralo, vhatu vha tshaka dzo fhambanaho nga tshinwe tshifhinga vho funaná vha vha na vhana.	
Mme a trevor vho vha vhe mutswu, Mufukadzi wa mu Xhosa. Mme a Trevor vho pfuka mulayo u sa pfali wa Tshiṭalula. Vho pfulutshela fhethu hu no pfi Johannesburg he havha hu tshi tendelwa u dzula vhatshena fhedzi. Ndi he vha ṭangana na khotsi a trevor hone.Vho vha vhe mutshena, munna o bva shangoni ḡi no pfi Switzerland. Vho vha na Trevor, ṅwana wa tshaka dzo ṭanganelanaho. Nga tshenetshila tshifhinga tsho vhihfaho, Zwo vha zwi songo leluwa uri Trevor a swikelele! O vha a sa tendelwi u vha fhethu hu ne vhatshena vha vha hone. O vha a tshi tendedelwa u vha fhethu hu ne ha vha na vhatu vhatswu. O vha e ene e eṭhe muṭani wah awe a vha e wa lushaka lwo ṭanganelanaho.	Ndi ḡivhudzisa uri zwi tou nga mini musi muṅwe a sa fani na muṅwe muṭani wa haḡu? Zwi fanela u vha zwi tshi konḡa u pfa u tshi swikelela.

Liṅwalwa	U vhalo ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Trevor a tshe ṅwana muṭuku, vhabebi vhave vho vha tshi mu ita vha tshi mu isa phakhani. Fhedzi vhabebi vha Trevor vho vha vha tshi zwi ḡivha uri vha ḡo vha khomboni arali mapholisa vha zwi wana uri vha muṭa. Zwino muso vha tshi ya phakhani, vha tea u ḡiitisa ungari a vha ḡivhani!</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri zwo vha zwi tshi nga mini kha ṅwana muṭuku. Ndi humbulela uri zwo vha zwi tshi ḡaḡisa!</p>
<p>Tshiṅwe tshifhinga, muso Trevor a tshe muṭukuṭuku, O ṭavha mukosi ari, 'Daddy!' a gimela he khotsi awe vha vha vhe hone. Khotsi awe vho ofhesa vha tshi ri zwiṅwe zwo vhihaho zwi nga bvelela. Vho tea u shavhela kule ha ṅwana wavho. Fhedzi ku Trevor kwa vhatu kwo humbula uri ndi mutambo, kwa vha gidimedza u mona na phakha, ku tshi khou ṭavha mukosi ku tshi ri 'BaBa!'</p>	
<p>Trevor o fhedzesa tshifhinga tshilapfu a tshidzula na makhulu wawe Soweto. Nga hetsho tshifhinga, Ndi vhatu vhatu fhedzi vhe vha vha vha tshi tendelwa u dzula Soweto. Mṭa wa ha Trevor vho vha vha tshi vhihela uri arali mapholisa vha mu vhona, vha nga mudzhela vha muṭa wah awe. Zwenezo, zwa ita uri Trevor a sa tendelwe u tamba ṅḡa badani na vhaṅwe vhana!</p> <p>tshiṅwe tshifhinga, Trevor o vha o hanganea a tshi ṭoḡa u tambalwe a vhuya a bwa mulindi fhasi ha luhuranga ngeno dzharatani!</p>	<p>Ndi a humbulela uri Trevor o vha a sin a khonani dza murole wawe ngauri o vha a sa tendelwi u bvela ṅḡa a tshi ya u tamba. Hezwo zwi fanela u vha zwo mu konḡela u swikelela.</p>
<p>Trevor o guda uri luambo ndi ndi lwa ndeme u fhaṭa buroho na vhatu vhane vha vhonala vho fhambana nae. Trevor o vhuya a ri muso a tshi khou guda dzinyambo, 'o vha luaviavi'. Nga maṅwe maopfi, Trevor o zwi wana uri wa amba luambo lwa muṅwe, vha ḡo hangwa uri a fani navho. Luambo lwo muthusa u pfa a tshi piḡa fhethu hunzihu ne a vha o fhambana navho.</p>	<p>Trevor zwo vha zwi sa mulelutsheli tshifhinga tshinzi uri a swikelele. Ndi a kona u humbulela uri amba nyambo ṅzhi zwo thusa Trevor u swikelela!</p>
<p>Musi Trevor e na miṅwaha ya fumi, Khethululo yo fhela. Trevor o ya a dzhena kha tshikolo ṅṭha tshihulu tshi na vhana vha no fhira tshigidi. Ho vha hu na ma-Khaḡadi, ma-India. Ma-tshaina, vhatu na vhatshena kha tshikolo tsha Trevor. Fhedzi kha vhana vhoṭhe hafha tshikoloni tsha ṅṭha. Trevor o vha e ene ṅwana e eṭhe wa lushaka lwo ṭanganelaho. O vha na tshifhinga tshi konḡaho a sa ḡivhi uri u ḡo tshimbila na nnyi nga bureiki.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri u ḡi pfisa hani muso u tshi sedza hoṭhe wa wana wo fhambana na muṅwe na muṅwe? Zwi vhonala u ngari zwo konḡela Trevor u swikelela.</p>

Ḷinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Zwino, Trevor o thoma bibdu. O vha a tshi kuvhanganya tshelede ya vhañwe vhana a ya a vha rengela zwiliwa tshipfazani. Nga mulandu wa bindu lawe, Trevor o vha a tshi amba na zwigwada zwo fhambanaho dza vhana ofho tshikoloni. Trevor o guda u swikelela nga u ita miswaswo a tshi seisa vhathu. U takadza hawe zwo thusa Trevor u vha luaviavi hune a swikelela huñwe na huñwe!</p>	
<p>Vhutshilo hawe hothe, Trevor o vha a tshi pfa a tshi nga mubvann̄a nga n̄ila nnzhi dzo fhambanaho. Zwino, Trevor o vha a tshi wana n̄ila nnzhi dzo fhambanaho uri a swikelele. O vha a tshi sedza a talela vhathu. O guda nyambo dzavho. O vha a tshi ita uri vhathu vha tshakha dzo fhambanaho vha see. U fhambana na vhañwe zwo thusa uri Trevor Noah a vhe ramiswaswo muhulu nga n̄ila l̄ ne a vha ngayo namusi.</p>	<p>Ndi humbulela uri kha vhutshilo ha Trevor o vha a tshi ita a sa swikeleli. Hedzo tshenzhemo dzo thusa u ita uri Trevor a vhe muthu a no divhea na u bvelela namusi.</p>

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Trevor o bebwa lini?	Trevor o bebwa tshifhinga tsha Khethululo.
Makhulutshisadzi wa Trevor vho vha vha tshi dzula ngafhi?	Vo vha vha tshi dzula Soweto
Trevor o vha a tshi ita mini uri a swikelele?	<ul style="list-style-type: none"> • O guda nyambo nnzhi. • O thoma bindu tshikoloni. • O guda u ita uri vhathu vha see.
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi vhonele o fhambana na muñwe na muñwe mutani wah awe. • Ngauri o vha a sa tendelwi u tamba na vhañwe vhana, ngauri o vha a tshi nga dzhiwa nga mapholisa. • Ngauri hangei tshikoloni tsha n̄tha, o vha e ethe wa luñwe lushaka. Zwo vha zwi songo leluwa uri a swikelele u kha zwiñwe zwigwada zwa vhana hafha tshikoloni.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraruru



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - mbeu
 - murafho
 - vhurereli
 - vhuņe

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanĵa kha khana</i>
A hu na a no fana na nĵe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanĵa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na nĵe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanĵa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na nĵe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanĵa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaņu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaņu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaņu</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiņwe na tshiņwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nĵee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muņwe na muņwe wavho a tshi anetshelela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȚori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiȚori zwa vhaņwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhaņwe ngavho zwiȚori zwavho.





U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NṆE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oi**
- 2 Kha vha bule ipfi: **thoi**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /th/-/oi/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /th/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /oi/
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **thoi**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /
thoi/ = thoi
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **thoi**
- 9 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /
thoi/ = thoi

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ie**
- 2 Kha vha bule ipfi: **swiela**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /sw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ie/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga
yoṭhe? /sw/-/ie/-/l/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 9 Vha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo
khathihi na vhone: /sw/-/ie/-/l/-/a/= **swiela**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /swie/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /la/
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: **swiela**
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /swie/-/
la/ = swiela

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ṅdowedzo vha ṅwale deithi na ṭhoho:
maipfi a oi, ie
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha ṅwale nomboro 1-7 kha
lumeme lwa bugu.

- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **loiwa**
 - 2 **thoi**
 - 3 **poidza**
 - 4 **swiela**
 - 5 **dzhiela**
 - 6 **tshienge**
 - 7 **mielo**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

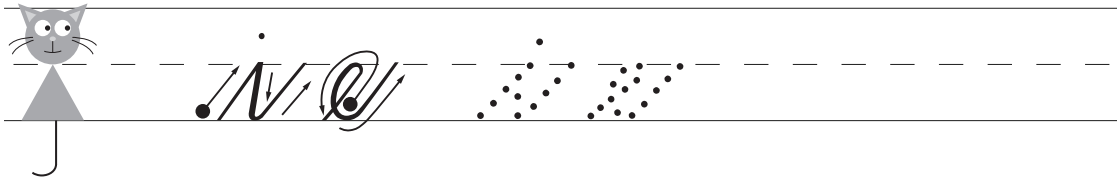
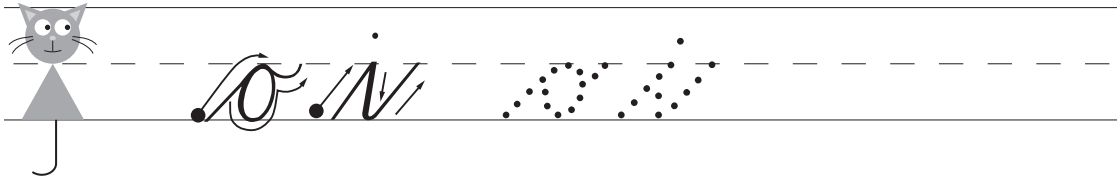



Muṅwalo:


Minete ya 15


U N̄wala Ma(Ḳedere), Maipfi/ Mafhungo Nga U Pomba


- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḲedere maṭuku na u pomba: **oi, ie**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)Ḳedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)Ḳedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)Ḳedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)Ḳedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.





 loiwa


 thoi

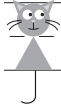
 poidza


 mielo


 tshienge

 dzhiela

 swiela

 Thoi yawe i sokou

 poidza poidza.



Dzhiani tshienge tshi kha raga

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

THOHO: Kha vha ñwale thaluso ya vhuṅe havho.

MUSHUMO: Kha vha ñwale thaluso I re na mafhungo a 10 ine ya do katelwa kha u ñwala kha bugu kilasini I no pfi: Vhuṅe

FUREME YA U NŴALA

Ndi na zwipida zwo fhambanaho.

Ndi wa...

Ndi amba...

Mvelele yanga ndi...

Zwithu zwa ndeme nga sialala yanga ndi...

Tshipida hetshi tsha vhuṅe hanga ndi tsha ndeme ngauri...

Vhuṅe hanga ndi...

Kha vha talutshedze uri vhagudi vha shumise fureme ya u ñwala u vha thusa u ñwala mafhungo avho. Vha nga dzudzanya zwisima fhungo nga ndila ine vhone vhane vha toḁa!

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ñwala, kha vha ñwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (NNE NDI A ITA...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo nwalwaho kha bodo ya tshoko kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u nḽwala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u nḽwala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ndi na zwipiḽa zwo fhambanaho Ndi wa Afrika Tshipembe nda dovha nda vha wa Burundi ngauri vhabebi vhangana mashaka anga vha bva henengei. Zwenezwo, zwiita uri mvelele yanga I vhe ya Burundi. **Zwithu zwa ndeme nga sialala yanga ndi** u lidza mirumba musi hu na vhuḽambo. **Tshipiḽa hetshi tsha vhune hanga ndi tsha ndeme ngauri**

Tshipiḽa hetshi tsha vhune hanga ndi tsha ndeme ngauri vhabebi vhangana vha ya zwi ita, na vho makhulukuru wanga vho zwi ita minwahani ya dana yo fhirasho. Ndi vhona zwi zwa ndeme ngauri ndi a zwi takalela. Zwi nnyita uri ndi pfe ndi o khetheaho.

Ndi amba tshiKirundi, tshiFrench, English, na tshiZulu, Vhune hanga ndi ndi ho khethaho.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA...)

- 1 Kha vha nḽee vhagudi bugu dza ndḽowedzo.
- 2 Kha vha nḽee vhagudi ndaela ya u nḽwala deithi na ḽhoho: **Vhux̣e: Mvetamveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nḽwala nga Musumbuluwo na uri vha ḽe na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nḽwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze maḽwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou nḽwala, kha vha monamone na kiḽasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

2 Khubumedi 2020
Vhuhanga: mvetamveto

ku na zwiipida zwanga zwo fambanaho. Ndi mu afurika Johipembe. Ndi amba joizuku. Muta wa haou u lva kwazuku natank ku no pfi Moinga. Ndi na muta mutuku. Ri vha nemberi nothe. Siababa ya ndeme ndi ndika i ne na pembele vhutambo ho fhambaho ha mverbe. Johipida hetoi toha vhu ne hanga ndi toha ndeme ngauvi vhutambo haohu vhungzhi vhu itwa nga mverbe yanga, zwi ni ita vho ikhetheaho. Vhu ne hanga ndi ho ikhetheaho ikha nne.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraruru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraruru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa



U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

U Tshintsha MaḲedere

NṅE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṫalutshedze vhagudi uri namusi ri ḡo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṫukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḡo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **miumo, miunga**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **miumo, miunga**
- 4 Kha vha ṫalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: **/mo/** na **/ung/** ndi maḲedere o fhambanaho, fhedzi maḲedere ayo maṅwe oṫhe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **loiwa, poidza**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḡe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **loiwa, poidza**
- 4 Kha vha ṫalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **loiwa**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi Ḳedere Ḳifhio Ḳine na nga tshentsha kha fhungo Ḳi na ita uri ipfi Ḳi Ḳi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine Ḳa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **fhufhwa, pfhiwa, zuwa**

NṅE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha Ḳiṅwe Ḳedere vha dzhenise Ḳiṅwe. Vha dzhenise Ḳedere Ḳithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḡe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṫalutshedze uri ho shandulwa maḲedere afhio. **wela, bvelela, bvela, lela, imela**



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: NDI A MANGALA/HUMBULELANI

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Trevor Noah, Luaviavi	Ndi khou humbulela uri Trevor u nga luaviavingauri luaviavi lushanduka muvhala fhethu ho fhambanaho. Hezwi zwi nga Trevor a tshi shandukisa luambo lwawe na u shandukisa miswaswo yawe uri a swikelele fhethu ho fhambanaho!
No no vhuya na pfa nga ha Trevor Noah? Ndi muḡwe ramiswaswo na muḡwali a ḡivheaho wa South Africa. Trevor o ḡwala iḡwe bugu yo no vhidzwa u pfi 'U Bebwa u Tshivhi' nga ha tshenzhemo yawe musi a tshi khou aluwa nga tshifhinga tsha Tshiḡalula.	
Nga tshifhinga tsha Tshiḡalula, vhathu vha tshaka dzo fhambanaho vho vha vho tea u fhambanywa. Zwo vha zwi siho mulayoni uri vhathu vha tshaka dzo fhambanaho vha vhe na vhana vhoḡhe kana u malana. Fhedzi, naho zwo ralo, vhathu vha tshaka dzo fhambanaho nga tshiḡwe tshifhinga vho funaná vha vha na vhana.	Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga mini bugu ya Trevor yo pfi 'U Bebwa u Tshivhi?' Zwi nga zwo itwa ngauri tshifhinga hetshila zwo vha zwi siho mulayoni kha vhabebi vhawe uri vhavhe vhoḡhe vha vhe na ḡwana.
Mme a ṡrevor vho vha vhe mutswu, Mufukadzi wa mu Xhosa. Mme a Trevor vho pfuka mulayo u sa pfali wa Tshiḡalula. Vho pfulutshela fhethu hu no pfi Johannesburg he havha hu tshi tendelwa u dzula vhatshena fhedzi. Ndi he vha ṡangana na khotsi a ṡrevor hone. Vho vha vhe mutshena, munna o bva shangoni ḡi no pfi Switzerland. Vho vha na Trevor, ḡwana wa tshaka dzo ṡanganelanaho. Nga tshenetshila tshifhinga tsho vhiḡhaho, Zwo vha zwi songo leluwa uri Trevor a swikelele! O vha a sa tendelwi u vha fhethu hu ne vhatshena vha vha hone. O vha a tshi tendendelwa u vha fhethu hu ne ha vha na vhathu vhatswu. O vha e ene e eḡhe muḡani wah awe a vha e wa lushaka lwo ṡanganelanaho.	Ndi nga humbulela uri hangei muḡani wa ha ṡrevor muḡwe na muḡwe o vha a tshi vhonala o fhambana na muḡwe/ a sa fani na muḡwe.
Musi Trevor a tshe ḡwana muḡuku, vhabebi vhawe vho vha tshi mu ita vha tshi mu isa phakhani. Fhedzi vhabebi vha Trevor vho vha vha tshi zwi ḡivha uri vha ḡo vha khomboni arali mapholisa vha zwi wana uri vha muḡa. Zwino musi vha tshi ya phakhani, vha tea u ḡiitisa ungari a vha ḡivhani!	Ndi a humbulela uri lukanda lwa Trevor lwo vha lu tshi sumbedza mapholisa uri vhabebi vhawe. Hezwi zwo vha zwi siho mulayoni nga hetsho tshifhinga. Sa zwezwo ndi a humbulela uri arali ṡrevor o vha e na vha bebi vhawe, vho vha vha tshi ḡo vha khomboni.

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tshinwe tshifhinga, musi Trevor a tshe muṭukuṭuku, O ṭavha mukosi ari, 'Daddy!' a gimela he khotsi awe vha vha vhe hone. Khotsi awe vho ofhesa vha tshi ri zwiṅwe zwo vhihahlo zwi nga bvelela. Vho tea u shavhela kule ha ṅwana wavho. Fhedzi ku Trevor kwa vhatu kwo hambula uri ndi mutambo, kwa vha gidimedza u mona na phakha, ku tshi khou ṭavha mukosi ku tshi ri 'BaBa!'</p>	<p>Ndi a hambulela uri ku ṭrevor kwa vhatu ku Trevor kwa vhatu kwo vha ku sa zwi pfesesi! Zwi tea u vha zwo vha zwi tshi khou konDa kha vhabebi vha Trevor u ṭalutshedza milayo i sa pfasesei ya Tshiṭalula.</p>
<p>Trevor o fhedzesa tshifhinga tshilapfu a tshidzula na makhulu wawe Soweto. Nga hetsho tshifhinga, Ndi vhatu vhatu fhedzi vhe vha vha vha tshi tendelwa u dzula Soweto. Mṭa wa ha Trevor vho vha vha tshi vhihahela uri arali mapholisa vha mu vhona, vha nga mudzhela vha muṭa wah awe. Zwenezo, zwa ita uri Trevor a sa tendelwe u tamba nṅa badani na vhaṅwe vhana!</p> <p>tshinwe tshifhinga, Trevor o vha o hanganea a tshi ṭoḡa u tambalwe a vhuya a bwa mulindi fhasi ha luhuranga ngeno dzharatani!</p>	
<p>Trevor o guda uri luambo ndi ndi lwa ndeme u fhaṭa buroho na vhatu vhane vha vhonala vho fhambana nae. Trevor o vhuya a ri musi a tshi khou guda dzinyambo, 'o vha luaviavi'. Nga maṅwe maopfi, Trevor o zwi wana uri wa amba luambo lwa muṅwe, vha ḡo hangwa uri a fani navho. Luambo lwo muthusa u pfa a tshi piḡa fhethu hunzihhu ne a vha o fhambana navho.</p>	<p>Ndi a kona u hambulela uri luambo lwo thusa Trevor u vha luaviavi, ngauri zwo muthusa uri a swikelele hothehoṭhe! Trevor o vha a tshi shumisa lu amba u vha wa heneffho.</p>
<p>Musi Trevor e na miṅwaha ya fumi, Khethululo yo fhela. Trevor o ya a dzhena kha tshikolo nṅha tshihulu tshi na vhana vha no fhira tshigidi. Ho vha hu na ma-Khajadi, ma-India. Ma-tshaina, vhatu na vhatshena kha tshikolo tsha Trevor. Fhedzi kha vhana vhoṭhe hafha tshikoloni tsha nṅha. Trevor o vha e ene ṅwana e eṭhe wa lushaka lwo ṭanganelaho. O vha na tshifhinga tshi konḡaho a sa ḡivhi uri u ḡo tshimbila na nnyi nga bureiki.</p>	
<p>Zwino, Trevor o thoma bibdu. O vha a tshi kuvhanganya tshedele ya vhaṅwe vhana a ya a vha rengela zwiṅwiwa tshiphezani. Nga mulandu wa bindu ḡawe, Trevor o vha a tshi amba na zwiḡwada zwo fhambanaho dza vhana ofho tshikoloni. Trevor o guda u swikelela nga u ita miswaswo a tshi seisa vhatu. U takadza hawe zwo thusa Trevor u vha luaviavi hune a swikelela huṅwe na huṅwe!</p>	<p>Ndi nga hambulela uri bindu ḡa Trevor ḡo ita uri a nge luaviavi. Bindu ḡawe ḡo ita uri a mbe na muṅwe na muṅwe na u vha ita uri vha see.</p>

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhutshilo hawe hoḡhe, Trevor o vha a tshi pfa a tshi nga mubvannḡa nga nḡila nnzhi dzo fhambanaho. Zwino, Trevor o vha a tshi wana nḡila nnzhi dzo fhambanaho uri a swikelele. O vha a tshi sedza a ḡalela vhathu. O guda nyambo dzavho. O vha a tshi ita uri vhathu vha tshakha dzo fhambanaho vha see. U fhambana na vhaḡwe zwo thusa uri Trevor Noah a vhe ramiswaswo muhulu nga nḡila l ne a vha ngayo ḡamusī.</p>	<p>Hoo! Ndi nga humbulela uri u vha o fhambanaho na vhaḡwe zwo thusa Trevor uri a vhe ramiswaswo a ḡivheaho, ngauri o guda u ita uri vhathu vho fhambanaho vha see.</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo
Trevor o alutshela ngafhi?	O alutshela Johannesburg
Ndi tshithu tshithihi tshifhio tshi ne na nga humbulela tshe tsha vha tshi tshi khou konḡa kha vhutshilo ha Trevor?	Ndi humbulela uri Trevor o vha a tshi konḡelwa nga...
Bindu ḡa Trevor ḡo vha ḡi ḡa mini?	O kuvhanganya tshelede kha vhaḡwe vhagudi a vharengela zwḡiwa tshiphazani.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni	Phindulo ndavhelelwa
Ni humbula ur inga ndi nga mini tshḡori itshi tshi pfi Trevor Noah, Luaviavi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Trevor o vha a tshi guda uri a swikelele huḡwe na huḡwe, sa luaviavi • Ngauri Trevor o guda uri nyambo dzo muthusa u nga luaviavi a swikelela hoḡhehoḡhe. • Ngauri u ita uri vhathu vha see zwo Trevor u nga luaviavi uri a swikelele hoḡhehoḡhe. • Ngauri bindu ḡa Trevor ḡo mu thusa u nga luaviavi.



U Vhalā Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhalā 9.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya Ḳavhuḡa.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhalā.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya Ḳavhuḡa.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

Lavhux̣anu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Zwi si mulayoni
 - vhugevhenga
 - museisi

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanḡa kha khana</i>
A hu na a no fana na nḡe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na nḡe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na nḡe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaḡu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaḡu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaḡu</i>

THERISANO YA MAḌWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiḡori itshi ndi ...
 Tshithihi tshe nda guda kha tshiḡori itshi ndi ...
 Tshiḡori hetshi tshi na vhushaka na thero ngauri 'vhux̣e' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḡasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

**U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:**

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
iu	oo	oi
e	i	f
uo	ai	ue
m	g	o
ee	uu	ie
d	u	h
ae	aa	ui

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhanwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minutes

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA

NYITO YA ORAḶA YA U ṆEA MANWELEDZO A TSHIṬORI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwine vha ḑivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.

Tshiṭori itshi tshi amba nga... (mafhungo 2-3)

Ndi a kona u ṭumanya mafhungo nga uri...

Trevor Noah u fanyiswa na luaviavi nga uri...

Nthani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori ... nga uri...

- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḑivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḑa zwi re na ndeme fhedzi.
Nga u modela/u edzisela kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshiṭori hetshi tshi amba nga** Trevor Noah, ane a vha museisi a re na bvumo. **Tshiṭori hetshi tshi amba nga** vhuṭukuni hawe. **Trevor Noah u fanyiswa na luaviavi nga uri** nga uri u shanduka na fhethu na nyimele hu si na vhuleme. Luaviavi lu shandula muvhala Trevor Noah u kona u shandula nyambo. **Ndo guda uri** Trevor Noah o aluswa nga makhulu wawe Soweto. Vho vha vha tshi tshuwa uri vha nga dzhielwa ene nga uri muvhala wa lukanda lwawe wo vha u mutshena.. Vhabebi vhawe vho vha vha sa tendelwi u vha vhoṭhe nga ṅwambo wa khethekanyo ya muvhala. **Nthani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori 5 nga uri** ndi takalela Trevor Noah!

- 6 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 8 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḑi i vhe fhethu huthihi.
- 9 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
Tshiṭori hetshi tshi amba nga vhuṭukuni ha Trevor Noah. **Trevor Noah u fanyiswa na luaviavi** nga uri u shanduka na fhethu na nyimele hu si na vhuleme. Luaviavi lu shandula muvhala Trevor Noah u kona u shandula nyambo. **Ndo guda uri** Trevor Noah o aluswa nga makhulu wawe Soweto. Vho vha vha tshi tshuwa uri vha nga dzhielwa ene nga uri muvhala wa lukanda lwawe wo vha u mutshena.. Vhabebi vhawe vho vha vha sa tendelwi u vha vhoṭhe nga ṅwambo wa khethekanyo ya muvhala. **Nthani ha ṅaledzi 5, ndi ṅea hetshi tshiṭori 5 nga uri** ndi takalela Trevor Noah!



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilaṣi yoṯhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha ṯalutshedze kilaṣi yoṯhe **Nyito ya 1** ya **Lavhutaṅu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṯalutshedze kilaṣi yoṯhe **Nyito ya 2** ya **Lavhutaṅu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṯalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza ḁo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro ṅwala nga mini ino vhege?
 - f Muṅwalo waṅu wo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiṅisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u diṭola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 3

Vhege ya

10

THERO:

vhune



Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṅanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi shandulwe na tshifhinga tshoṅthe ha zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṅaṅhaṅwa/garaṅambali/garaṅatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṅoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṅafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: Kha vha ṅwale ṅhaluso pfufhi nga ha vhuṅe havho uri vhagudi vha kone u vhu vhalo.
- 5 Kha vha ite ṅhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: ṅḍila dza u thusa vhagudi u ḍivha nga u sa ḍi dzhenisa kha mafhungo a khethekanyo (nga murafho, mbeu, nzw.)
- 6 Kha vha vhe na vhuṅanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ṅdowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṅthe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṅanzi uri bugu dzoṅthe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.



Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṅavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṅari la 54 na 55, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṅari la 56 na 57, Kha ri ṅwale

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṅari la 58, Kha ri vhale

Nyito ya 4: ṅwalani dayari ni ambe nga musu we na pfa ni tshi takalela tshinwe tsha zwipiḍa zwa vhuṅe haṅu.

Musumbuluwo



Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Olivier kha tshitori tsha bugu khulwane: **Muñwe na muñwe Afrika Tshipembe**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ntswa i no pfi: Vhune
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ñwale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ñvha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ñwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vha nga humbula ñdila dzine vhone ha ri kwama nga ñdila yavhudi?
 - b Vha nga humbula nga musi we vhathu vha khethululwa nga ñwambo wa vhune havho?
 - c Ndi ngani zwi zwa ndeme u tangedza vhone ha muñwe na muñwe?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero
 - mvelele
 - Burundi
 - vhutambo

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanḁa kha khana</i>
A hu na a no fana na ñḁe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na ñḁe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na ñḁe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḁa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaḁu</i>



Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela vha ṅwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale nomboro 1 – 5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ṅwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: O siya bugu dzawe hangei.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2-5:
 - 2 Wawe
 - 3 Yanga
 - 4 Yavho
 - 5 Dzavho
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale maipfi a thomaho nga masala o ṅewaho afho ṅṅha.
- 6 Kha minete miṅanu ya u fhedzisela, kha vha ṅwale maipfi nga ṅḍila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṅalutshedze muṅwalo wavho wa u pomba uri u i ṅwaliswa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḽa shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Mugudisi wawe vha mu gudisa uri hu ṅwaliswa hani zwavhuḍi
 - 2 Mugudisi wanu vha ni gudisa uri hu ṅwaliswa hani zwavhuḍi
 - 3 Mugudisi wanga vha ngudisa uri hu ṅwaliswa hani zwavhuḍi
 - 4 Mugudisi wavho vha vha gudisa uri hu ṅwaliswa hani zwavhuḍi
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U ṅHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Muṅwe na muṅwe Afrika Tshipembe**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari ḽiṅwe na ḽiṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḽi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḽivhadze vhagudi ḽivhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.



U Ṇwala:

Minete ya 30

U Dzudzanya

ṬHOHO: Kha vha ṅwale ṭhaluso ya vhuṅe havho.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale ṭhaluso i re na mafhungo a 10 ine ya ḽo katelwa kha u ṅwala kha bugu kiḽasini: Vhuṅe hashu

NDUGISELO:

- Kha vha ṅwale mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u ṅwala ngudo.
- Kha vha ṅwale mvetamveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUTOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo ḽi ṭalusa?
- 2 Pharagirafu I amba nga nṅe?
- 3 Ndo ṅwala mafhungo a 10?
- 4 Ndo peḽeṭa maipfi zwavhuḽi?
- 5 Ipfi ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽi thoma nga ḽederedanzi?
- 6 Fhungo ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽi fhela nga ndogazwiga yo teaho?

U MODEḶA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NṂE NDI A ITA)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli nṯha.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhalele vhagudi mvetamveto nṯha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetamveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭoḶa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḶa kha vha sumbedze vhagudi nḶila ya u khakhula

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza nḶowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetamveto ya mushumo wa u ṅwala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa nzudzanyo, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u ṅwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho Ḷowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou ṅwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha ṅwale vhukhaki ho Ḷowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

2 Khubvumredzi 2020

Vhuhanga: mvetamveto

Hu na zwipinda zwanga zwo fambanaho. Ndi mu afurika Johipembe. Ndi amba Johizuku. Muta wa haohu u lva kwazuku natant hu no pfi Moinga. Ndi na muta mukuku. Ri vha nemvoti nothe. Siabanka ya ndeme ndi ndika i ne na pembele vhutambo ho fambanaho ha mvebele. Johipinda hetroi toha vhu-
ne hanga ndi toha ndeme ngami vhutambo haohu vhungzhi vhu itwa nga mvebele yanga, zwi ni ita vho khethetha. Vhu-
ne hanga ndi ho khethetha ikha nne.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dazde tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili



U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Ṫanganya Na U Fhandekanya

NṼE NDI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ue**
- 2 Kha vha bule ipfi: **muelo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: / **m/-/ue/-/l/-/o/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo: / **m/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vuvhili wa ipfi Ḳo: /**ue/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi Ḳo: /**l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi Ḳo: /**o/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **muelo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṫanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **m/-/ue/-/l/-/o/ = muelo**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo Ḳa u thoma Ḳa ipfi Ḳo: / **mue/**
- 11 Kha vha bule dungo Ḳa vuvhili Ḳa ipfi Ḳo: /**lo/**
- 12 Kha vha modeḲe vha tshi sumba madungo na u a ṫanganya uri a vhumbe ipfi Ḳo: / **mue/-/lo/ = muelo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **eu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vheula**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /**vh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa Ḳo ndi ufhio? / **eu/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa Ḳo ndi ufhio? /**l/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /**a/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /**vh/-/eu/-/l/-/a/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **vheula**
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ṫanganyisa mibvumo kha ipfi navho /**vh/-/eu/-/l/-/a/= vheula**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo Ḳa u thoma Ḳa Ḳo ipfi ndi Ḳifhio?: /**vheu/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo Ḳa vuvhili Ḳa Ḳo ipfi ndi Ḳifhio?: /**la/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṫanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**vheu/-/la/ = vheula**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a ue, eu**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **dzeula**
 - 2 **vheula**
 - 3 **muelo**
 - 4 **muedzi**
 - 5 **muembe**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

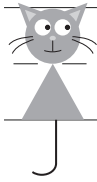
Maipfi: _____

**Muṅwalo:**

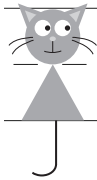
Minete ya 15

U n̄wala ma(ḷeḷere), maipfi/ wa mafhungo nga u pomba

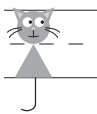
- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na u pomba: **eu, ue**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.



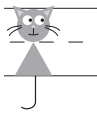
Handwriting practice for the letter 'u'. It shows a cursive 'u' with numbered arrows indicating stroke direction, followed by two dotted 'u's for tracing.



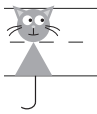
Handwriting practice for the letter 'u'. It shows a cursive 'u' with numbered arrows indicating stroke direction, followed by two dotted 'u's for tracing.



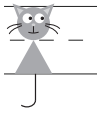
dzeula



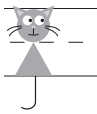
uherula



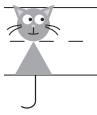
muelo



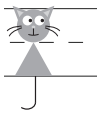
muedzi



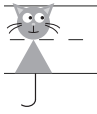
muembe



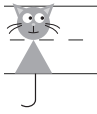
Kholomo i khou dzeula.



Muelo wa muembe u re



tsini na muedzi ndi



mapfhufhi.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

**U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:**

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA**

Ṭinwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Muṅwe na muṅwe Afrika Tshipembe</u></p> <p>Vhathu vhane vha dzula Afrika Tshipembe vha na mashaka vhane vha bva fhethu hunzhi ho fhambanaho. Shango Ṭinwe Ṭine vhathu vha Afrika Tshipembe vha bva hone ndi Burundi. Vhathu vhanzhi vho shavha Burundi nga mulandu wa nndwa yo fhedzaho miṅwaha ya 13.</p> <p>Burundi ndi shango Ṭituku Ṭi re vhubvaḌuvha ha Afrika. Musanda waḷo ndi Bujumbura. Luambo lwo no ambeswa ndi Kirundi.</p> <p>Karyenda ndi ngoma ya sialala i no bva Burundi. Ngoma hedzi dzi lidzwa hu na vhuṭambo ha ndeme sa umuganuro (vhuṭambo ha dzimbeu) na miṅwe mishumo yo khetheaho.</p>	<p>Elelwani uri ṭhoho ya ino vhege ndi Vhuṅe. Vhuṅe hashu ndi vhuṅzani, mbumbo kana zwine ra tenda khazwo, ndi zwone zwine zwa ri ṭalula, na u sumbedza zwine ra vha zwone.</p> <p>U bva kha mafhungo a hetshi tshiṭori ndi a humbulela uri, tshi nga vha tshi tshi amba nga vhabvumbedzwa vha bvaho Burundi kana vha re na vhusaka na Burundi.</p>
<p>‘Ḍuvha Ṭa Vhufa Ṭi tsini. Matshelo ri ḑo pembelela mvelele na sialala dzoṭhe dza Afrika Tshipembe! Ndi vho Dube vha tshi ḑivhadza. ‘Ndi sialala ifhio yo khetheaho kha mvelele yaṅu?’</p> <p>Ithabeleng a imisa tshanda tshawe. O amba ari, ‘Ndi takalela musi hu na vhuṭambo ho khetheaho nṅe na mme anga ra ambara tshishweshwe tshashu.’</p> <p>‘Hoo! Ndi takalela mutshino wa u no pfi Indlamu kha mvelele yanga.’ Ndi Funani a tshi ṭavha mukosi.</p>	<p>Ndi a humbulela uri vhana hafha kijasini vho nyanyuwa u vhudzana sialala Ṭiṅe vha Ṭi funa.</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Olivier o ḡidzulela vhudzuloni hawe o tou tshetee! O vha a tshi khou humbula nga ha ngoma dza Karyenda dzine vhanna vha dzi lidza hu na vhuṭambo Bujumbura.' Ndi ḡivhudzisa uri kana ndi ḡo tendelwa u pembelela sialala ḡanga ḡa Burundi nga ḡuvha ḡa Vhufa?' Ndi musi a tshi khou humbula.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri sialala ḡa Olivier ndi ḡa Burundi. Ha ḡivhi arali a tshi ḡo tendelwa u pembelela tshipiḡa tsha vhuṅe hawe nga ḡuvha ḡa Vhufa.</p>
<p>Tsimbi yo lila tshikolo tshi tshi bva. 'Ni songo hangwa u ambara zwiṅwe zwa zwa mvelele yaṅu matshelo uri ri pembelele sialala ḡoṅhe ḡa Afrika Tshipembe!' Vho Dube vha ḡivhadza vhagudi.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri Olivier u ḡo dzhia tsheo ya u ambara zwiṅwe zwa u sumbedza Vhufa hawe ha Burundi kana hai?</p>
<p>Olivier u khou dinalea nga ha tshimbaro tshawe tsha ḡuvha ḡa Vhufa.</p>	
<p>Vhusiku hoho, Olivier o lora kiḡasi yawe i kha ḡuvha ḡa Vhufa. Vhana vhoṅhe vho vha vho ambara zwiambaro zwo fhambanaho zwa sialala. Ene u vhonala o fhambana na vhaṅwe vhoṅhe. O ima vhukati ha kiḡasi musi vhaṅwe vhoṅhe vha tshi khou mu sea.</p> <p>'Ndi mini izwo?' ndi lthabeleng a tshi khou setshelela.</p> <p>'Hezwo a si zwa Afrika Tshipembe!' Ndi Funani a tshi ṭavha mukosi.</p> <p>'Olivier a si wa fhanu!' Vho Dube vho ḡivhadza.</p>	<p>Hoo! Ndi humbulela uri Olivier o vha a tshi khou vhilaela nga ha uri vhaṅwe vha ḡo humbula mini arali a ambara sialala ḡawe ḡa zwiambaro zwa Burundi. Ndi humbula uri u khou vhilaedzwa ngauri vhaṅwe vha ḡo ri ha wa Afrika Tshipembe.</p>
<p>Muloro wa Olivier wo thithisea musi khotsi awe vha tshi kho tou mudzinyisa zwavhuḡi.</p> <p>'Olivier, ndi tshifhinga tsha tshikolo!' Hu amba vho Buyoya.</p> <p>'A thi ṭoḡi u ya tshikoloni ṅamusi,' Ndi Olivier a tshi fhindula.</p> <p>'Mulandu, Ho tshinyala mini?' Hu vhudzisa Vho Buyoya.</p> <p>'ṅamusi ndi ḡuvha ḡa Vhufa Tshikoloni. O ri, 'Vho Dube vho ri ri ambare zwiṅwe vho zwa u pembelele mvelele ya Afrika Tshipembe.</p> <p>'Ni nga ḡi vha ni si na zwa mvelele ya Afrika Tshipembe, fhedzi ni na mvelele yo khetheaho ya ya Vhufa. 'ḡuvha ḡa Vhufa ndi nga ha u pembelele mvelele dzoṅhe dza Afrika Tshipembe – hezwo zwo katela Vhufa hoṅhe ha Afrika Tshipembe!' Ndi Vho Buyoya vha tshi amba nga vhulenda. Vho ri, 'Ndindeleni henefha!'</p>	<p>Ndi a humbulela uri Olivier ha ḡivhi uri a ambare mini ngauri mvelele yawe a si ya Afrika Tshipembe. O vhilaedzwa ngauri mvelelo yawe a i koni u swikelela kha ḡuvha ḡa Vhufa ḡa Afrika Tshipembe.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha u thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Khotsi a Olivier vha vhuya na tshiambaro vha thusa Olivier nga u mu ambadza. 'Zwino ni vhonala ni tshi nga no lugela u tamba ngoma yaṅu ya Karenda!' Ndi Vho Boyoya vho no ralo.</p>	
<p>Olivier a takalela tshiambaro tshawe tsha sialala la Burundi kha tshivhoni. Fhedzi u mwemwela hawe ha ḡi tuwa nga u ṭavhanya. 'Arali muṅwe a ri a thi wa fhano?' O vhlahela.</p> <p>'Ni mu vhudze uri Afrika Tshipembe ndi laṣhu roṭhe. Inwi ni MuAfrika Tshipembe a ḡihudzaho nga Vhufa ha Burundi!' Ndi vho Boyoya vha tshi ṭavha mukosi.</p>	<p>Ndi humbulela uri Vho Boyoya vha ṭoḡa Olivier a tshi ḡivha uri a nga ḡihudza nga u vhuṅe ha u vha MuBurundi na nga vhuṅe ha Afrika Tshipembe.</p>
<p>Olivier a sedza u mona hoṭhe musi a tshi khou dzhena kilaṣini. O ḡikhwaṭhisa nga u sumba na u sea. O dovhola zwe khotsi awe vha zwi dzhenisa ṭhohoni yawe: 'Afrika Tshipembe ndi laṣhu roṭhe. Ndi MuAfrika Tshipembe a ḡihudzaho nga Vhufa ha Burundi.'</p>	<p>Ndi humbula uri hei tshenzhemo yo thusa Olivier u pfesesa uri ndi zwavhuḡi u vha na zwithu zwo fhambanho zwi ne zwa vha tshipiḡa tsha vhuṅe haṅu.</p>
<p>Fhedzi a hu na na muthihi o ambaho uri Olivier a si wa hone.</p> <p>'Waaw! Ndi khou funa tshiambaro tshaṅu,' Ndi lthabeleng o no ralo,</p> <p>'Ndi ṭoḡa u guda nga ha Vhufa haṅu' Ndi Funani o no ralo.</p> <p>'Vhufa hashu hoṭhe ndi ha fhano!' Ndi Vho Dube vha tshi ḡivhadza.</p>	<p>Ndi humbulela u bva kha tshenzhemo ya Olivier uri zwi nga konḡa musi u tshi pfa uri vhuṅe hau ho fhambana na ha muṅwe na muṅwe!</p>

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Muṭa wa ha Olivier u bva ngafhi?</p>	<p>Vha bva Burundi.</p>
<p>Muṭa wa ha Olivier u dzula ngafhi zwino?</p>	<p>Vha dzula Afrika Tshipembe zwino.</p>
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Olivier o vha a sa ṭoḡi u ya tshikoloni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou humbula uri ḡuvha la Vhufa li pembelelwa nga dziṅwe mvelele fhedzi. • Ngauri o vha a ḡivhi uri a nga ambara tshiṅwe na tshiṅwe tshi no bva kha mvelele ya Burundi. • Ngauri o vha a tshi pfa u nga ri ha weli. • Ngauri o vha a tshi khou ofha uri vhaṅwe vhana vha ḡo mu kolela kana vha mu vhudza uri ha wa fhano



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru



Nyito Dza Oraġa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - sialala
 - vhurereli
 - mvelele

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanġa kha khana</i>
A hu na a no fana na nġe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanġa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na nġe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanġa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na nġe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanġa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaġu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaġu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaġu</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ġee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshelela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȚori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiȚori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhañwe ngavho zwiȚori zwavho.





U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NṆE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ou**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khou**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: **/kh/-/ ou /**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/kh/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/ou/**
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **khou**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/kh/-/ou/= khou**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **/khou/**
- 9 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: **/khou/= khou**

RINE RI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ai**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhaisa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/vh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/ai/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo ndi ufhio? **/s/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/a/**
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe? **/vh/-/ai/-/s/-/a/**
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhaisa**
- 9 Vha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: **/vh/-/ai/-/s/-/a/ = vhaisa**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/vhai/**
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: **/sa/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/vhai/-/sa/ = vhaisa**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ṅdowedzo vha ṅwale deithi na ṭhoḥo: **maipfi a ou, ai**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha ṅwale nomboro 1-9 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:

- 1 **khou**
 - 2 **tou**
 - 3 **tolou**
 - 4 **maitele**
 - 5 **aina**
 - 6 **waini**
 - 7 **kwaila**
 - 8 **baisigira**
 - 9 **vhaisa**
- 4 Vhagudi vha tea u ñwala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
 - 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha ñwale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoda i tshi gudwa.
 - 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
 - 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____






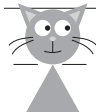

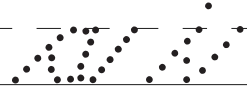
Muñwalo:


Minete ya 15


U ñwala ma(ṭedere), maipfi/ nga u pomba


- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maṭedere maṭuku na u pomba: **ou, ai**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ṭedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandṭa tshauṭa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandṭa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ṭedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ṭedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ṭedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.


  


  


 *khou*


 *tou*


 *tolou*


 *maitele*

 *aina*

 *waini*

 *kwaila*

 *baisigira*

 *whaisa*

Uha khou tolou lila.

Maitete a waini a a rhaisa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____



U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

THOHO: Kha vha nḡwale ḡhaluso ya vhuḡe havho.

MUSHUMO: Kha vha nḡwale ḡhaluso I re na mafhungo a 10 ine ya ḡo katelwa kha u nḡwala kha bugu kiḡasini: Vhuḡe hashu

Ndi na zwipiḡa zwo fhambanaho.

Ndi wa...

Ndi amba...

Mvelele yanga ndi...

Zwithu zwa ndeme nga sialala yanga ndi...

Tshipiḡa hetshi tsha vhuḡe hanga ndi tsha ndeme ngauri...

Vhuḡe hanga ndi...

Kha vha ḡalutshedze uri vhagudi vha shumise fureme ya u nḡwala u vha thusa u nḡwala mafhungo avho. Vha nga dzudzanya zwisima fhungo nga nḡila ine vhone vhane vha ḡoḡa!

NDUGISELO: Ni sa a thu thoma nyito ya u nḡwala, nḡwalani mvetamveto ye na dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (NNE NDI ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemutoli u dzudzanya mvetamveto.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri do anḁadza na u nea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha maṅwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ṅwalulula hani tshipiḁa tsha maṅwalwa avho, vha ṅwale na ṱhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHA YA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ṅwala deithi na ṱhoho: **Vhune ha...**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwalulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha maṅwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṱavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kiḁasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA ANḁADZA MAṅWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṱanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane maṅwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḁe vha vhalele kiḁasi maṅwalwa avho.
- 4 Kha vha kuvhanganye mushumo wa vhagudi vhoṱhe kiḁasini u ye kha bugu dza ṅdowedzo. Kha vha ite uri mushumo uyo u ye kha khona ya u vhala uri vhagudi vha kone u vhala.

9 Khulwumedzi 2020
Vhwenha Bongibe

Hu na zwipida zwanga zwo fhambanaho. Ndi mu afunika Johipembe. Ndi amba joizuku. Muta wa haohu u lva kwazuku natani hu no pfi Moinga. Ndi na muta muthuku. Ri vha nweni nothe. Siabaka ya ndeme ndi ndiba i ne na pembeleba vhutambo ho fhambanho ha mvebebe. Johipida hetohi toha vhune hanga ndi toha ndeme ngauri vhutambo haohu vhungzhi vhu itwa nga mvebebe yanga, zwi ni ita vho khetheaho. Vhune hanga ndi ho khetheaho ikha me.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi theshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa



U Ṳalukanya Mibvumo Na Foniki:

15 minete

MaḲedere A A ṲhaḲulana

NṲE NDI A ITA...

- 1 Kha vha Ṳalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḡo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano Ṳukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḡo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **muedzi, muembe**
- 3 Model finding the difference for learners, like: **muedzi, muembe**
- 4 Kha vha Ṳalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /**dzi**/ and /**mbe**/ ndi maḲedere o fhambanaho, fhedzi maḲedere ayo maṅwe oṲhe a a fana!

RINE RI A ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vhaisa, aina**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḡe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **vhaisa, aina**
- 4 Kha vha Ṳalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **khou**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi Ḳedere Ḳifhio Ḳine na nga tshentsha kha fhungo Ḳi na ita uri ipfi Ḳi Ḳi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine Ḳa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **khulu, khakha, khokho, khekhe, khuhu**

NṲE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: dzeula
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha Ḳiṅwe Ḳedere vha dzhenise Ḳiṅwe. Vha dzhenise Ḳedere Ḳithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḡe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha Ṳalutshedze uri ho tshentshwa maḲedere afhio. **Mbula, dzula, vheula, dzeula**

PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Muḡwe na muḡwe Afrika Tshipembe</p> <p>Vhathu vhane vha dzula Afrika Tshipembe vha na mashaka vhane vha bva fhethu hunzhi ho fhambanaho. Shango Ḳinwe Ḳine vhathu vha Afrika Tshipembe vha bva hone ndi Burundi. Vhathu vhanzhi vho shavha Burundi nga mulandu wa nndwa yo fhedzaho miḡwaha ya 13.</p> <p>Burundi ndi shango Ḳituku Ḳi re vhubvaḲuvha ha Afrika. Musanda waḲo ndi Bujumbura. Luambo lwo no ambeswa ndi Kirundi.</p> <p>Karyenda ndi ngoma ya sialala i no bva Burundi. Ngoma hedzi dzi lidzwa hu na vhuṲambo ha ndeme sa umuganuro (vhuṲambo ha dzimbeu) na miḡwe mishumo yo khetheaho.</p>	<p>Ndi elelwa uri vhuḡe ha Olivier ndi Mufrika Tshipembe na MuBurundi. Hezwi zwi ita uri Ḳuvha Ḳa Vhufa Ḳi mu ḡaḡise. Ḳamusi ri ḡo humbula nga hazwo musi ri tshi vhala.</p>
<p>‘Ḳuvha Ḳa Vhufa Ḳi tsini. Matshelo ri ḡo pembelela mvelele na sialala dzoṲhe dza Afrika Tshipembe! Ndi vho Dube vha tshi ḡivhadza. ‘Ndi sialala ifhio yo khetheaho kha mvelele yaḡu?’</p> <p>Ithabeleng a imisa tshanḡa tshawe. O amba ari, ‘Ndi takalela musi hu na vhuṲambo ho khetheaho ḡe na mme anga ra ambara tshishweshwe tshashu.’</p> <p>‘Hoo! Ndi takalela mutshino wa u no pfi Indlamu kha mvelele yanga.’ Ndi Funani a tshi Ṳavha mukosi.</p>	<p>Olivier u na mvelele i ne a ḡihudza ngayo, fhedzi a i bvi Afrika Tshipembe. Ndi ḡivhudzisa uri kani ndi zwe a si ambe tshithu.</p>
<p>Olivier o ḡidzulela vhudzuloni hawe o tou tshetee! O vha a tshi khou humbula nga ha ngoma dza Karyenda dzine vhanna vha dzi lidza hu na vhuṲambo Bujumbura.’ Ndi ḡivhudzisa uri kana ndi ḡo tendelwa u pembelela sialala Ḳanga Ḳa Burundi nga Ḳuvha Ḳa Vhufa?’ Ndi musi a tshi khou humbula.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Olivier u funa mvelele yawe nahone u ḡihudza ngayo – Fhedzi u khou vhilaela uri a i tendi hafha ḲiḲasini dza Afrika Tshipembe.</p>

VHEGE YA
10

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tsimbi yo lila tshikolo tshi tshi bva. 'Ni songo hangwa u ambara zwiṅwe zwa zwa mvelele yaṅu matshelo uri ri pembelele sialala loṅhe la Afrika Tshipembe!' Vho Dube vha ḡivhadza vhagudi.</p>	<p>Olivier ha tou vha MuBurundi fhedzi- u ḡi vha wa Afrika Tshipembe. Mvelele yawe i bva Burundi. Ndi humbulela uri u pfa zwi tshi mu ḡaḡisa, ha ḡivhi uri ḡuvha la Vhufa ndi mini khae.</p>
<p>Olivier u khou dinalea nga ha tshimbaro tshawe tsha ḡuvha la Vhufa.</p>	
<p>Vhusiku hoho, Olivier o lora kiḡasi yawe i kha ḡuvha la Vhufa. Vhana vhoṅhe vho vha vho ambara zwiambaro zwo fhambanaho zwa sialala. Ene u vhonala o fhambana na vhaṅwe vhoṅhe. O ima vhukati ha kiḡasi musi vhaṅwe vhoṅhe vha tshi khou mu sea.</p> <p>'Ndi mini izwo?' ndi lthabeleng a tshi khou setshelela.</p> <p>'Hezwo a si zwa Afrika Tshipembe!' Ndi Funani a tshi ṅavha mukosi.</p> <p>'Olivier a si wa fhanu!' Vho Dube vho ḡivhadza.</p>	<p>Olivier wa vhatu u khou vha na miloro nga ha ḡuvha la Vhufa. Ndi humbulela uri o vha a tshi khou vhilahela nga ha vhuṅe hawe uri vhu ḡo swikelela hani kha ha vhaṅwe ngauri o lora muloro u si wavhuḡi. Ndi humbulela uri u khou vhilahelisa ngauri u ḡo swikelela hani.</p>
<p>Muloro wa Olivier wo thithisea musi khotsi awe vha tshi kho tou mudzinyisa zwavhuḡi.</p> <p>'Olivier, ndi tshifhinga tsha tshikolo!' Hu amba vho Buyoya.</p> <p>'A thi ṅoḡi u ya tshikoloni ṅamusi,' Ndi Olivier a tshi fhindula.</p> <p>'Mulandu, Ho tshinyala mini?' Hu vhudzisa Vho Buyoya.</p> <p>'Ḳamusi ndi ḡuvha la Vhufa Tshikoloni. O ri, 'Vho Dube vho ri ri ambare zwiṅwe vho zwa u pembelele mvelele ya Afrika Tshipembe.</p> <p>'Ni nga ḡi vha ni si na zwa mvelele ya Afrika Tshipembe, fhedzi ni na mvelele yo khetheaho ya ya Vhufa. 'ḡuvha la Vhufa ndi nga ha u pembelele mvelele dzoṅhe dza Afrika Tshipembe – hezwo zwo katela Vhufa hoṅhe ha Afrika Tshipembe!' Ndi Vho Buyoya vha tshi amba nga vhulenda. Vho ri, 'Ndindeleni heneffa!'</p>	<p>Khotsi a Olivier vho mu thusa u pfesesa uri u wela Afrika Tshipembe na Burundi- Ha tei u nanga vhukati ha vhuṅe hawe. Hezwi zwi ita uri Olivier a pfe o vhofoholowa!</p>
<p>Khotsi a Olivier vha vhuya na tshiambaro vha thusa Olivier nga u mu ambadza. 'Zwino ni vhonala ni tshi nga no lugela u tamba ngoma yaṅu ya Karenda!' Ndi Vho Buyoya vho no ralo.</p>	

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Olivier a takalela tshiambaro tshawe tsha sialala la Burundi kha tshivhoni. Fhedzi u mwemwela hawe ha ḡi tuwa nga u ṡavhanya. 'Arali muṅwe a ri a thi wa fhano?' O vhilahela.'</p> <p>'Ni mu vhudze uri Afrika Tshipembe ndi laṡhu roṡhe. Inwi ni MuAfrika Tshipembe a ḡihudzaho nga Vhufa ha Burundi!' Ndi vho Boyoya vha tshi ṡavha mukosi.</p>	<p>Ndi humbulela uri Olivier u takalela zwiambaro zwawe ngauri o mwemwela musi a tshi ḡi vhona. Fhedzi u kha ḡi vhilahela ngauri vhaṅwe vha ḡo zwi humbulisa hani.</p>
<p>Olivier a sedza u mona hoṡhe musi a tshi khou dzhena kiṡasini. O ḡikhwatṡhisa nga u sumba na u sea. O dovholola zwe khotsi awe vha zwi dzhenisa ṡhohoni yawe: 'Afrika Tshipembe ndi laṡhu roṡhe. Ndi MuAfrika Tshipembe a ḡihudzaho nga Vhufa ha Burundi.'</p>	<p>Khotsi a Olivier vho mu thusa u pfa a tshi ḡihudza nga vhuṅe hawe.</p>
<p>Fhedzi a hu na na muthihi o ambaho uri Olivier a si wa hone.</p> <p>'Waaw! Ndi khou funa tshiambaro tshaṅu,' Ndi lthabeleng o no ralo,</p> <p>'Ndi ṡoḡa u guda nga ha Vhufa haṅu' Ndi Funani o no ralo.</p> <p>'Vhufa hashu hoṡhe ndi ha fhano!' Ndi Vho Dube vha tshi ḡivhadza.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Olivier na vhaṅe a dzhena navho na mugudisi wawe vho ita uri Olivier a pfe o ṡanganedzea kiṡasini yawe. Hezwi zwo ita uri a pfe o vhofoholowa tshoṡhe</p>

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Vhufa ha Olivier ndi vhuffio?</p>	<p>Vhufa hawe ndi ha Burundi.</p>
<p>Ho itea mini kha muloro wa Olivier?</p>	<p>Muṅwe na muṅwe o mu kolela/muṅwe na muṅwe o mu sumba vha mu sea/ mugudisi wawe vho vhudza uri a si wa fhano.</p>
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi mini Olivier o ambara tshiambaro tshawe a tshi ya tshikoloni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Vhufa hawe ndi ha Burundi ndi zwone zwe a ambara nga ḡuvha la Vhufa. • Ngauri mugudisi wavho vho vhudza vhagudi uri vha ambare tshiṅwe tshithu tsha mvelele ya hawe nga ḡuvha la Vhufa. • Ngauri tshiambaro tsho vha tshi tsha mvelele yawe. • Ngauri khotsi awe vho mu thusa u pfesesa uri ḡuvha la Vhufa ndi nga ha u pembelela Vhufa hoṡhe ho fhambanaho ha Afrika Tshipembe. • Ngauri o zwi vhona uri anga ḡihudza nga vhuṅe na Vhufa ha mvelele na musi u sa bvi Afrika Tshipembe.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu



Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

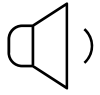
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhuṅe
 - vhuṭambo
 - shaka

Maipfi	Maitele
Ndi wa ndeme	<i>Kha vha vhee zwanḡa kha khana</i>
A hu na a no fana na nḡe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana</i>
A hu na we a vhuya a fana na nḡe	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana</i>
A hu nga vhuyi ha vha na a no fana na nḡe!	<i>Kha vha hane nga u dzungudza zwanḡa vha fare khana'</i>
Na inwi no ralo	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>
Ni wa ndeme	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>
A hu na a no fana na inwi	<i>Sumbani khonani yaṅu</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi ndi ...
 Tshithihi tshe nda guda kha tshiṭori itshi ndi ...
 Tshiṭori hetshi tshi na vhushaka na thero ngauri 'vhuṅe' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo



U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
ai	ou	eu
e	i	f
ue	uu	ee
m	g	o
oo	ui	ea
d	u	h
aa	iu	oi

U MODEḷA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____



U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWITIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LI'NWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha desike dzavho, na bugu dza ndowedzo na bammbiri li si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do **nwala na u ola** nga vhabvumbedza nga tshitori tshine vha khou humbula ngatsho.
Nga u modela/u edzisela kha vha nange **mubvumbedzwa vha humbulele zwine a nga vha a tshi khou humbula ngazwo kana zwine nga vha a tshi dipfisa zwone sa: Olivier a tshi khou humbula zwine vhañwe vhana vha do vha vho ambara nga Duvha la Mvelele. Ha divhi uri a ite mini!**
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tshavho kha bodo ya tshokho tsha Modise o dzula desikeni yawe, a tshi khou sedza sedza hothe hothe henefho kilasini.
- 4 Nga u modela/u edzisela kha vha engedze **bulu la u amba** li vhe na mafhungo mavhili kha, sa tsumbo: Ndi divhudzisa uri vhañwe vhana khou dipfa nga ndila ine nne nda dipfa ngayo naa?
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha **mubvumbedzwa vha humbulele zwine a nga** vha a tshi khou humbula ngazwo kana zwine nga vha a tshi dipfisa zwone.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha dovhe hafhu u vha vhalela mañwalwa.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole zwine vha vha nazwo muhumbuloni.
- 8 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe nga nyolo yavho na phathinara.



U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.



U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

